

BĒRNU UN ĢIMENES LIETU MINISTRIJAS
VALSTS BĒRNU TIESĪBU AIZSARDZĪBAS INSPEKCIJAS
2007. GADA PUBLISKAIS PĀRSKATS

Rīga, 2008

Saturs

Priekšvārds. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas priekšniece Laila Rieksta-Riekstiņa	4
1. Pamatinformācija	5
1.1. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas statuss	5
1.2. Inspekcijas funkcijas un uzdevumi	5
1.3. Inspekcijas struktūra un darba organizācija	6
1.3.1. Bērnu tiesību aizsardzības departaments	6
1.3.2. Uzticības tālruņa darbības nodrošināšanas departaments	8
1.3.3. Administratīvā nodaļa	9
1.3.4. Finanšu nodaļa	9
2. Inspekcijas darbības rezultāti	10
2.1. Inspekcijas prioritātes 2007. gadā.....	10
2.2. Normatīvo aktu ievērošanas uzraudzība un kontrole 2007. gadā.....	10
2.2.1. 2007. gadā veiktās bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes un bērnu personu lietu pārbaudes, to rezultāti	10
2.2.2. Inspekcijas veiktajās pārbaudēs konstatētie bērnu tiesību pārkāpumi	13
2.2.3. Atbildība par bērnu tiesību pārkāpumiem	16
2.2.4. Secinājumi par konstatēto bērnu tiesību ievērošanas pārkāpumu cēloņiem	18
2.3. Inspekcijas aktivitātes, lai nodrošinātu bērnu tiesību aizsardzību	19
2.3.1. Inspekcijas sniegtās konsultācijas par bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem	19
2.3.2. Inspekcijas ieguldījums starpinstitūciju sadarbības problēmu mazināšanā	19
2.3.3. Inspekcijas aktivitātes sabiedrības informēšanā un speciālistu izglītošanā	23
2.4. Normatīvo aktu regulējamo vidi ietekmējošie faktori un prognozes par tās attīstību	30
2.4.1. Skolas	30
2.4.2. Internātskolas un speciālās internātskolas	31
2.4.3. Ārpusģimenes aprūpes iestādes	31
2.4.4. Pirmsskolas izglītības iestādes	32
2.4.5. Vasaras atpūtas un sporta nometnes	32
2.4.6. Sociālās korekcijas izglītības iestādes	33
2.4.7. Brīvības atņemšanas vietas	35
2.4.8. Modeļu aģentūras un modeļu skolas	35
2.4.9. Psihoneiroloģiskās slimnīcas	36
2.4.10. Interneta vide	37
2.5. Uzticības tālruņa darbības nodrošināšana	39
2.5.1. Konsultantu profesionālā palīdzība	39
2.5.2. Starptautiskā sadarbība	40
2.5.3. Saņemto zvanu analīze	40

2.5.4. Sadarbība ar valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektoriem.....	45
2.5.5. Atbalsts uzticības tālrunim	48
2.6. Līdzdalība bērnu tiesību aizsardzības sistēmas pilnveidošanā	49
2.6.1. Radošās darbnīcas pedagogiem un bērnu ārpusģimenes aprūpes iestāžu darbiniekiem	49
2.6.2. Ieteikumi izglītojamo iesaistīšanai skolas vides sakopšanā	50
2.6.3. Metodiskie ieteikumi iekšējās kārtības noteikumu īstenošanai ārpusģimenes aprūpes iestādēs	51
2.6.4. Atbildības noteikšana amatpersonām, kuru darbs saistīts ar bērniem	51
2.6.5. Bērnu drošība, atrodoties nakts laikā ārpus mājām	53
2.6.6. Darbs ar bērniem, kuriem nepieciešama ārstēšana no apreibinošo vielu atkarības, kā arī citiem riska grupas bērniem – problemātika, priekšlikumi normatīvo aktu grozījumiem.....	53
2.6.7. Bērnu tiesību uz kvalitatīvu un profesionālu psiholoģisko palīdzību nodrošināšana ..	55
2.6.8. Metodiskie ieteikumi par emocionālo vardarbību pret bērnu saskarsmes tiesību nodrošināšanas procesos	55
2.6.9. Priekšlikumi, kā nodrošināt kompensatoros pasākumus bērniem ar mācīšanās grūtībām	56
2.6.10. Vienošanās par koordinētu pazudušo bērnu meklēšanu un palīdzības sniegšanu bezvēsts pazudušo bērnu tuviniekiem	56
2.7. Iestādes vadības un darbības uzlabošanas sistēmas efektīva nodrošināšana	58
2.8. Lietvedība	60
3. Budžeta informācija	61
4. Personāls	62
5. Komunikācija ar sabiedrību	64
5.1. Sadarbība ar plašsaziņas līdzekļiem	64
5.2. Inspekcijas mājas lapa	65
6. Inspekcijas prioritātes 2008. gadā	66

Priekšvārds

2007. gads ir otrais Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas darba gads. Šo gadu inspekcijas darbībā raksturo daudz nopietnu izaicinājumu. Šķiet, ka kritisko punktu sasniegušas vairākas ilgstoši nerisinātas problēmas – nepietiekams atbalsts ģimenēm ar bērniem krīzes situācijā, kvalificētu speciālistu trūkums sociālajos dienestos, bāriņtiesās, skolās, aprūpes iestādēs, ar to saistīta vēlīna problēmu „diagnostika” un novēlota iejaukšanās tajās, vāja sadarbība starp dažādiem valsts un pašvaldību dienestiem, ierobežota ģimeņu vajadzībām atbilstošu sociālo pakalpojumu pieejamība. Šo iemeslu dēļ daudzi bērni Latvijā jūtas nesapristi ģimenē, lieki un traucējoši skolā, nevajadzīgi sabiedrībai kopumā. To apstiprina gan ļoti lielais bērnu zvanu skaits uz inspekcijas bērnu un pusaudžu uzticības tālruni, gan pārbaudēs konstatētais.

2007. gadu raksturo plašsaziņas līdzekļos plaši atspoguļotā informācija par traģiskiem gadījumiem, kad bērni smagi cietuši vai pat gājuši bojā vecāku vardarbības vai nolaidības dēļ, kā arī par vienaudžu agresīvo rīcību, kad cietuši skolas biedri, par bērnu un pusaudžu pašnāvībām – kā pēdējo soli situācijā, kad nav bijis, kam lūgt palīdzību vai pajautāt padomu.

Inspekcijas spēkos nav bijis palīdzēt katram Latvijas bērnam, kam tas būtu nepieciešams, taču inspekcijā strādājošie veltījuši daudz spēka un pūļu, lai palīdzētu konkrētajam bērnam, kurš vērsies pie mums pēc palīdzības, piezvanot uz inspekcijas uzticības tālruni, lai izglītības, aprūpes un citu iestāžu darbinieki veiktu to, kas nepieciešams, un lai radītu drošu vidi bērniem un pieaugušajiem šajās iestādēs, veiktu nepieciešamās izmaiņas normatīvajos aktos, sniegtu metodisko palīdzību un izglītotu dažādu jomu speciālistus bērnu tiesību, pienākumu un atbildības jautājumos.

Mēs ne vienmēr varam sniegt universālas receptes, kas vecākiem, pedagogiem un citiem speciālistiem noderētu jebkurā problēmsituācijā, jo pieaugušā reakcijai jābūt individuālai un atkarīgai no bērna rakstura, vecumposma, temperamenta un citiem apstākļiem, taču vienmēr varam palīdzēt analizēt un novērtēt situāciju, noteikt problēmu, apzināt un piesaistīt tās risināšanai nepieciešamos resursus. Inspekcijas speciālisti – inspektori, psihologi, juristi – var būt patiesi gandarīti par to, ka arvien biežāk tiek aicināti iesaistīties īpaši sarežģītu gadījumu risināšanā un tikties ar skolēniem, vecākiem un pedagogiem, lai kopā diskutētu par konfliktu risināšanu, savstarpējo iecietību, drošību interneta vidē un citur.

Inspekcijas darbības rezultātā izdevies palīdzēt daudziem bērniem – sniegt nepieciešamo psiholoģisko atbalstu krīzes situācijā, atrisināt konfliktus skolā vai aprūpes iestādē, novērst vardarbību, panākt likumā noteikto sociālo garantiju saņemšanu, veidot bērniem drošāku un draudzīgāku vidi. Tomēr vēl aizvien ļoti daudz bērnu jūtas nesapristi un nevajadzīgi, tāpēc arī bieži izturas aizskaroši un agresīvi, tādējādi pūloties pievērst sev apkārtējo uzmanību un vēstot, ka viņiem nepieciešama palīdzība. Tas, vai šī palīdzība bērnu sasniegs īstajā laikā, ir atkarīgs gan no inspekcijas darbības, gan no katra iedzīvotāja labās gribas, nepaliekot vienaldzīgam tad, kad blakus ir bērns, kuram nepieciešams atbalsts un palīdzība.

*Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas priekšiece
Laila Rieksta-Riekstiņa*

1. Pamatinformācija

1.1. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas statuss

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija (turpmāk – inspekcija) izveidota, pamatojoties uz Ministru kabineta 2005. gada 29. novembra rīkojumu Nr. 755 „Par tiesās pārvaldes iestādes „Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija” izveidošanu”. Inspekcijas darbība sākta 2005. gada 1. decembrī.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.1. pantu inspekcija uzrauga un kontrolē normatīvo aktu ievērošanu bērnu tiesību aizsardzības jomā.

1.2. Inspekcijas funkcijas un uzdevumi

Inspekcija ir bērnu un ģimenes lietu ministra pārraudzībā esoša tiesās pārvaldes iestāde, kas nodrošina normatīvo aktu ievērošanas uzraudzību un kontroli bērnu tiesību aizsardzības jomā. Inspekcijas funkcijas un uzdevumus nosaka 2005. gada 29. novembra Ministru kabineta noteikumi Nr. 898 „Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas nolikums” (turpmāk – nolikums).

Inspekcijai ir šādas funkcijas:

- uzraudzīt un kontrolēt Bērnu tiesību aizsardzības likuma un citu bērnu tiesību aizsardzību regulējošo normatīvo aktu ievērošanu;
- analizēt situāciju bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- nodrošināt uzticības tālruņa darbību bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- sniegt ieteikumus valsts un pašvaldību iestādēm un citām institūcijām, lai nodrošinātu un pilnveidotu bērnu tiesību aizsardzību;
- sadarboties ar valsts un pašvaldību iestāžu amatpersonām, kā arī nevalstiskajām organizācijām bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- veikt citas bērnu tiesību aizsardzību regulējošajos normatīvajos aktos noteiktās funkcijas.

Lai izpildītu noteiktās funkcijas, inspekcija veic šādus uzdevumus:

- pamatojoties uz privātpersonu, valsts vai pašvaldības institūciju iesniegtajām sūdzībām vai pēc savas iniciatīvas pārbauda jebkuras valsts vai pašvaldības institūcijas, nevalstiskās organizācijas vai citas fiziskas vai juridiskas personas darbību bērnu tiesību aizsardzības jomā un sastāda pārbaudes aktu par konstatētajiem faktiem;
- pamatojoties uz pārbaudes rezultātiem, sniedz ieteikumus pārkāpumu novēršanai;
- nodrošina administratīvo pārkāpumu lietvedību;
- organizē inspekcijas inspektoru, uzticības tālruņa darbības nodrošināšanā iesaistīto darbinieku un bērnu tiesību aizsardzības pašvaldību speciālistu mācības;
- sniedz konsultācijas un psiholoģisko atbalstu bērniem krīzes situācijās;
- apkopo statistikas datus un pārbaudītu rezultātā iegūto informāciju par bērnu tiesību ievērošanu un sniedz priekšlikumus Bērnu un ģimenes lietu ministrijai situācijas uzlabošanai;
- informē sabiedrību par inspekcijas darbību, bērnu tiesībām un pienākumiem un citiem aktuāliem jautājumiem bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- sadarbojas ar ārvalstu publiskās pārvaldes institūcijām, starptautiskajām un nevalstiskajām organizācijām, to ekspertiem un pārstāvjiem;

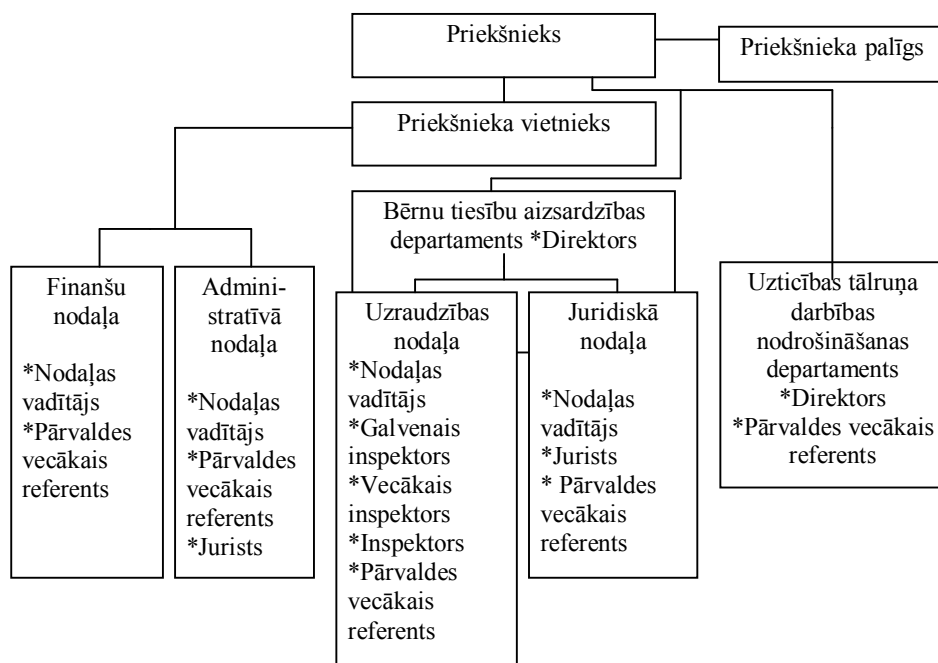
- izstrādā un sniedz Bērnu un ģimenes lietu ministrijai priekšlikumus normatīvo aktu pilnveidošanai bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- veic citus ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma un bērnu tiesību aizsardzību regulējošu normatīvo aktu ievērošanas uzraudzību un kontroli saistītus uzdevumus.

1.3. Inspekcijas struktūra un darba organizācija

Lai nodrošinātu inspekcijas funkciju izpildi, tajā izveidoti divi departamenti un divas patstāvīgas nodaļas.

Inspekciju vada priekšnieks, kura tiešā padotībā ir inspekcijas priekšnieka vietnieks, kā arī Bērnu tiesību aizsardzības departaments un Uzticības tālruņa darbības nodrošināšanas departaments.

Inspekcijas priekšnieka vietnieka tiešā padotībā ir Administratīvā nodaļa un Finanšu nodaļa.

1. attēls. Inspekcijas struktūra

1.3.1. Bērnu tiesību aizsardzības departaments

Bērnu tiesību aizsardzības departaments ir inspekcijas struktūrvienība, kuras galvenais uzdevums ir nodrošināt normatīvo aktu ievērošanas uzraudzību un kontroli bērnu tiesību aizsardzības jomā.

Departaments atbilstoši tā uzdevumiem un kompetencei:

- organizē un koordinē normatīvo aktu ievērošanas uzraudzību bērnu tiesību aizsardzības jomā, uzrauga un analizē bērnu tiesību aizsardzības procesa kvalitāti;
- uzrauga un metodiski vada bērnu ārpusģimenes aprūpes iestāžu darbu bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- analizē situāciju bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- sniedz ieteikumus valsts un pašvaldību iestādēm un citām institūcijām, lai nodrošinātu un pilnveidotu bērnu tiesību aizsardzību;
- sniedz metodisku palīdzību pašvaldību bērnu tiesību aizsardzības speciālistiem;

- konsultējas ar nevalstiskajām organizācijām, pieņemot lēmumus, kā arī veicina sociālā dialoga attīstību bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- izskata fizisku un juridisku personu iesniegumus, sūdzības un priekšlikumus, kā arī sagatavo atbildes uz tiem;
- pārstāv inspekcijas viedokli izveidotajās darba grupās, starpinstitucionālās sanāksmēs, sapulcēs, semināros;
- informē sabiedrību par bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem;
- organizē izglītojošus pasākumus bērniem, vecākiem, valsts un pašvaldību institūciju speciālistiem par bērnu tiesībām un pienākumiem;
- izstrādā un iesniedz inspekcijas priekšniekam priekšlikumus normatīvo aktu pilnveidošanai bērnu tiesību aizsardzības jomā.

Departamenta struktūrvienības: Uzraudzības nodaļa un Juridiskā nodaļa

Uzraudzības nodaļas galvenais uzdevums ir nodrošināt normatīvo aktu ievērošanas uzraudzību un kontroli bērnu tiesību aizsardzības jomā, izskatīt fizisko un juridisko personu iesniegumus un veikt bērnu tiesību ievērošanas un personu lietu pārbaudes.

Juridiskās nodaļas galvenais uzdevums ir sniegt atzinumus par tiesību aktu projektiem, izstrādāt priekšlikumus normatīvajiem aktiem bērnu tiesību aizsardzības jomā, izskatīt fizisko un juridisko personu iesniegumus, kā arī sniegt juridisku atbalstu un konsultācijas, nodrošināt normatīvo aktu ievērošanas uzraudzību un kontroli bērnu tiesību aizsardzības jomā.

Uzraudzības nodaļas tiešā padotībā ir valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektori (turpmāk – inspektori). 2007. gadā inspektori strādāja:

- Rīgā, pārraugot Aizkraukles un Ogres rajonu, Jūrmalu, kā arī Rīgas rajona Baldoni, Vangažus, Baložus, Olaini, kā arī Carnikavas, Daugmales, Ropažu, Garkalnes, Salaspils, Sējas, Stopiņu novadu un Ķekavas, Mārupes, Salas un Babītes pagastu;
- Valmierā, pārraugot Valmieras, Limbažu, Valkas rajonu;
- Gulbenē, pārraugot Gulbenes, Alūksnes, Balvu un Madonas rajonu;
- Rēzeknē, pārraugot Rēzeknes, Preiļu un Ludzas rajonu;
- Daugavpilī, pārraugot Daugavpils, Krāslavas un Jēkabpils rajonu;
- Kuldīgā, pārraugot Kuldīgas, Talsu, Tukuma un Ventspils rajonu;
- Liepājā, pārraugot Liepājas un Saldus rajonu;
- Bauskā (sākot no 2007. gada marta), pārraugot Bauskas, Dobeles un Jelgavas rajonu;
- Cēsīs (sākot no 2007. gada decembra), pārraugot Cēsu rajonu, Rīgas rajona Inčukalna, Krimuldas, Allažu, Mālpils, Siguldas, Līgatnes, Saulkrastu novadu.

2. attēls. Inspektoru izvietojums Latvijas reģionos

Saskaņā ar inspekcijas nolikumu inspektoriem ir tiesības:

- pieprasīt privātpersonām, valsts vai pašvaldību institūcijām un nevalstiskajām organizācijām izpildīt normatīvajos aktos noteiktās prasības, kas saistītas ar inspekcijas funkciju nodrošināšanu;
- pamatojoties uz sūdzību vai pēc savas iniciatīvas, ja nepieciešams, pieaicinot arī policijas iestāžu darbiniekus, pārbaudīt jebkuras valsts vai pašvaldības institūcijas, nevalstiskās organizācijas vai citas fiziskas vai juridiskas personas darbību bērnu tiesību aizsardzības jomā, kā arī pieprasīt un saņemt bez maksas no minētajām institūcijām, organizācijām un personām ar to saistīto informāciju;
- atbilstoši kompetencei sastādīt administratīvo pārkāpumu protokolus.

Saskaņā ar inspekcijas nolikumu inspektoriem ir pienākumi:

- pēc savas iniciatīvas vai uz privātpersonu, valsts vai pašvaldību institūciju iesniegto sūdzību pamata veikt pārbaudi par valsts vai pašvaldības institūcijas, nevalstiskās organizācijas vai citas fiziskas vai juridiskas personas darbību bērnu tiesību aizsardzības jomā. Pārbaudē konstatējot bērnu tiesību pārkāpumus, noteikt pārkāpuma raksturu un sekas, kā arī pieņemt lēmumu par prettiesiskās darbības (bezdarbības) pārtraukšanu, informēt par to attiecīgo valsts pārvaldes iestādi, publisko personu vai pašvaldību un sagatavot materiālus kompetentajām iestādēm attiecīga lēmuma pieņemšanai, ja konstatēts, ka amatpersonas nav ievērojušas likumu vai citu normatīvo aktu prasības bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- pēc savas iniciatīvas vai uz iesnieguma pamata veicot pārbaudi par bērnu tiesību pārkāpumu, pieprasīt un saņemt no juridiskajām un fiziskajām personām rakstiskus vai mutiskus paskaidrojumus vai citu nepieciešamo informāciju, pieaicināt, ja nepieciešams, tiesībaizsardzības iestāžu darbiniekus, veikt procesuālās darbības, piemēram, audioierakstus vai videoierakstus. Konstatējot bērnu tiesību pārkāpumu, pieņemt lēmumu par prettiesiskās darbības (bezdarbības) pārtraukšanu, ierosināt, kā novērst konstatētos trūkumus, vai sastādīt administratīvo pārkāpumu protokolu, vai normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos sagatavot un iesniegt kompetentajām izmeklēšanas iestādēm materiālus personu saukšanai pie likumā noteiktās atbildības.

1.3.2. Uzticības tālruņa darbības nodrošināšanas departaments

Uzticības tālruņa darbības nodrošināšanas departaments ir inspekcijas struktūrvienība, kuras galvenais uzdevums ir nodrošināt uzticības tālruņa darbību bērnu tiesību aizsardzības jomā. Departaments atbilstoši tā uzdevumiem un kompetencei realizē šādas funkcijas:

- organizē uzticības tālruņa darbību;
- sniedz konsultācijas un psiholoģisko atbalstu bērniem krīzes situācijās;
- sadarbojas ar inspekcijas Bērnu tiesību aizsardzības departamentu, kā arī valsts un pašvaldību institūcijām, nevalstiskajām organizācijām, lai nodrošinātu bērnu tiesību aizsardzību gadījumos, kad saņemta informācija par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem;
- apkopo datus un analizē uzticības tālruņa statistiku par bērnu tiesību ievērošanu un sniedz priekšlikumus inspekcijas priekšniekam situācijas uzlabošanai;
- organizē pētījumus par bērnu tiesību aizsardzības īstenošanas problēmām, sagatavo un sniedz inspekcijas priekšniekam pārskatus, priekšlikumus un ieteikumus par situāciju bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- pārstāv inspekcijas viedokli izveidotajās darba grupās, starpinstitucionālajās sanāksmēs, sapulcēs, semināros;

- informē sabiedrību par uzticības tālruņa darbību un aktuālām bērnu problēmām, to iespējamiem risinājumiem;
- organizē izglītojošus pasākumus bērniem, vecākiem, valsts un pašvaldību institūciju speciālistiem un nevalstiskajām organizācijām par vardarbību pret bērniem un palīdzības saņemšanas iespējām.

1.3.3. Administratīvā nodaļa

Administratīvā nodaļa ir inspekcijas struktūrvienība, kuras mērķis ir sekmēt inspekcijas uzdevumu īstenošanu, nodrošinot nepārtrauktu inspekcijas administratīvo darbu. Nodaļa atbilstoši tās uzdevumiem un kompetencei:

- nodrošina inspekcijas finanšu līdzekļu ekonomisku, efektīvu un tiesisku izmantošanu, organizējot inspekcijas struktūrvienību administratīvās darbības nodrošināšanai nepieciešamā inventāra, preču iegādi un pakalpojumu saņemšanu;
- nodrošina spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem atbilstošu un kvalitatīvu inspekcijas informācijas sistēmu darbību un attīstību (t.sk. datu drošības jomā);
- nodrošina sabiedrības informēšanu bērnu tiesību aizsardzības jautājumos;
- nodrošina inspekcijā saņemto un nosūtāmo dokumentu, tai skaitā elektronisko dokumentu, iesniegumu, sūdzību un priekšlikumu aprites organizēšanu;
- nodrošina inspekcijas personāla vadības jautājumu risināšanu atbilstoši nodaļas kompetencei;
- nodrošina iepirkumu reglamentējošo ārējo normatīvo aktu ievērošanu un izpildi;
- veic iepirkumu procedūras atbilstoši spēkā esošajiem ārējiem normatīvajiem aktiem;
- sekmē inspekcijas uzdevumu īstenošanu atbilstoši savai kompetencei, tai skaitā sadarbībā ar citām valsts pārvaldes un pašvaldības institūcijām, uzņēmējiem, sabiedriskajām organizācijām vai iedzīvotājiem;
- veic informācijas tehnoloģiju infrastruktūras attīstības plānošanu, projektu plānošanu un informācijas tehnoloģiju ieviešanu;
- veic inspekcijas mājaslapas administrēšanu, mājaslapas lietotāju darbības uzraudzību, nodrošina ar mājaslapas tehnisko administrēšanu saistīto jautājumu risināšanu, kā arī kontrolē mājaslapas atbilstību spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem.

1.3.4. Finanšu nodaļa

Finanšu nodaļa ir inspekcijas struktūrvienība, kuras galvenais uzdevums ir budžeta izpildes organizācija un inspekcijas grāmatvedības uzskaites nodrošināšana. Nodaļa atbilstoši uzdevumam un kompetencei:

- plāno un sastāda inspekcijas budžetu atbilstoši inspekcijas prioritātēm;
- izstrādā inspekcijas finanšu gada plānus;
- nodrošina inspekcijas grāmatvedības uzskaites organizāciju;
- nodrošina valsts budžeta līdzekļu efektīvu un ekonomisku izlietošanu atbilstoši paredzētajiem mērķiem;
- plāno un koordinē inspekcijas finanšu operācijas, nodrošina to izpildi un kontroli;
- gatavo un iesniedz gada finanšu pārskatus ministrijai, Valsts ieņēmumu dienestam un Valsts kontrolei;
- nodrošina darba algas aprēķinu un izmaksas.

2. Inspekcijas darbības rezultāti

2.1. Inspekcijas prioritātes 2007. gadā

2006. gadā galvenās prioritātes bija noteiktas atbilstoši Bērnu un ģimenes lietu ministrijas darbības stratēģijai 2006.–2008. gadam, kas apstiprināta 2006. gada 25. jūlijā ar Ministru kabineta rīkojumu Nr. 561:

- divu reģionālo valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektoru darba vietu izveidošana Bauskā. Bauskas rajonā konstatēts salīdzinoši liels bērnu tiesību un interešu pārkāpumu skaits, bet Bauskas rajona padome 2006. gadā likvidēja bērnu tiesību speciālista štata vietu rajonā. Plānots, ka inspektoru darba vietu izveidošana Bauskā sekmēs bērnu tiesību aizsardzības uzraudzību ne tikai Bauskas, bet arī Dobeles un Jelgavas rajonā, kas arī būs Bauskā strādājošo inspektoru pārraudzībā;
- Uzticības tālruņa darbības nodrošināšanas departamenta funkciju paplašināšana – darbības nodrošināšana arī sestdienās no plkst. 8.00 līdz 22.00 un papildus konsultācijām pa telefonu sākt klātienē konsultācijas, kurās tiek nodrošināta psihologa palīdzība;
- saskanīgāka skolēnu un skolotāju savstarpējo attiecību veicināšana – 2007. gadā organizēt vairākus pasākumus skolēnu un skolotāju attiecību uzlabošanai.

2.2. Normatīvo aktu ievērošanas uzraudzība un kontrole 2007. gadā

Saskaņā ar inspekcijas nolikuma 3.1. punktu inspekcija, pamatojoties uz privātpersonu, valsts vai pašvaldību institūciju iesniegtajām sūdzībām vai pēc savas iniciatīvas pārbauda jebkuras valsts vai pašvaldības institūcijas, nevalstiskās organizācijas vai citas juridiskās vai fiziskās personas darbību bērnu tiesību aizsardzības jomā un sastāda aktu par pārbaudē konstatētajiem faktiem.

2.2.1. 2007. gadā veiktās bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes un bērnu personu lietu pārbaudes, to rezultāti

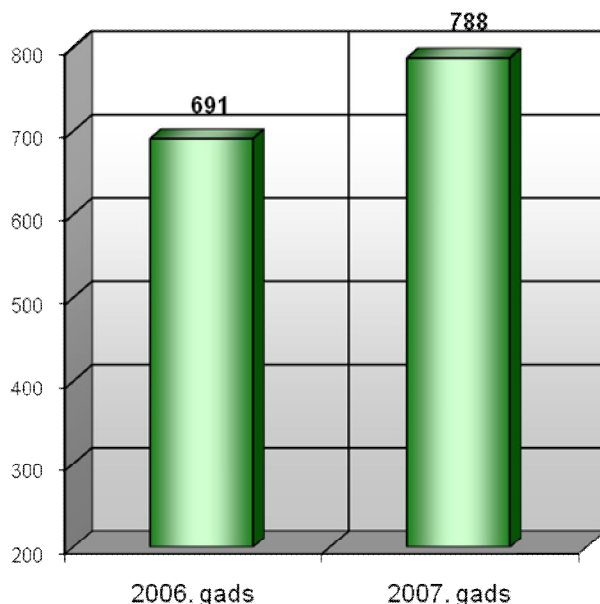
Saņemtie ziņojumi par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem

Pārskata periodā inspekcija no fiziskām un juridiskām personām (tai skaitā anonīmi) saņēma 788 ziņojumus par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem. Ziņojumi saņemti gan rakstiski, gan mutvārdos, gan pa bērnu un pusaudžu uzticības tālruni¹, gan inspektoru veikto pārbaūžu laikā.

Salīdzinājumā ar 2006. gadu, kas bija inspekcijas pirmais darbības gads, pārskata periodā inspekcija ir saņēmusi par 97 ziņojumiem vairāk. (*Skat. 3. attēlu, 11.lpp*) Pieaugums saistāms gan ar Bauskas reģionālo inspektoru darbības sākšanu 2007. gada martā, gan ar inspekcijas darbības atpazīstamības un uzticēšanās pieaugumu sabiedrībā.

¹ Informācija par Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa darbību un tās rezultātiem lasāma 39. – 48. lpp.

**Saņemtie ziņojumi par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem
2006. un 2007. gadā**

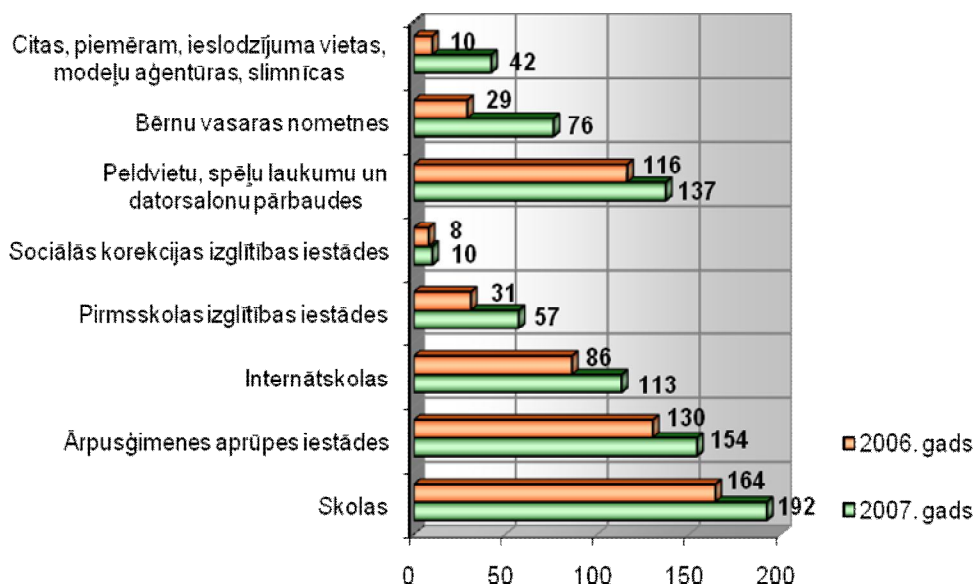

3. attēls.

Inspekcijas veiktās bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes un personas lietu pārbaudes

Inspekcijas pirmajā darbības gadā (2006) galvenokārt tika veiktas plānotās bērnu tiesību ievērošanas un personas lietu pārbaudes, kā arī pārbaudes, lai izskatītu saņemtos ziņojumus. 2007. gadā valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektori biežāk nekā 2006. gadā veica atkārtotas plānveida pārbaudes, tādējādi kontrolējot inspektoru sniegto ieteikumu ievērošanu tajās iestādēs, kuras pirmoreiz pārbaudot tika konstatēti bērnu tiesību pārkāpumi. Līdz ar to 2007. gadā kopumā veiktas 644 bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes, kas ir par 191 pārbaudi vairāk nekā 2006. gadā.

Analizējot veikto pārbaudu skaitu, vadoties pēc to realizēšanas vietas, redzams, ka pārskata periodā vairāk nekā trīs reizes pieaudzis to pārbaudu skaits, kas veiktas ieslodzījuma vietās, modeļu aģentūrās un ārstniecības iestādēs, un vairāk nekā divarpus reizi pieaudzis veikto pārbaudu skaits bērnu vasaras nometnēs. Ievērojami palielinājies arī pārbaudu skaits pirmsskolas izglītības iestādēs – par 26 pārbaudēm vairāk. (Skat. 4. attēlā.)

4. attēls.

Inspektoru veikto pārbaūžu laikā bērni tika arī anketēti par vienaudžu savstarpējām attiecībām un citiem ar skolas vidi saistītiem jautājumiem, kā arī notika pārrunas ar bērniem gan individuāli, gan grupās (pēc nepieciešamības). Pārskata periodā anketēti 2618 bērni, un pārrunas veiktas ar 8023 bērniem. Pēc anketēšanas un pārrunu rezultātu apkopošanas attiecīgā izglītības iestāde tika informēta par galvenajām tendencēm un iespējamām problēmām iestādē. Vajadzības gadījumā inspektori sagatavoja arī ieteikumus konstatēto problēmu novēršanai un situācijas optimizēšanai iestādē.

Pārskata periodā inspektori veica arī 192 bērnu personas lietu pārbaudes ārpusģimenes aprūpes iestādēs, internātskolās un speciālajās izglītības iestādēs. Kopumā pārbaudēs izskatītas 6982 bērnu personas lietas. Pārbaudot bērnu personas lietas, konstatēti būtiski trūkumi un pārkāpumi saistībā ar bērna tiesībām dzīvot ģimeniskā vidē (piemēram, bērns šķirts no ģimenes, bet nav nodrošināta ārpusģimenes aprūpe pie aizbildņa, audžuģimenē vai ārpusģimenes aprūpes iestādē; nepietiekami izvērtēta ieviešanas pamatotība iestādē, nemeklējot bērna interesēm atbilstošākas iespējas; ziņu nesniegšana adopcijas reģistram par adoptējamiem bērniem utt.), un saistībā ar aprūpes un aizgādības tiesību atņemšanas un atjaunošanas jautājumiem, bērnu bāreņu tiesībām uz apgādnieka zaudējuma pensiju u.c. Konstatēto trūkumu novēršanai inspekcija iesaistīja attiecīgās bāriņtiesas.

Bērnu tiesību ieviešanas pārbaūžu laikā iestādēs valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektori pārbauda bērnu tiesību aizsardzību regulējošo normatīvo aktu ieviešanu. 2007. gada vidū, izvērtējot agrāk veikto bērnu tiesību ieviešanas pārbaūžu efektivitāti, tika nolemts pilnveidot pārbaūžu metodiku. Uzlabojumi nodrošina iespēju salīdzināt iestādē veiktās darbības un to rezultātus dažādos pārbaūžu laika periodos. Vienlaikus tie dod iespēju arī savstarpēji salīdzināt vienas kategorijas iestāžu paveikto bērnu tiesību nodrošināšanā (piemēram, kā visās ieslodzījuma vietās, kurās uzturas nepilngadīgie, tiek nodrošināta viņu aprūpe, uzraudzība, dzīves apstākļi, veselības aprūpe).

Pārskata periodā īpaši pievērsta uzmanība vienotas metodikas izstrādei pārbaudēm tādās iestādēs, kurās bērni visvairāk pakļauti dažādiem ierobežojumiem un viņiem ir vismazākā iespēja ziņot par problēmām vai pārkāpumiem iestādē. Tās ir ieslodzījuma vietas un psihoneiroloģiskās slimnīcas, kurās uzturas nepilngadīgie. Inspekcija organizēja divas komandas, kuru sastāvā ir valsts bērnu tiesību aizsardzības psihologs un inspektori. Viņi izstrādāja vienotu metodiku, kas ļautu izvērtēt riskus minētajās iestādēs salīdzinājumā ar tās pašas kategorijas citām iestādēm. Plānots, ka šādas pārbaudes tiks veiktas 2008. gada 1. pusgadā.

Savukārt pēc 2006. gadā veiktajām bērnu tiesību ieviešanas pārbaudēm bērnu vasaras nometnēs inspekcija secināja, ka gandrīz 60% pārbaudīto nometņu pieļauti pārkāpumi un dažos gadījumos tie bijuši ļoti nopietni, piemēram, apdraudēta bērnu veselība un drošība, nometņu organizatori nav uzņēmušies nekādu atbildību par nometnes dalībniekiem u.c. Tāpēc pārskata gadā bērnu tiesību ieviešanas pārbaudes veiktas divarpus reizi vairāk vasaras nometņu nekā pērn.²

Vēl pārskata periodā, veicot bērnu tiesību ieviešanas pārbaudes izglītības, bērnu aprūpes, kā arī citās iestādēs, īpaša uzmanība tika pievērsta tam, vai iestāžu vadītāji ir pieprasījuši no Sodū reģistra izziņu par iestāžu darbinieku sodāmību. Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta ceturtajā un piektajā daļā noteikto, pieņemot darbā bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citu tādu iestāžu vadītājus un darbiniekus, kurās uzturas bērni, darba devēja obligāts pienākums ir pieprasīt no Sodū reģistra izziņu par šo personu sodāmību.

Jāatzīmē, ka šādas prasības izpilde ir ļoti būtiska, jo var novērst par smagiem noziegumiem, piemēram, vardarbību un dzimumnoziegumiem, sodītu personu iesaistīšanos darbā ar bērniem. Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta trešajā daļā noteikto par bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citu tādu iestāžu vadītājiem un darbiniekiem, kurās uzturas bērni, nedrīkst strādāt personas:

- 1) kuras pieļāvušas bērna tiesību aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumus;

² Par nometnēs konstatētajiem pārkāpumiem 2007. gadā vairāk lasiet 32. lappusē

- 2) kuras pieļāvušas amorālu uzvedību darbā vai ārpus darba, un tas konstatēts ar tiesas spriedumu vai citu kompetentas iestādes lēmumu;
- 3) kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu;
- 4) kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību — neatkarīgi no sodāmības dzēšanas;
- 5) kurām tiesa ir piemērojusi Krimināllikumā noteiktos medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus par nepieskaitāmības stāvoklī izdarītu Krimināllikumā paredzētu noziedzīgu nodarījumu.

Pārskata periodā veikto pārbaūžu rezultāti rāda, ka lielākajā daļā pārbaudīto iestāžu (126 jeb 74%) vadītāji nebija pieprasījuši izziņas no Sodū reģistra par darbinieku iespējamo sodāmību. Iestāžu vadītāji arī izteica neizpratni par šādu izziņu pieprasīšanas lietderīgumu, jo bija pārliecināti, ka viņu vadītājās iestādēs nestrādā darbinieki, kuri varētu būt izdarījuši minētos pārkāpumus. Vienā gadījumā – Grostonas draudzes pamatskolas vadītājs arī pēc atkārtotām bērnu tiesību ievērošanas pārbaudēm atteicās pieprasīt izziņas, pamatojot atteikumu ar to, ka „skolas darbinieki kalpo Dievam, nevis atrodas darba attiecībās”.

Pēc tam, kad 125 iestāžu vadītāji bija ņēmuši vērā inspektoru norādījumu un saņēmuši izziņas par savu iestāžu darbinieku sodāmību, vienā izglītības iestādē konstatēts, ka tajā strādā persona, kura agrāk sodīta par dzimumnoziegumu, un kādā citā izglītības iestādē uz vakanci bija pieteikusies persona, kura arī sodīta par dzimumnoziegumu. Pateicoties inspektoru pārbaudēm, abos gadījumos tika novērsta par smagiem noziegumiem sodītu personu iesaistīšanās darbā ar bērniem.

2.2.2. Inspekcijas veiktajās pārbaudēs konstatētie bērnu tiesību pārkāpumi

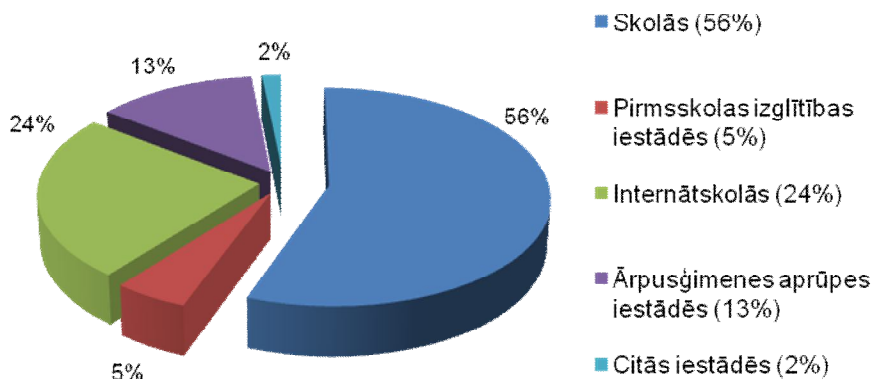
Visbiežāk inspektori konstatēja pārkāpumus bērna tiesību uz privātās dzīves un personas neaizskaramību ievērošanā, t.i., pārkāpts Bērnu tiesību aizsardzības likuma 9. pants, kas nosaka bērna tiesības uz privāto dzīvi, dzīvojamās telpas un korespondences noslēpumu, personas neaizskaramību un brīvību, kā arī to, ka pret bērnu nedrīkst izturēties cietsirdīgi, nedrīkst viņu mocīt un fiziski sodīt, aizskart viņa cieņu un godu.

Lielākais konstatēto vardarbības gadījumu skaits ir vispārizglītojošajās skolās – 56% jeb 68 gadījumi, no tiem 35 gadījumos konstatēta vienaudžu vardarbība, bet 33 – darbinieku vardarbība pret bērniem.

Analizējot atsevišķus reģionus (Latvijas pilsētās un rajonos), visvairāk gadījumu, kad bērni skolā cietuši no vienaudžu vardarbības, konstatēts Rīgā – pārskata periodā bijuši pieci gadījumi, savukārt Rīgas un Alūksnes rajonā – katrā pa četriem gadījumiem. Citās pilsētās un rajonos konstatēti 1–3 vienaudžu vardarbības gadījumi.

Vēl 24% vardarbības gadījumu konstatēti internātskolās, bet 13% – ārpusģimenes aprūpes iestādēs. (*Skat. 5. attēlā, 14.lpp*)

Konstatētie Bērnu tiesību aizsardzības likuma 9. panta pārkāpumi 2007. gadā

5. attēls.

Analizējot pārbauzu rezultātus rajonos un pilsētās, secināts, ka visvairāk vardarbības gadījumu kopumā konstatēti Rīgā (13), Daugavpilī (5), Rīgas rajonā (9), Bauskas un Cēsu rajonā (katrā 7 gadījumi).

Nemot vērā minēto, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija 2008. gadā plāno realizēt skolās iecietības kampaņu. Sadarbībā ar skolēnu domju pārstāvjiem paredzēts anketēt skolēnus, lai identificētu viņu savstarpējās vardarbības cēloņus, kā arī apzinātu skolēnu, pedagogu un vecāku mijiedarbības pozitīvās un negatīvās iezīmes. Pēc aptaujas rezultātiem plānots organizēt fokusgrupas, kurās piedalīsies visu triju minēto pušu pārstāvji, lai kopā meklētu risinājumus konstatēto problēmu un risku mazināšanai³.

Inspektori organizēs arī tikšanās ar pedagogiem, vecākiem un bērniem, kuru laikā informēs par aktualitātēm bērnu tiesību aizsardzības jomā, pievēršot pastiprinātu uzmanību vienaudžu vardarbībai un bērnu pienākumiem.

Vēl 2008. gadā inspekcija turpinās organizēt radošās darbnīcas ārpusģimenes aprūpes iestāžu audzinātajiem un izglītības iestāžu pedagogiem⁴, kā arī iesaistīties krīzes centra „Dardedze” realizētajā projektā, kura mērķis ir sekmēt vienaudžu vardarbības mazināšanos izglītības iestādēs.

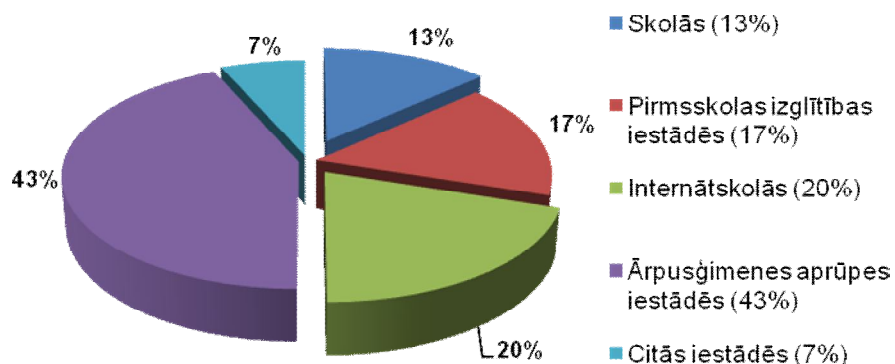
2007. gadā inspektori konstatēja 31 gadījumu, kad tika pārkāptas bērna tiesības uz pilnvērtīgiem dzīves apstākļiem, t.i., pārkāpts Bērnu tiesību aizsardzības likuma 10. pants, kas nosaka bērna tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību.

Visvairāk pārkāpumu konstatēts bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādēs un internātskolās. (*Skat. 6. attēlā, 15.lpp*) Biežāk pārkāpumi ir saistīti ar to, ka bērniem netiek nodrošinātas kvalitatīvas un daudzveidīgas brīvā laika pavadīšanas iespējas, tajā skaitā tādas, kas veicinātu dzīvei nepieciešamo sociālo un sadzīves prasmju apguvi, kā arī atbilstoši dzīves apstākļi. Pārbaudēs konstatēts, ka vairākās internātskolās vienā istabā dzīvo līdz pat 18 bērnu. Minētie apstākļi apdraud gan bērna tiesības uz individualitāti, gan privātās korespondences noslēpumu, kā arī rada papildu konfliktsituācijas.

³ Par plānoto iecietības kampaņas realizēšanu vairāk informācijas lasiet 25. lappusē

⁴ Vairāk par inspekcijas organizētajiem semināriem – radošajām darbnīcām lasiet 49. lappusē

Konstatētie Bērnu tiesību aizsardzības likuma 10. panta pārkāpumi 2007. gadā

6. attēls.

Pārbaudēs konstatēts, ka vairāku internātskolu telpas nav pielāgotas bērniem ar kustību traucējumiem. Vienlaikus jāatzīmē, ka pārbaudēs netika konstatēti gadījumi, kad bērni nebūtu nodrošināti ar pietiekamu uzturu un apģērbu.

Izvērtējot bērnu tiesību ievērošanas pārbaudēs konstatētos pārkāpumus un situāciju bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādēs, inspekcija secināja, ka šajās iestādēs ir nepieciešama padziļināta bērnu psiholoģiskā izpēte, kā arī vardarbības risku novērtēšana. Tādēļ 2008. gadā sadarbībā ar krīzes centru „Dardedze” plānots izstrādāt atbilstošu metodiku, pēc kuras veikt nepieciešamo izpēti visās ārpusģimenes aprūpes iestādēs Latvijā. Sadarbības plānā ir ietvertas arī valsts bērnu tiesību inspektoru un inspekcijas psihologu mācības izstrādātās metodikas pielietošanai.

2007. gada pārbaudēs inspektori konstatēja, ka 16 gadījumos tiek pārkāptas bērna sociālās tiesības, t.i., pārkāpts Bērnu tiesību aizsardzības likuma 12. pants. Lielākoties pārkāptas bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu tiesības saņemt sociālās garantijas – deviņi gadījumi konstatēti ārpusģimenes aprūpes iestādēs.

Inspektori, veicot bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes ārpusģimenes aprūpes iestādēs, arī 2008. gadā turpinās risināt jautājumus, kas skar sociālās garantijas, lai audzēkņi tiktu informēti par viņu sociālajām garantijām, sasniedzot pilngadību. Plānojot tikšanās ar bāriņtiesu darbiniekiem, īpaša uzmanība tiks pievērsta jautājumiem par bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu tiesību uz apdzīvojamo telpu saglabāšanu, nepieļaujot nelikumīgus darījumus ar bērnu īpašumiem laikā, kad viņi atrodas ārpusģimenes aprūpē.

Vēl inspektori pārbaudēs konstatēja 16 gadījumus, kad bija pārkāpta bērna brīvība, kas paredzēta Bērnu tiesību aizsardzības likuma 13. pantā, t.i., tiesības brīvi izteikt savas domas, šajā nolūkā saņemt un sniegt jebkāda veida informāciju, tiesības tikt uzklautam, kā arī tiesības uz apziņas un ticības brīvību, tiesības piedalīties pašpārvaldē izglītības, kultūras un sporta jomā, kā arī jebkurās citās jomās, kas skar bērna intereses, bērna viedoklim veltāma pienācīga vērība atbilstoši viņa vecumam un briedumam.

No minētajiem 16 gadījumiem sešos konstatēts, ka bija pārkāpta bērna brīvība ārpusģimenes aprūpes iestādēs, vēl sešos – pārkāpumi internātskolās, četros – pārkāpumi skolās. Minētie pārkāpumi saistīti ar to, ka iestādēs nav nodrošināta iespēja bērniem anonīmi paust savu viedokli. Pārkāpumi konstatēti Jelgavā, Liepājā, Rīgā un Balvu, Dobeles, Gulbenes, Jēkabpils, Liepājas, Saldus, Talsu un Tukuma rajonā.

2007. gadā veicot pārbaudes, desmit gadījumos tika konstatēts, ka netiek pildīts Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11.pantā noteiktais valsts pienākums nodrošināt visiem bērniem vienādas tiesības un iespējas iegūt izglītību atbilstoši katra spējām: izglītības iestāde sadarbībā ar vecākiem un pašvaldību speciālistiem nerisina jautājumu par bērna ilgstošiem neattaisnotiem skolas kavējumiem; bērniem liegta iespēja apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādes nepietiekamu vietu skaita dēļ.

Minētie pārkāpumi tika konstatēti Rīgā, Balvu, Bauskas, Cēsu, Gulbenes, Madonas, Rīgas un Valkas rajonā.

2.2.3. Atbildība par bērnu tiesību pārkāpumiem

1) Gadījumos, kad notikusi cietsirdīga vai vardarbīga rīcība pret bērnu iestādēs vai citi iespējami noziedzīgi nodarījumi, tai skaitā seksuāla vardarbība, dienesta pilnvaru ļaunprātīga izmantošana vai noziedzīga bezdarbība, kā arī dažādi pārkāpumi interneta vidē (visbiežāk – iespējama bērnu pornogrāfija), informācija pēc sākotnējas izvērtēšanas tiek nosūtīta izvērtēšanai tiesībsargājošajām institūcijām.

Pēc bērnu tiesību ievērošanas pārbaudēs konstatētajiem normatīvo aktu pārkāpumiem, kā arī pēc citiem inspekcijā saņemtajiem ziņojumiem par bērnu tiesību pārkāpumiem pārskata periodā 38 gadījumos informācija nosūtīta tiesībsargājošajām iestādēm, no tiem 12 gadījumos sāks kriminālprocess.

2) Gadījumos, kad inspektori pārbaudes laikā konstatē emocionālu vai fizisku vardarbību pret bērnu, vainīgajai personai var tikt sastādīts administratīvais pārkāpumu protokols un persona saukta pie atbildības saskaņā ar Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 172.² pantu par fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu, ja to izdarījušas valsts vai pašvaldību institūciju amatpersonas vai darbinieki.

Pārskata periodā inspektori sastādīja 11 administratīvos pārkāpumu protokolus, četros gadījumos tika piemērots administratīvais sods, bet septiņos gadījumos administratīvo pārkāpumu lietvedība tika izbeigta, izsakot aizrādījumu par nepedagoģisku vai bērna tiesībām neatbilstošu paņēmieni izmantošanu darbā.

Pieņemot lēmumu, tiek vērtēts pārkāpuma nozīmīgums un sekas, kā arī tas, vai persona apzinās notikušo, atzīst savu vainu un vēlas notikušo labot, kā arī citi apstākļi. Ne visos gadījumos, kad ir aizdomas par fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu, personas darbības var kvalificēt saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1. pantā sniegtajām vardarbības definīcijām (emocionāla vardarbība – bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana; fiziska vardarbība – bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu), tāpēc šādos gadījumos personai tiek izteikts aizrādījums.

Nemot vērā bērnu tiesību jomas specifiku, kopumā 2007. gadā izskatīto administratīvo pārkāpumu lietu skaits ir neliels. Jebkurā gadījumā bērnu tiesību aizsardzības mērķis ir bērnu interešu nodrošināšana, tai skaitā bērnam drošas un viņa interesēm atbilstošas vides nodrošināšana. Šis mērķis ne vienmēr sasniedzams ar kādas personas sodīšanu. Daudzos gadījumos konstatēts, ka optimālais rezultāts tiks sasniegts, izglītojot atbilstošos speciālistus un veidojot viņu izpratni par bērna interesēm, vajadzībām un to nodrošināšanu.

3) Vairākos gadījumos pēc inspektoru ieteikuma iestādes vadītājam izvērtēt iestādes darbinieka rīcību, kad pieļauti bērnu tiesību pārkāpumi, vainīgās personas sodītas disciplināri.

Apkopojot informāciju par inspektoru veiktajām bērnu tiesību ievērošanas pārbaudēm, kurās ieteikts piemērot disciplinārsodu, secināms, ka kopumā 50% jeb 11 gadījumos ir piemēroti disciplinārsodi: piecos gadījumos darbinieki tika atbrīvoti no darba, un sešos gadījumos tika piemēroti citi sodi – izteikts rājiens vai piezīme. No pārējiem 11 gadījumiem, kad darbiniekiem netika piemērots disciplinārsods, piecos gadījumos tika izteikti mutiski aizrādījumi. (*Skat. 7. attēlā*)

7. attēls.

	Uzdots izvērtēt nepieciešamību piemērot disciplinārsodu	Disciplinārsods piemērots	Disciplinārsods netika piemērots
Daugavpils			
Jelgava			
Jūrmala	1	1	
Liepāja	1	1	
Rēzekne			
Rīga	2		2
Ventspils			
Republikas pilsētās:	4	2	2
Aizkraukles rajons	1		1
Alūksnes rajons			
Balvu rajons			
Bauskas rajons	1	1	
Cēsu rajons	1		1
Daugavpils rajons	1	1	
Dobeles rajons			
Gulbenes rajons	1	1	
Jēkabpils rajons	2	2	
Jelgavas rajons			
Krāslavas rajons			
Kuldīgas rajons			
Liepājas rajons	1	1	
Limbažu rajons	2	1	1
Ludzas rajons			
Madonas rajons			
Ogres rajons	1	1	
Preiļu rajons			
Rēzeknes rajons			
Rīgas rajons	1	1	
Saldus rajons			
Talsu rajons	1		1
Tukuma rajons			
Valkas rajons			
Valmieras rajons	5		5
Ventspils rajons			
Rajonos	18	9	9
Valstī kopā	22	11	11

2.2.4. Secinājumi par konstatēto bērnu tiesību ievērošanas pārkāpumu cēloņiem

Pārskata periodā visbiežāk konstatētais bērnu tiesību pārkāpums ir vardarbība pret bērnu – gan vienaudžu, gan darbinieku vardarbība. Analizējot inspekcijas veikto pārbaūžu rezultātus, secināms, ka būtiskākie bērnu tiesību pārkāpumu cēloņi izglītības un ārpusģimenes aprūpes iestādēs salīdzinājumā ar 2006. gadu joprojām nav mainījušies.

Tie ir:

- sociāli nelabvēlīgas situācijas bērnu ģimenēs, kuras ilgstoši netiek risinātas;
- pašvaldībās vāji attīstīts sociālais darbs ar ģimenēm, kurās netiek nodrošināti apstākļi bērna pilnvērtīgai attīstībai;
- uzraudzības un disciplinēšanas trūkums un saskarsmes problēmas ģimenēs un iestādēs;
- bērniem, vecākiem un institūciju darbiniekiem trūkst prasmju risināt konfliktsituācijas;
- nepietiekama vardarbības risku izvērtēšana iestādēs;
- vāja izglītības un bērnu ārpusģimenes aprūpes iestāžu sadarbība ar vecākiem un citām valsts un pašvaldību iestādēm;
- individuālas pieejas trūkums katra bērna personībai un vajadzībām.

Nenoliedzami, būtiskākā bērnu tiesību nodrošināšanā ir iestāžu un institūciju darbinieku profesionalitāte, kā arī veiksmīga starpinstitucionālā sadarbība. Tomēr Latvijā dažādos reģionos inspekcija konstatējusi būtiskas problēmas šajā jomā. Par inspekcijas konstatētajām problēmām starpinstitūciju sadarbībā, kā arī inspekcijas veiktajiem pasākumiem šīs problemātikas mazināšanā lasiet 19. lappusē.

2.3. Inspekcijas aktivitātes, lai nodrošinātu bērnu tiesību aizsardzību

2.3.1. Inspekcijas sniegtās konsultācijas par bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem

2007. gadā valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektori un juristi snieguši 2144 konsultācijas fiziskām un juridiskām personām par dažādiem bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem.

Visbiežāk uzdotie jautājumi inspektoriem bijuši saistībā ar vienaudžu un pedagogu emocionālo un fizisko vardarbību iestādēs. Vēl ievērojams skats konsultāciju bija nepieciešamas par sociālo garantiju nodrošināšanu bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem.

Savukārt juridiskās konsultācijas visvairāk bija nepieciešamas par saskarsmes tiesību īstenošanu, pabalstiem un citu sociālo garantiju jautājumiem, par bērnu tiesību aizsardzību dažādos bērnu likumpārkāpumu gadījumos un saistībā ar bērnu interešu pārstāvību.

2.3.2. Inspekcijas ieguldījums starpinstitutionālu sadarbības problēmu mazināšanā

Ņemot vērā to, ka viens no būtiskākajiem inspekcijas konstatēto pārkāpumu cēloņiem ir starpinstitutionālu sadarbības problēmas, pārskata periodā inspekcija veica minētās problemātikas analīzi, lai apzinātu pastāvošās problēmu grupas, kuru rezultātā starpinstitutionālu sadarbība ir nepietiekama vai neefektīva, kā arī izstrādātu ieteikumus un veiktu citas nepieciešamās darbības situācijas uzlabošanai.

Problēmsituācijas analīze

Analizējot inspekcijas risinātos jautājumus saistībā ar starpinstitutionālās sadarbības trūkumu vai neefektivitāti, nav pamata apgalvot, ka bērnu tiesību aizsardzības jomā strādājošajiem dažādu institutionālu speciālistiem Latvijā starpinstitutionālās sadarbības un komandas darba jēdziens nebūtu pazīstams. Tomēr izpratne par to, kā arī sadarbības mehānisma praktiska ieviešana un darbība dažādās administratīvajās teritorijās ir ļoti atšķirīga. Dažās pašvaldībās sadarbība faktiski nenotiek. Kopumā var izdalīt vairākas problēmu grupas:

1) Izpratnes trūkums par sadarbības būtību un tās nepieciešamību

Diemžēl Latvijā ir izplatīta tendence – institūcija, kas saņēmusi informāciju, veic savā kompetencē esošās darbības, tomēr tā neinformē un neiesaista citas atbildīgās institūcijas, līdz ar to problēma netiek pilnībā atrisināta, un, ja vispār tiek panākts risinājums, tas ir īslaicīgs.

Tipisks piemērs šādai situācijai ir bērni ar uzvedības un sociālās komunikācijas problēmām (agresīva vai devianta uzvedība, skolas kavējumi, klaiņošana, sīki likumpārkāpumi), ko bieži pavada arī sociālās problēmas – nelabvēlīga ģimene, nabadzība, atkarības.

Galēja sadarbības trūkuma gadījumā, ja informācija par šādu bērnu nonāk policijas rīcībā, tiek sastādīts protokols par bērna izdarīto likumpārkāpumu, bērns (un, iespējams, arī bērna vecāki vai aizbildnis) tiek sodīts, un, ja tas paredzēts normatīvajos aktos, ņemts profilaktiskajā uzskaitē. Ar to arī konkrētās lietas risināšana beidzas. Savukārt, ja šādu informāciju saņem bāriņtiesa, tiek lemts par iespējamu bērna šķiršanu no ģimenes. Ja informāciju saņem pašvaldības sociālais dienests, bērna ģimene tiek informēta par iespējam saņemt sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību, ko bieži tālāk neizmanto. Tomēr šādā situācijā, iespējams, ir nepieciešama visu triju minēto institutionālu iesaistīšanās un koordinēta rīcība – gan bērna un viņa vecāku atbildības izvērtējums, gan vērtējums par iespējamību bērnam atrasties ģimenē, gan profesionāla palīdzība ģimenei veicināt vai atjaunot savu spēju sociāli funkcionēt, kā arī radīt šai funkcionēšanai labvēlīgus apstākļus.

Ir sastopami arī pretēji piemēri. Piemēram, minētie dienesti – bāriņtiesa, sociālais dienests, policija – apmainās ar informāciju par problēmsituāciju un sāk aktīvu rīcību savas kompetences ietvaros, tomēr pēc tam viņi nedarbojas saskaņoti. Tā rezultātā visas minētās institūcijas katra veic savu resorisko pārbaudi, pieņem lēmumus (bieži vien – ar atšķirīgu mērķi un rezultātiem),

neskaitāmas reizes pārbauda ģimeni un veic audzinošas pārrunas, kā rezultātā tiek panākta tikai neuzticēšanās valsts un pašvaldības iestādēm.

Savukārt, organizējot efektīvu starpinstitucionālo sadarbību, katra institūcija vai amatpersona izpilda savā kompetencē esošās darbības koordinēti ar citu institūciju darbībām, līdz ar to iespējams panākt sekmīgu situācijas risinājumu maksimāli īsā laikā un ar daudz mazāku resursu patēriņu.

2) Neizpratne par dažādu institūciju kompetenci

Kā jau minēts, normatīvie akti nosaka pienākumu sadarboties vispār, nesniedzot sīkākus rīcības mehānismus un konkrētus sadarbības modeļus atšķirīgās situācijās. Līdz ar to, lai efektīvi risinātu situāciju un iesaistītu citas institūcijas, nepieciešams pārzināt to kompetenci.

Diemžēl Latvijā institūcijās strādājošajiem profesionāļiem bieži pietrūkst zināšanu ne vien par citu, bet pat par savas institūcijas kompetenci.

Kā piemēru šai problēmai var minēt Bērnu tiesību aizsardzības likuma (BTAL) 58. panta pirmās un otrās daļas piemērošanu praksē. Pants nosaka, ka par likumpārkāpumu profilakses darbu administratīvajā teritorijā ir atbildīga pašvaldība, kura izstrādā sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmas, to īstenošanā iesaistot citas institūcijas. Norma pati par sevi nedefinē konkrētu pašvaldības amatpersonu vai dienestu, kas būtu atbildīgs par šī panta īstenošanu, atstājot izvēli pašvaldības ziņā. Šādu normas nekonkrētību pašvaldības bieži izmanto kā aizbildinājums tam, ka profilakses darbs pašvaldībā vispār netiek veikts.

Pašvaldībās, kur izveidota pašvaldības policija, nepilngadīgo profilakses centri vai līdzīgas kompetences iestāde, tā parasti veic BTAL 58. panta pirmajā un otrajā daļā noteikto pienākumu izpildi un koordināciju. Tomēr jāņem vērā, ka norma arī neuzliek par pienākumu profilakses darbu veikt tieši pašvaldības policijai vai tai līdzīgai institūcijai. Normas konstrukcija ir pietiekami elastīga, lai ļautu pašvaldībai pašai izstrādāt sev piemērotāko profilakses modeli. Pašvaldībās, kur pašvaldības policija nav izveidota, šī uzdevuma koordināciju var uzņemt, piemēram, sociālais dienests. Tomēr pašvaldību un arī valsts iestāžu struktūrvienību vidū bieži valda maldīgs uzskats, ka viss, kas saistīts ar bērnu likumpārkāpumu profilaksi, ir tiesībsargājošo iestāžu, t.i., Valsts policijas, kompetencē.

Cita problēma, kas, jāatzīst, patlaban kļūst arvien retāka, saistīta ar reformu sociālā darba jomā, kas aizsākās ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma pieņemšanu. 90. gados pašvaldības sociālā dienesta funkcijas aprobežojās ar sociālās palīdzības, t.i., naudas vai mantisko pabalstu piešķiršanu personām vai ģimenēm, kurām nepietiek līdzekļu pamatvajadzību apmierināšanai. Līdz ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma spēkā stāšanos sociālā dienesta pienākumos tika iekļauts arī sociālais darbs, ko līdz tam veica (ja veica) lielākoties bāriņtiesas, kā arī sociālo pakalpojumu sniegšana vai organizēšana. Tomēr vēl līdz šim bieži sastopami gadījumi, kad citas situācijas risināšanā iesaistītās institūcijas izvairās iesaistīt sociālos dienestus vai arī dienesti savas funkcijas veic negribīgi. Piemēram, inspekcija sastapusi ar praksi, kad policija problēmsituācijā vēlas iesaistīt pašvaldības sociālo darbinieku (piemēram, ģimenes pārbaude, pārrunas u.c.), taču saņem atteikumu, aizbildinoties, ka sociālā dienesta funkcijās ir informēt personu par tās tiesībām, bet palīdzība tiks sniegta tikai gadījumā, ja persona pati vērsīsies sociālajā dienestā.

Atsevišķa problēma ir tās institūcijas noteikšana, kura būtu primāri atbildīga par konkrētās situācijas risināšanu, kā arī to institūciju loka noteikšana, kam vēl būtu jāiesaistās situācijas risināšanā.

3) Neizpratne par izglītības iestāžu lomu

Kā jau minēts pirms tam, izglītības iestāde ir tā institūcija, kuras loma pēc iespējas savlaicīgākā bērnu tiesību pārkāpuma novēršanā un noziedzības prevencijā nekad nevar tikt novērtēta par augstu. Piemēram, Ziemeļvalstu pieredze liecina, ka līdz pat 90% gadījumu tieši skola ir tā vieta, kur vispirms tiek pamanītas krīzes situācijas bērna dzīvē. Latvijā šādi pētījumi nav veikti, tomēr

vispārīgi var secināt, ka izglītības iestāžu aktivitāte ir daudz mazāka. Tam ir vairāki iemesli, tai skaitā jau minētā neizpratne par starpinstitucionālās sadarbības būtību un nepieciešamību, nevēlēšanās iesaistīties situācijas risināšanā un bailes uzņemties atbildību. Tomēr viens no visbiežāk sastopamajiem iemesliem ir uzskats, ka izglītības iestādes vienīgais uzdevums ir iemācīt bērnam mācību vielu. Tomēr saskaņā ar Izglītības likumā sniegto definīciju izglītība (t.i., process, ko īsteno izglītības iestāde) ir sistematizētu zināšanu un prasmju apguves un attieksmju veidošanas process un tā rezultāts. Izglītības process ietver mācību un audzināšanas darbību, bet izglītības rezultāts ir personas zināšanu, prasmju un attieksmju kopums.

4) Atbildības deleģēšana

Diemžēl Latvijā ir samērā izplatīta tendence – saņemot informāciju par problēmsituāciju un konstatējot, ka ar informāciju saņēmušās institūcijas kompetenci vien nepietiek, lai situāciju risinātu, šī institūcija pārsūta gadījumu citai organizācijai, kura savas kompetences ietvaros arī problēmu var risināt tikai daļēji. Tādējādi problēma, ja vispār tiek risināta, risinās fragmentāri, smagnēji un ilgstoši. Inspekcijas praksē bijuši gadījumi, kad BTAL 73. panta subjekts par problēmu vienlaikus informējis vairākas atbildīgās institūcijas (piemēram, policiju un bāriņtiesu), kuras šo informāciju sinhroni pārsūtījušas viena otrai risināšanai pēc būtības.

Atbildības nepamatota deleģēšana mēdz izpausties arī citos gadījumos. Bieži vien iestādes, piemēram, skolas vai bērnu aprūpes un audzināšanas iestādes, izvairās no konfliktu risināšanas, nepamatoti iesaistot citas institūcijas. Inspekcijas prakse liecina, ka bieži vien konfliktu risināšanā, tai skaitā gadījumos, kad bērni pārkāpuši iestādes iekšējās kārtības noteikumus, nepamatoti tiek iesaistīta policija vai bāriņtiesa. Īpaši policija bieži tiek uzskatīta par visu problēmu risināšanas atslēgu.

Šai problēmai var minēt dažādus piemērus:

- uz izglītības iestādi tiek izsaukta policija gadījumā, kad skolas audzēknis iemetis cita skolēna somu atkritumu konteinerā, audzēknis atņēmis klasesbiedram pildspalvu, audzēknis regulāri kavē stundu sākumu, audzēknim ir konflikts ar kāda mācību priekšmeta pasniedzēju;
- izglītības iestāde, nespējot konstruktīvi risināt jautājumu par bērna ar īpašām vajadzībām uzņemšanu izglītības iestādē, vēršas bāriņtiesā ar prasību atņemt bērna vecākiem aprūpes tiesības;
- bērnu ārpusģimenes aprūpes iestāde, nespējot sadarbībā ar sociālo dienestu un citām pašvaldības iestādēm risināt bērna uzvedības problēmas, pieprasa ievietot bērnu slēgta tipa iestādē u.c.

Šāda prakse liecina par iestāžu nespēju kompetenti izvērtēt situāciju, nespēju izmantot savas tiesības un resursus, bieži – nevēlēšanos risināt sarežģītas problēmas, kā arī tendenci sadzīviskas problēmas risināt ar neadekvātiem ietekmīgiem piespiedu un iebiedēšanas līdzekļiem.

5) Personīgie un profesionālie faktori

Turpmāk minētie faktori var būt raksturīgi arī institūcijām, tomēr galvenokārt to esamība vai neesamība atkarīga no personas, kas ieņem konkrētu amatu, personīgajām īpašībām.

Kā vienu no problēmām var minēt atbildīgās personas bailes ziņot vai iesaistīt citas institūcijas, bailes lūgt palīdzību. Šī problēma ir īpaši raksturīga iestādēs, kuras pirmās pamana riska situācijas bērna dzīvē, piemēram, izglītības un sociālās aprūpes iestādēs. Nereti iestādes vadītāja vai darbinieka motivācija, pamanot, piemēram, atkarības vielu lietošanas vai vardarbības pazīmes, klaiņošanu, faktoros, kas liecina par krīzes situāciju bērna ģimenē, ir vairāk vērsta nevis uz bērna interešu aizstāvību, bet uz savas kā profesionāļa vai savas iestādes (skolas, bērnudārza, bērnunama) reputācijas aizstāvību. Līdz ar to problēma nonāk atbildīgo institūciju redzeslokā tikai tad, kad tā jau kļuvusi pārāk nopietna, piemēram, bērns izdarījis likumpārkāpumu.

Minētajās iestādēs sastopama arī pretēja tendence – bailes pieņemt lēmumu un nevēlēšanās uzņemties atbildību. Šī tendence aplūkota arī atbildības deleģēšanas aspektā, tomēr bieži izpaužas arī kā personīga bezatbildība, kas noved pie prettiesiskas bezdarbības. Praksē sastopami arī gadījumi,

kad šādi rīkojas arī iestādes, kuru tiešā kompetencē ir situācijas risināšana, piemēram, bāriņtiesa. Kā piemēru var minēt situācijas, kad, konstatējot fizisku vai emocionālu vardarbību ģimenē, bāriņtiesa tomēr izvairās pieņemt lēmumu par bērna šķiršanu no ģimenes, jo ģimene ir nevis tipisko sociāli nelabvēlīgo ģimeņu skaitā (t.i., ar nabadzības, alkoholisma, dzīvesprasmju trūkuma problēmām), bet gluži pretēji – labi situēta, ar cienījamu stāvokli sabiedrībā un vecāki strādā respektablās profesijās. Šādās situācijās bieži vien vainojams arī profesionālo iemaņu trūkums, piemēram, bāriņtiesa nespēj pieņemt izsvērtu un pareizi juridiski argumentētu lēmumu, līdz ar to vecākiem no šādas ģimenes, kuri nodarbojas ar jurisprudenci vai pedagoģiju, ir ļoti viegli pārsūdzēt lēmumu tiesā un panākt tā atcelšanu procesuālu nepilnību dēļ.

Lielākoties Latvijā arī novērojama situācija, ka starpinstitūciju sadarbība lielā mērā atkarīga no personīgiem kontaktiem un konkrētu darbinieku personīgajām īpašībām un atbildības sajūtas. Kaut gan personīgu attiecību veidošana dažādu institūciju profesionāļu starpā ir ne vien vērtējama kā pozitīva tendence, bet arī veicināma kā sadarbības efektivitāti veicinošs faktors, tomēr nav pieļaujams, ka starpinstitucionālā sadarbība pastāv vai nepastāv, pamatojoties tikai uz šo faktoru.

Joprojām problēma ir neatbilstoša vai nepietiekama darbinieku izglītība, tai skaitā speciālo zināšanu trūkums bērnu tiesību aizsardzības jomā.

6) Atbilstošas infrastruktūras un finansējuma trūkums

Prakse rāda, ka gandrīz vienmēr starpinstitucionālā sadarbība ir efektīvāka, ja konkrētajā pašvaldībā ir izveidoti tādi dienesti un iestādes kā pašvaldības policija, krīžu centri, dienas centri, bērnodārzi, ģimeņu atbalsta centri u.tml. Piemēram, attiecībā uz likumpārkāpumu profilakses darbu jau minēts, ka gadījumā, ja pašvaldībā nav pašvaldības policijas, attiecīgos pienākumus pilda Valsts policija, tomēr praksē, it īpaši lauku teritorijās, bieži redzams, ka Valsts policijai trūkst darbinieku un noslogojuma dēļ noziedzības prevencijas pasākumi nav starp prioritārajiem.

Infrastruktūras aspektā liela nozīme ir nepietiekama atbalsta sistēma izglītības, ārstniecības un sociālās aprūpes iestādēs, skolās. Daudzās izglītības iestādēs nav pieejams psihologs vai sociālais pedagogs vai arī ir pieejams, taču strādā nepilnu darba laiku.

Vēl joprojām praksē sastopamas situācijas, kad finanšu līdzekļu trūkums vai to ekonomija kavē lēmumu pieņemšanu, piemēram, par ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu bērnam. Šādos gadījumos lēmums tiek balstīts nevis uz bērna interešu, bet gan pašvaldības finansiālā izdevīguma principu.

Inspekcijas veiktās un plānotās darbības situācijas uzlabošanai

Pārskata periodā inspekcija izstrādājusi ieteikumus pašvaldībām. 2008. gada prioritātēs plānots izstrādāt detalizētus ieteikumus starpinstitucionālās sadarbības veicināšanai, kā arī sagatavot izdales materiālus (rokasgrāmatu) speciālistiem. Starpinstitucionālās sadarbības veicināšana arī izvirzīta kā viena no prioritātēm inspekcijas metodiskā darba plānā.

Pārskata periodā regulāri (reizi ceturksnī) tika organizēti semināri pašvaldību bērnu tiesību aizsardzības speciālistiem, kuros tika pārrunāti aktuālākie jautājumi saistībā ar bērnu tiesību aizsardzības jomu, kā arī jautājumi par sadarbības veidošanu (problēmām un risinājumiem) starp valsts, pašvaldību un nevalstiskajām organizācijām bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšanā.

Semināros 2007. gadā norisinājās diskusijas par tādiem jautājumiem kā, piemēram:

- pašvaldību bērnu tiesību aizsardzības speciālistu vienota darba amata aprakstu izstrāde un ieviešana;*
- sadarbība ar valsts un pašvaldību institūcijām un nevalstiskajām organizācijām konstatētajos vardarbības gadījumos pret bērnu;*
- pašvaldību bērnu tiesību aizsardzības speciālistu sadarbības pilnveidošana ar inspekcijas speciālistiem jautājumos par bērnu drošības problēmām izglītības iestādēs.*

Savukārt 2008. gadā ir plānota plaša konference par vienu no starpinstitūciju profesionāļu sadarbības jautājumiem – problēmām un iespējamiem risinājumiem darbā ar riska grupas bērniem un likumpārkāpējiem. Konferencē aicināti piedalīties valsts, pašvaldību un nevalstisko organizāciju pārstāvji, kas strādā bērnu tiesību aizsardzības jomā. Konferences galvenais mērķis – lai bērnu tiesību aizsardzības jomā strādājošie speciālisti iegūtu praktisku, noderīgu un nozarē aktuālu informāciju un ieteikumus, ko varētu izmantot savā ikdienas darbā, strādājot ar riska grupas bērniem un likumpārkāpējiem.

Arī tālākā nākotnē, nodrošinot bērnu tiesību aizsardzību, inspekcija plāno realizēt aktivitātes, lai sekmētu efektīvu starpinstitūciju sadarbību.

2.3.3. Inspekcijas aktivitātes sabiedrības informēšanā un speciālistu izglītošanā

Viens no inspekcijas uzdevumiem ir informēt sabiedrību par bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem. Lai nodrošinātu un pilnveidotu bērnu tiesību aizsardzību, kā arī regulāri aktualizētu šīs jomas dažādos problēmjautājumus, inspekcija organizēja un piedalījās semināros, sanāsmēs un konferencēs. Mērķauditorijas bija gan speciālisti, gan bērni, gan vecāki. Īpaša uzmanība 2007. gadā pievērsta bērnu līdzdalības realizēšanai bērnu tiesību aizsardzības jomā, organizējot vairākas aktivitātes gan šīs mērķauditorijas viedokļa apzināšanā, gan tās iesaistīšanā lēmumu pieņemšanas procesā, gan piedāvājot informatīvi izglītojošus pasākumus un izdales materiālus par aktuālām tēmām.

Bērnu tiesību aizsardzības jomas aktualizēšana

Pārskata periodā metodiskā darba ietvaros inspekcija organizēja 487 sanāsmes (tikšanās), 40 seminārus un 1 konferenci izglītības, ārpusģimenes aprūpes iestāžu, pašvaldību un valsts iestāžu speciālistiem. Organizējot sanāsmes, inspekcija ir aicinājusi gan fiziskas personas, gan dažādu institūciju pārstāvjus, sekmējot dažādu pušu sadarbību, lai savlaicīgi un veiksmīgi identificētu un atrisinātu problēmjautājumus.

Inspektori arī piedalījās 168 semināros, 340 sanāsmēs (tikšanās) un 52 konferencēs, sagatavojot ziņojumus un informējot dažādas mērķauditorijas par inspekcijas darbību un tās rezultātiem, bērnu tiesību aizsardzības jomas aktualitātēm, problēmām un to risinājumiem.

Organizēta konference „Citāds bērns skolā”

Pārskata periodā inspekcijas rīkotajā konferencē „Citāds bērns skolā”, kurā piedalījās vairāk nekā 250 dalībnieku – pedagogi, psihologi, kā arī valsts un pašvaldības institūciju pārstāvji, inspekcija aicināja speciālistus, kuriem ikdienā jāstrādā ar bērniem, lielāku vērību pievērst skolēniem ar uzvedības vai mācību traucējumiem.

Konferences laikā īpaša uzmanība tika pievērsta tādiem problēmjautājumiem kā dažādi faktori (piemēram, vide, audzināšana un iedzimtība), kas palīdz vai traucē bērnam mācīties. Vēl arī skaidrotas sociālās integrācijas īpatnības bērniem ar mācību traucējumiem. Konferencē dalībniekiem bija iespēja iepazīties arī ar atsevišķu Latvijas reģionu praktisko pieredzi darbā ar bērniem, kuriem raksturīgi mācību traucējumi.

Analizējot situāciju, secināms, ka sabiedrībai un speciālistiem vēl aizvien ir daudz diskutējamo jautājumu, kas rada šaubas un bažas par pielietojamām metodēm bērnu audzināšanā un izglītošanā. Tomēr speciālistu, kuri strādā ar bērniem, lielā interese par bērnu tiesību jautājumiem norāda uz to, ka viņi vēlas apgūt jaunas un atbilstošas metodes darbā ar bērniem.

Bērnu un jauniešu līdzdalības veicināšana lēmumu pieņemšanā

Inspekcija savā darbībā ņemusi vērā nepieciešamību veicināt bērnu līdzdalību lēmumu pieņemšanā, kas saistīti ar bērnu tiesību jautājumiem.

2007. gadā inspekcija organizēja divus skolēnu konkursus „Es un skolotājs” un pieteikumu konkursu „Mūsu skolotājs”, kuros noskaidroja skolēnu viedokļus. Konkursa mērķis bija apzināt, kuras īpašības un kādu darba stilu skolēni savos skolotājos ciena un vērtē visaugstāk, kā arī veicināt labvēlīgas vides veidošanu starp skolēniem un pedagogiem. Abos inspekcijas rīkotajos konkursos kopumā tika iesūtīts gandrīz pustūkstotis darbu.

Pieteikumu konkursā „Mūsu skolotājs” saņemts 131 skolēnu kolektīvu aizpildīts pieteikums ar to skolotāju nominācijām, kuru darbu skolēnu izglītošanā un audzināšanā paši skolēni vērtē visaugstāk. Daļu no izvirzītajiem skolotājiem konkursam nominējuši vairāki klašu kolektīvi. Žūrijas komisija apbalvošanai izvirzīja 26 skolotājus. Visvairāk uzvarējušo bija skolotāji no Dobeles, Jelgavas un Tilžas.

Apkopojot skolēnu viedokli par to, kādu skolotāju 21. gadsimta skolēns sauc par Savu skolotāju, izveidojies šāds skolotāja portrets: tas ir zinošs, darbīgs, uzticams, pretimnākošs un prasīgs, atklāts un pavisam noteikti ar labu humora izjūtu un spēju izprast skolēnu. Tas ir skolotājs, kas dod iespēju skolēnam parādīt, ka viņš ir saprātīga būtne, un skolotāja – skolēna komunikācija notiek kā svarīgai personai ar tikpat svarīgu personu.

Savukārt eseju konkursā „Es un skolotājs” saņemti 355 dažāda vecuma skolēnu darbi, no kuriem konkursa žūrija pēc iepriekš noteiktiem kritērijiem apbalvošanai izvirzīja 51. Uzvarētāju vidū bija skolēni no visas Latvijas, bet visvairāk no Valsts Priekuļu lauksaimniecības tehnikuma un Liepājas skolām.

8. attēls. Eseju konkursa „Es un skolotājs” uzvarētāji piedalās piedzīvojumu nometnē, 23.- 25.11.2007.

Skolēni savās esejās atklājuši gan savus novērojumus, gan savu viedokli un skatījumu, kādām vajadzētu būt skolēnu un skolotāju attiecībām un abu pušu attieksmei vienai pret otru.

„Vislabākie ir tie skolotāji, kuri mīl savu darbu, jo tikai tad, ja mīl savu darbu, var ar vislielāko atdevi to izpildīt. (..) Manuprāt, skolēnam un skolotājam ir jābūt līdzvērtīgiem. Protams, skolēnam ir jācieņa skolotājs, bet arī skolotājam ir jācieņa skolēns.” (Anda Pujate, Liepājas 15. vidusskola)

„Ir patīkami, ka ierastajai un nereti arī garlaicīgajai mācību vielai pievieno arī ko tādu, kas interesē jauniešus – tādas lietas, kas mums ir aktuālas un reizē saistītas ar mācību vielu. (..) Skolēnam patīk, ja skolotājs ir oriģināls un māk izmantot arī jaunāko tehniku.” (Anete Freiberga, Taurupes vidusskola)

„Ideāla vide skolā, ideāls skolotājs, viss perfekti, bez kļūdām – šo vārdu aprakstītās lietas nav iespējamās, bet arī nevajag, jo viss, kas ar mani notiek, mani māca; viss, kas mani satrauc, pat sliktās lietas, mani skolo. Mums, skolēniem, jāmek pateikties skolotājiem un izrādīt viņiem cieņu, darīt darbus, kas padara viņus lepnus.” (Ģirts Šatats, Druvas vidusskola)

Vēl pārskata periodā inspekcija organizēja semināru skolēnu līdzpārvalžu, skolēnu domju pārstāvjiem no visas Latvijas, kura laikā kopā ar skolēniem tika organizēta diskusija par būtiskākajām problēmām skolā un pašvaldībā, kā arī apspriestas iespējas rast šo problēmu risinājumus. Uz inspekcijas organizēto semināru bija ieradušies 44 skolēni no visas Latvijas.

Skolēnu līdzpārvalžu pārstāvji diskusijās norādīja uz vairākām pastāvošām problēmām, ar kurām viņi saskaras savās pašvaldībās un izglītības iestādēs, piemēram, izglītības iestāžu darbinieku neieinteresētība dažādu problēmsituāciju risināšanā (vienaudžu emocionālā un fiziskā vardarbība pusaudžu vidū, sociāla rakstura atstumtība izglītības iestādē), savstarpējas sadarbības un atbalsta trūkums dažādu pasākumu organizēšanā, zemā vecāku aktivitāte skolas dzīvē u.c. Galvenais problēmu loks iezīmējās saistībā ar savstarpējās iecietības (šī termina plašākajā izpratnē) trūkumu.

Diskusijas laikā darba grupās izstrādāts plāns tālākai sadarbībai, lai veicinātu iecietību izglītības iestādēs. Ņemot vērā to, ka vardarbības problēma skolās aizvien ir aktuāla problēma, 2008. gadā inspekcija sāks iecietības kampaņas organizēšanu skolās. Vispirms sadarbībā ar skolēnu domju pārstāvjiem tiks anketēti skolēni visos Latvijas reģionos, lai identificētu skolēnu savstarpējās vardarbības cēloņus, kā arī apzinātu skolēnu, pedagogu un vecāku mijiedarbības pozitīvās un negatīvās iezīmes. Pēc veiktās aptaujas rezultātiem plānots organizēt fokusgrupas, kurās piedalītos visu triju minēto pušu pārstāvji un kopā meklētu risinājumus konstatēto problēmu un risku mazināšanā. 2008. gadā, kad norisināsies iecietības kampaņas sākumposms jeb problēmsituācijas izpēte,

9. attēls. Seminārs Latvijas skolēnu domju pārstāvjiem, 07.12.2007.

tiks rīkots arī eseju konkurss skolēniem.

Sadarbība ar skolēnu pašpārvalžu pārstāvjiem tiks turpināta, regulāri organizējot tikšanās un realizējot kopīgas aktivitātes. Reizi gadā notiks visu dalībnieku kopīga tikšanās inspekcijas telpās Rīgā, savukārt reizi ceturksnī – tikšanās atsevišķās darba grupās ar inspekcijas reģionālajiem inspektoriem (Rīgā, Kuldīgā, Liepājā, Bauskā, Valmierā, Cēsīs, Gulbenē, Rēzeknē, Daugavpilī).

Informatīvi izglītojoši pasākumi un izdales materiāli bērniem un jauniešiem

Pārskata periodā īpašas informatīvi izglītojošās aktivitātes tika realizētas, atzīmējot 1. jūnija Starptautisko bērnu aizsardzības dienu, un līdz ar skolas gaitu atsākšanu rudenī realizēti Drošības dienu pasākumi.

Atzīmējot Starptautisko bērnu aizsardzības dienu, kopumā inspekcijas rosināti pasākumi notika vairāk nekā 100 Latvijas pilsētās un pagastos. Lielu bērnu un pieaugušo uzmanību piesaistīja aktivitātes Rīgā, Strēlnieku laukumā, kur inspekcija kopā ar Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestu, Valsts policiju, Rīgas pašvaldības policiju, Latvijas Sarkanā Krustu, centru pret vardarbību „Dardedze” un Latvijas Skautu un gaidu centrālo organizāciju ieinteresēja bērnus ar pārrunām par drošības jautājumiem, kas ir īpaši aktuāli vasaras brīvlaikā, kā arī bērniem bija iespēja iesaistīties dažādās aktivitātes – viņi kāpelēja pa ugunsdzēsēju auto, sēdās pie policijas mašīnu stūres, mācījās sniegt pirmo medicīnisko palīdzību u.c. Šajā pasākumā piedalījās Valsts policijas simboliskie tēli Runcis Rūdis un Bebris Bruno.

*10. attēls. „Starptautiskā bērnu aizsardzības diena 2007”,
Strēlnieku laukums, Rīga, 02.06.2007.*

Līdzīgi kā Rīgā, arī citur Latvijā organizētajos pasākumos ar bērniem tika pārrunāti drošības jautājumi, kā arī notika dažādi koncerti, izstādes, sporta svētki un citas aktivitātes.

Savukārt ikgadējo Drošības dienu laikā 2007. gadā inspekcija organizēja plašu informatīvu sociālo kampaņu par drošību ārpus mājām „Stopēt bīstami”, kas realizēta sadarbībā ar Valsts policiju un Bezvēsts pazudušo bērnu meklēšanas biedrību. Kampaņas laikā skolēni un viņu vecāki tika informēti par dažādiem bērna drošības aspektiem, īpašu uzmanību veltot vienam no visaktuālākajiem pārvietošanās veidiem skolēnu vidū – stopēšanai, tās riskiem un bīstamībai. Kā liecina Valsts policijas un inspekcijas reidi uz ielām, ik gadu līdz ar mācību gada sākumu liela daļa stopētāju ir

tieši skolēni, kas šādā veidā mēro ceļu no skolas uz mājām. Kāds to dara naudas taupīšanas nolūkos, kāds – meklējot piedzīvojumus un izklaidi.

Ņemot vērā mašīnu balsošanas izplatības apmērus, kā arī publiskajā telpā izskanējušos izklaides materiālus, kuros stopēšana aizvien tiek pasniegta kā interesanta izklaide un piedzīvojumiem bagāts pasākums, kampaņa nepretendēja uz to, ka šis ieradums tiks izskausts pavisam.

Kampaņa tika rīkota ar mērķi:

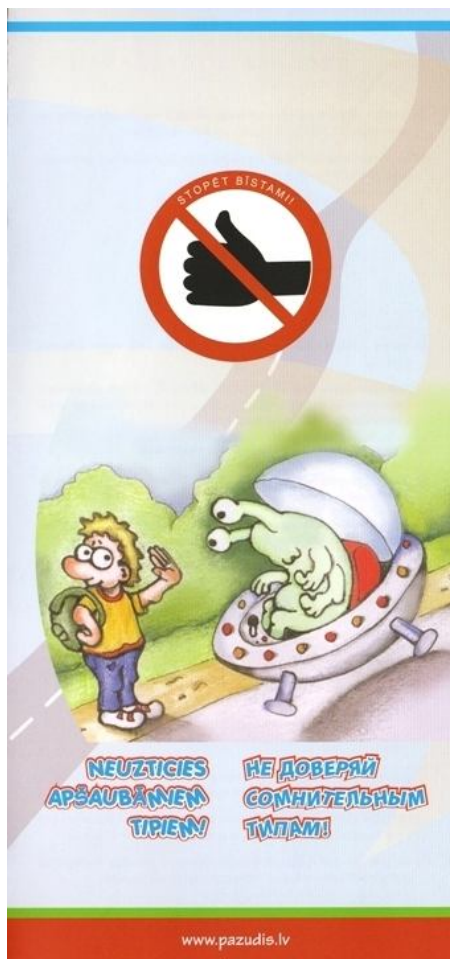
- informēt bērnus un pusaudžus par stopēšanas riskiem un bīstamību, uzsverot, ka to varētu izvēlēties tikai kā absolūti galējo līdzekli nokļūšanai vēlamajā vietā;
- sniegt ieteikumus, kā padarīt stopēšanu iespējami drošāku;
- darīt zināmu, kur griezties bērna pazušanas gadījumā;
- stāstīt par citiem apdraudējumiem un veicamajiem drošības pasākumiem ārpus mājām, īpašu uzsvāru liekot uz praktiskiem padomiem, kā aizsargāt sevi.

Kampaņas „Stopēt bīstami” laikā skolēnu informēšanā tika iesaistīti arī citu institūciju pārstāvji, kuri regulāri apmeklē skolas un tiekas ar skolēniem, – pašvaldības policija, pašvaldību bērnu tiesību speciālisti, izglītības iestāžu pārstāvji, ārpusģimenes aprūpes iestādes, izglītības pārvaldes, tādējādi aptverot iespējami plašu bērnu un vecāku skaitu. Vienlaikus bija iespēja lielāku uzmanību veltīt tam, lai informācija tiktu izplatīta mazās grupās – tiekoties ar skolēniem atsevišķās klasēs, nevis informējot visus vienā zālē.

Kampaņas laikā skolēni arī aizpildīja anketu, kas ļāva apzināt bērnu un pusaudžu izplatītākos stopēšanas iemeslus un pieredzi. Sadarbībā ar humora un satīras žurnālu „Dadzis” tika organizēts skolēnu karikatūru konkurss „Stopēt bīstami”. Skolēniem tika izdalīti arī informatīvie materiāli – bukleti, kuros apkopoti praktiski padomi, kā šo nedrošo pārvietošanās veidu padarīt iespējami drošāku. Skolēni saņēma arī uzlīmes, uz kurām bija kontaktinformācija, kur zvanīt, ja nepieciešama palīdzība. Skolās, vilcienos un pašvaldību iestādēs tika izvietoti plakāti bērniem un vecākiem par stopēšanas bīstamību. Tika izveidota un pārraidīta arī radioreklāma.

11. attēls: Informatīvas sociālās kampaņas „Stopēt bīstami” logotips

12. attēls: „Stopēt bīstami”- buklets bērniem, 2007

13. attēls: „Stopēt bīstami”- buklets pusaudžiem, 2007

Vēl pārskata periodā tika izdoti šādi bukleti:

„Par Tev drošu internetu”

Tajā apkopoti praktiski padomi bērniem un pusaudžiem, kurus būtu ieteicams ievērot, strādājot vai vienkārši pavadot laiku interneta vidē. Bukletā iekļautie ieteikumi ir tikpat noderīgi arī vecākiem, lai atpazītu potenciālo varmāku un pasargātu savus bērnus no personām, kas, iespējams, ļaunu nodomu vadītas, interneta vidē sazinās ar bērniem, lai pēc tam tos pierunātu arī uz tikšanos klātienē.

14. attēls. „Par Tev drošu internetu”- buklets bērniem un pusaudžiem

„Vai jūs esat atšķirīgi?”

Buklets izdots, lai veicinātu bērnu un pusaudžu savstarpējo iecietību un cieņu pret saviem vienaudžiem. Bukletā vienkāršiem vārdiem stāstīts par neiecietību, tās izpausmēm un cēloņiem vienaudžu vidū. Šajā materiālā sniegti arī praktiski padomi, kā būt iecietīgam un ko darīt bērnam vai pusaudzim situācijās, ja kāds viņu apvaino.

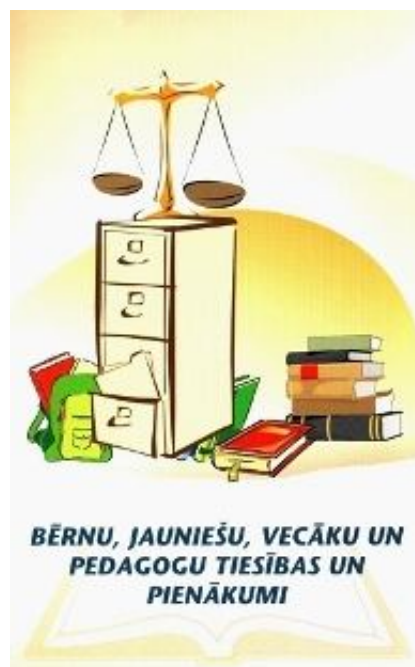
15. attēls. „Vai Jūs esat atšķirīgi?”- buklets bērniem un pusaudžiem

„Bērnu, jauniešu, vecāku un pedagogu tiesības un pienākumi”

Informatīvs buklets, kurā vecākiem un pedagogiem uzskatāmā veidā iekļautas Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktās bērnu un jauniešu, vecāku un pedagogu tiesības un pienākumi. Apkopotais informatīvais materiāls vecākiem un pedagogiem var kalpot kā īsa rokasgrāmata. Bukletā ievietota arī valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektoru kontaktinformācija.

16. attēls. „Bērnu, jauniešu, vecāku un pedagogu tiesības un pienākumi”- buklets vecākiem un pedagogiem

2.4. Normatīvo aktu regulējamo vidi ietekmējošie faktori un prognozes par tās attīstību

Bērnu tiesību aizsardzība ir starpdisciplināra tēma, kas skar daudzas jomas – izglītības iegūšanu, veselības aprūpi, bērnu bāreņu sociālās garantijas un bērna tiesības ārpusģimenes aprūpē, bērna tiesības uz aizsardzību no vardarbības u.t.t. Šajā pārskatā uzmanība pievērsta galvenokārt to faktoru analīzei, kuri bijuši par pamatu 2007. gadā biežāk konstatētajiem bērnu tiesību pārkāpumiem un ko iespējams ietekmēt inspekcijas un citu valsts un pašvaldību iestāžu un nevalstisko partneru sadarbības rezultātā.

2.4.1. Skolas

Inspekcija 2007. gadā veica 192 bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes vispārizglītojošajās izglītības iestādēs, kas ir par 17% vairāk nekā 2006. gadā.

Pārskata periodā visvairāk sūdzību bijis par vienaudžu savstarpējo emocionālo un fizisko vardarbību un skolas pedagogu emocionālo un fizisko vardarbību pret skolēniem. Dažkārt ziņots vienlaikus gan par vienaudžu, gan pedagogu emocionālo un fizisko vardarbību skolā.

Salīdzinot 2006. un 2007. gadā veikto pārbažu rezultātus, inspekcija secinājusi – lai arī nedaudz, tomēr 2007. gadā vardarbības gadījumi skolās konstatēti retāk. Taču pārskata periodā raksturīgi, ka, salīdzinot ar 2006. gadu, ir vairāk vardarbības gadījumu ar smagām sekām.

Inspektori nereti jāsaskaras ar pedagogu nekompetenci un ieinteresētības trūkumu problēmu vai konfliktsituāciju risināšanā. Īpaši sarežģīta situācija ir skolās, kurās nav sociālo pedagogu un psihologu, kā arī skolās, kurās nav izveidotas pedagogu atbalsta grupas.

Negatīvās prakses piemērs

Vidusskolā no skolotāju kabineta pazuda 7. klases žurnāls. Lai arī ieskaīšu vērtējumi skolotājiem bija saglabāti vēl citos pierakstos, direktors pieņēma lēmumu, ka par sodu īsā laika posmā visiem klases skolēniem ir jāpārraksta ieskaītes darbi desmit mācību priekšmetos. Vecāki, redzot, ka bērni gāja agrāk uz skolu un pārradās mājās vēlāk, turklāt pārguruši un nervozi, no bērniem uzzināja par notikušo un pieprasīja skolas administrācijai paskaidrojumu.

Inspektori, izvērtējot pārbaudes laikā iegūto informāciju, konstatēja, ka skolas administrācija par incidentu vecākus nav informējusi un nav iesaistījusi konfliktsituācijas risināšanā, līdz ar to bija pārkāpts:

- Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta otrajā daļā noteiktais, ka visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses;

- Bērnu tiesību aizsardzības likuma 16. pantā noteiktais, ka bērnam ir tiesības atbilstoši savam vecumam un fiziskajai un garīgajai attīstībai uz atpūtu un brīvo laiku, tiesības piedalīties spēlēs un izpriecu pasākumos, kā arī kultūras dzīvē un nodarboties ar mākslu.

Tomēr jāpiebilst, ka ir arī labās prakses piemēri, kuros atbildīgā persona rīkojusies adekvāti un risinājusi radušos konfliktsituāciju, izmantojot visus nepieciešamos resursus.

Inspektoru sniegtā metodiskā palīdzība un ieteikumi problēmu risināšanai. Inspektori, veicot bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes, kurās izvērtē katru konkrēto gadījumu, vai arī atbildot uz pedagogu, vecāku vai citu juridisku vai fizisku personu jautājumiem, sniedz atbilstošus ieteikumus situācijas risināšanai. Visbiežāk sniegtie ieteikumi:

- klases audzinātājam regulāri pievērst uzmanību vienaudžu savstarpējām attiecībām klasē un, ievērojot negatīvas izpausmes, nekavējoties iesaistīties problēmsituācijas risināšanā;
- organizēt diskusijas ar bērniem par savstarpējo attiecību kultūru un konfliktu risināšanas iespējām;
- gadījumos, kad klases audzinātājam (sociālajam pedagogam) neizdodas atrisināt problēmsituāciju, informēt bērna vecākus/aizbildņus un skolas administrāciju;
- gadījumos, kad skolai sadarbībā ar vecākiem nav iespējas atrisināt problēmsituāciju, informēt attiecīgās institūcijas (piemēram, sociālo dienestu, bāriņtiesu, policiju);
- pilnveidot sadarbību ar vecākiem/aizbildņiem, izmantojot individuālu un radošu pieeju;
- veidot pedagogu atbalsta komandas, kurās piedalās psihologs, sociālais pedagogs un administrācijas pārstāvji;
- administrācijai nodrošināt pedagogiem supervīziju iespējas;
- gadījumos, kad administrācija ir informēta par pedagoga pieļautajiem bērnu tiesību pārkāpumiem, nekavējoties iesaistīties konfliktsituācijas izvērtēšanā un risināšanā;
- organizēt pedagogiem izglītojoši informatīvus pasākumus (piemēram, konfliktsituāciju risināšana skolā, efektīva komandas darba principi, institūciju kompetences bērnu tiesību aizsardzības jomā u.c).

2.4.2. Internātskolas un speciālās internātskolas

Pārskata periodā inspekcija veikusi 113 bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes, kas ir par 31% vairāk nekā 2006. gadā, savukārt bērnu personas lietu pārbaūžu skaits internātskolās un speciālajās internātskolās ir gandrīz divkārtšojies.

No veiktajām 113 bērnu tiesību ievērošanas pārbaudēm 23 pārbaudes tika veiktas, pamatojoties uz saņemtajām sūdzībām.

Līdzīgi kā vispārīglītojošajās skolās, arī internātskolās un speciālajās internātskolās visbiežāk konstatētie pārkāpumi ir emocionālā un fiziskā vardarbība vienaudžu vidū un iestāžu darbinieku vardarbība pret bērniem.

Pārbaudot bērnu personas lietas, konstatēts, ka speciālajās internātskolās daudzos gadījumos bērnu personas lietās nav pedagoģiski medicīniskās komisijas atzinuma, lietām ir pievienotas tikai bērna pārbaudes kartes, līdz ar to pārkāpti Ministru kabineta 2001. gada 20. novembra noteikumi Nr. 490 "Noteikumi par izglītojamo uzņemšanu internātskolā, speciālās izglītības iestādē un pirmsskolas izglītības iestādes speciālajā grupā un atskaitīšanu no speciālās izglītības iestādes un pirmsskolas izglītības iestādes speciālās grupas".

Inspektori, veicot bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem un tiekoties ar internātskolu darbiniekiem, secinājuši, ka liela daļa bērnu ir no maznodrošinātām, sociālā riska ģimenēm, kā arī daudzi bērni palikuši bez vecāku gādības un dažos gadījumos bērni ir bāreņi. Šo situāciju būtiski sarežģīt internātskolu sadarbība ar vecākiem/aizbildņiem, kas finansiālu grūtību vai atbildības trūkuma dēļ reti apciemo savus bērnus un neinteresējas par viņu sekmēm un uzvedību. Turklāt šiem bērniem ir ierobežotas iespējas nedēļas nogalēs un brīvdienās doties mājās.

Speciālo internātskolu audzēkņi (bez vecāku gādības palikuši bērni, bāreņi), kuri ar bāriņtiesas lēmumu ievietoti bērnu ilgstošās sociālās aprūpes iestādēs, ne vienmēr vēlas brīvlaiku pavadīt kādā ārpusģimenes aprūpes iestādē, jo viņiem ir grūtības iekļauties jaunā vidē.

2.4.3. Ārpusģimenes aprūpes iestādes

2007. gadā inspektori veikuši 154 bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes ārpusģimenes aprūpes iestādēs, kas ir par 18% vairāk nekā 2006. gadā.

Labās prakses piemērs

Pamatojoties uz saņemto sūdzību no kādas audzēknes par emocionālo un fizisko vardarbību bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādē, inspektori veica bērnu tiesību ievērošanas pārbaudi. Noskaidrots, ka audzēkne bija sniegusi nepatiesu informāciju. Veiksmīgas sadarbības rezultātā ar iestādes administrāciju un speciālistiem izdevās noskaidrot audzēknes rīcības iemeslus un sniegt nepieciešamo psiholoģisko un pedagoģisko palīdzību.

Pārskata periodā veiktajās pārbaudēs bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādēs inspektori konstatējuši, ka iestāžu vadītājiem joprojām nav vienotas izpratnes par kabatas naudas izmaksas kārtību bērniem. Ņemot vērā minēto, 2007. gadā sagatavoti metodiskie ieteikumi ārpusģimenes aprūpes iestādēm par iekšējās kārtības noteikumiem, kuros pausts inspekcijas viedoklis par kabatas naudas izmaksas kārtību.

Ārpusģimenes aprūpes iestādēs pārskata gadā veiktas arī 96 personas lietu pārbaudes. Inspektori konstatēja 12 gadījumus, kad iestāžu darbinieki nebija informējuši Bērnu un ģimenes lietu ministriju par bērniem, kurus ir iespējams adoptēt. Tādējādi šiem bērniem tika liegta iespēja uzaugt ģimeniskā vidē.

Jāmin kāda pozitīva tendence, kas novērojama pēdējo četru gadu laikā, – bērnu skaits bērnu namos aizvien samazinās. Bērniem tiek rasta droša vide un iespējas augt citā ģimenē. Līdz ar to katru gadu tiek slēgti vairāki bērnu nami, piemēram, pārskata gadā slēgti pieci pašvaldību bērnu nami.

Turklāt šī brīža tendences liecina, ka bērniem bērnu namos vairs nav jādzīvo no mazotnes līdz 18 gadu vecumam, kā tas bija agrāk, jo viņiem iespējami ātri tiek atrasta droša vide un dota iespēja augt citā ģimenē.

Bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem ārpusģimenes aprūpes iestādēs ir sakārtota bērnu mantisko interešu aizsardzība, piemēram, apgādnieka zaudējuma pensijas.

2.4.4. Pirmsskolas izglītības iestādes

2007. gadā inspekcija veica 57 bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes pirmsskolas izglītības iestādēs, no kurām 15 pārbaudes tika veiktas speciālajās pirmsskolas izglītības iestādēs.

Biežāk konstatētais pārkāpums pirmsskolas izglītības iestādēs ir Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta ceturtais un piektais daļas pārkāpums. Minētajās daļās noteikts, ka iestādes vadītājam (darba devējam) ir pienākums pieprasīt izziņu no Sodu reģistra par personu sodāmību.

Dažkārt pirmsskolas izglītības iestādēs tiek konstatēta arī pedagogu emocionālā vai fiziskā vardarbība, taču tā nav tik izplatīta kā citās iestādēs.

2.4.5. Vasaras atpūtas un sporta nometnes

2007. gada vasarā inspektori veica 76 bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes bērnu vasaras nometnēs, no tām pārkāpumi konstatēti 26 nometnēs. Turklāt lielākoties vienlaikus konstatēti vairāki pārkāpumi.

Biežāk konstatētie pārkāpumi:

- nav noslēgts līgums ar nometnes dalībnieka vecākiem par uzturēšanos nometnē. Tāpat organizatori nav vienojušies ar vecākiem, ko tieši viņi nodrošina bērniem nometnes laikā, kā arī nav vienojušies, kā sadalīti pienākumi un atbildība par bērna tiesību nodrošināšanu nometnes laikā;
- nometnes darbība nav saskaņota ar pašvaldību, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestu, kā arī Sabiedrības veselības aģentūru. Tas nozīmē, ka organizatori nav izvērtējuši bērnu drošības

iespējamos riskus nometnes teritorijā, kā arī nav uzņēmušies atbildību par bērnu drošību nometnes laikā;

- nometnē redzamā vietā nav izvietota informācija par operatīvo dienestu izsaukšanas iespējām, nometnes vadītāja, ārstniecības personas tālrunu numuri un atrašanās vieta. Tātad iespējamās nelaimes gadījumos pastāv risks, ka nebūtu nodrošināta koordinēta un tūlītēja nepieciešamā palīdzība.

Nometņu organizatori, neievērojot noteiktās prasības nometņu organizēšanā, faktiski nav uzņēmušies atbildību par bērniem, kas atrodas nometnē, līdz ar to visa atbildība par nometnē notiekošo (tai skaitā, ja notiek kāds starpgadījums vai nelaime ar bērnu) būs pašu vecāku ziņā, kaut arī viņi fiziski nav bijuši klāt.

Negatīvās prakses piemērs

2007. gadā Bauskas rajonā inspekcija konstatēja, ka nometnes organizatoram vecāki savus 7 līdz 12 gadus vecos bērnus uzticējuši vien uz mutvārdu vienošanās pamata. Šai nometnei nebija neviena saskaņojuma – ne ar Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestu, ne pašvaldību, ne citām atbilstošām institūcijām. Fiziskā persona, kas organizēja nometni, oficiāli nebija uzņēmusies nekādu atbildību par bērniem. Par konkrēto gadījumu inspekcija informēja atbilstošo pašvaldību ar lūgumu slēgt šo nometni, pirms tam informējot par to bērnu vecākus.

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija ik gadu vairākkārt aicina vecākus būt atbildīgiem un, pirms apstiprināt savu bērnu līdzdalību kādā no vasaras nometnēm, rūpīgi iepazīties ar nometnes vietu, rīkotājiem un programmu.

2.4.6. Sociālās korekcijas izglītības iestādes

Latvijā ir divas sociālās korekcijas izglītības iestādes (SKII): „Naukšēni” meitenēm un „Strautiņi” zēniem. 2007. gadā inspektori minētajās iestādēs veica desmit bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes.

SKII „Naukšēni” veiksmīgi realizē sociālās korekcijas programmu, aktīvi sadarbojas ar attiecīgo pašvaldību sociālajiem dienestiem un vajadzības gadījumā ar bāriņtiesām. Vienlaikus SKII „Naukšēni” pēc bērna atgriešanās pašvaldībā iespēju robežās sazinās ar izglītības iestādi, lai noskaidrotu, kā bērns iejuties skolas kolektīvā u.c. jautājumus.

Savukārt SKII „Strautiņi” inspekcijas redzeslokā nonāca jau 2006. gada jūnijā, kad inspekcijā tika saņemta informācija par audzēkņu savstarpējo vardarbību. SKII pastiprināta kontrole turpinājās 2007. gadā. Pārbaudēs, kuras veica valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektori, piedaloties psihologiem, tika konstatēti nopietni bērnu tiesību pārkāpumi, no kuriem būtiskākie:

1) vienaudžu vardarbība ir izteikta, un iestādes vadība šo problēmu nerisina. SKII „Strautiņi” personāls vairumā gadījumu nav spējis kontrolēt situāciju iestādē un apzināti pieļāvis un pat veicinājis audzēkņu fizisku un emocionālu vardarbību pret citiem bērniem. Pārrunās audzēkņi paskaidrojuši, ka ar neuzticības gandrīz nevienam SKII „Strautiņi” darbiniekam, iestādes vadība ir pilnīgi vienaldzīga pret iestādē notiekošo. Savukārt pedagogi atzinuši, ka ir informēti par vienaudžu vardarbību un noziegumiem, taču esot bezspēcīgi šo problēmu risināt. Vardarbīgie audzēkņi bieži nesaņem nekādu sodu, jo, pēc direktora un arī darbinieku vārdiem, „jēgas sodīt jau tāpat neesot”. Ilgstoši nepastāv gandrīz nekādi rīcības mehānismi, lai ierobežotu vienaudžu vardarbību vai adekvāti rīkotos situācijā, ja tāda notikusi;

2) SKII „Strautiņi” personāls praktiski nespēj novērst pārkāpumus un noziedzīgus nodarījumus (zādzības, alkohola lietošanu, bēgšanu, citus disciplīnas pārkāpumus). Vairāki audzēkņi

apliecinājuši, ka viņi iestādes teritorijā smēķē, kā arī pie izdevības lieto psihoaktīvas vielas – osta līmi, benzīnu vai gāzi. Audzēkņi arī atzina, ka viņiem ir brīva iespēja tikt uz veikalu, lai iegādātos cigaretes un alkoholu. SKII jaunākie audzēkņi minējuši un iestādes darbinieki sarunu laikā atzinuši, ka vecākie audzēkņi bieži paši nezog, bet liek to darīt jaunākajiem, piedraudot ar fizisku izrēķināšanos. Visās inspekcijas veiktajās pārbaudēs arī tika konstatēts, ka ievērojams skaits audzēkņu atrodas neatļautā prombūtnē (bēguļo). Tā, piemēram, 2007. gada 22. februārī – 13 no 55, 25. aprīlī – 12 no 52, 7. jūnijā – 12 no 50, 23. jūlijā – 9 no 45 audzēkņiem bēguļoja;

3) SKII „Strautiņi” nenotiek individuāla audzēkņu vajadzību izvērtēšana un atbilstošas sociālās korekcijas programmas izstrādāšana un ieviešana, kas ir īpaši nozīmīgi, ņemot vērā, ka SKII „Strautiņi” atrodas ļoti dažāda vecuma bērni ar ļoti dažādu sociālo fonu. Iestādē atrodas gan bērni ar kriminālu pagātņi un nopietnām sociālajām un uzvedības problēmām, gan bērni, kuru galvenā problēma ir nevis noziedzība, bet ilgstoša atrašanās sociālā riska apstākļos, kam nav pievērsta ne vecāku, ne atbildīgo institūciju uzmanība.

Tā, piemēram, inspekcija konstatēja, ka bērnu personu lietās neatrodas gandrīz nekāda informācija, kas liecinātu par viņu uzvedību, attīstību, vajadzībām, konsultācijām, individuālu darbu ar bērniem. SKII vadība un darbinieki nevarēja inspektoriem uzrādīt bērnu individuālās sociālās korekcijas programmas, kā arī kopējo sociālās korekcijas plānu vai izpildes rezultātus.

Līdz ar to ir ļoti svarīga individuāla, katra bērna individuālajām vajadzībām atbilstoša pieeja, kas SKII „Strautiņi” netiek nodrošināta dažādu iemeslu dēļ (darbinieku, vadības nolaidība, nav praktiskas iespējas nodalīt dažādu grupu bērnus, izolēt varmākas, neieinteresētība no tiesībsargājošo iestāžu puses u.t.t.). Piemēram, iestādes darbinieki inspektoriem minējuši, ka sociālā korekcija notiekot sestdienās atkarībā no personāla iespējām ierasties iestādē un strādāt. SKII „Strautiņi” arī ilgstoši nebija visi nepieciešamie darbinieki, piemēram, psihologs, sociālais pedagogs.

Inspekcijas veiktajās pārbaudēs tika secināts, ka visu minēto faktoru rezultātā, kā arī iestādes vadības neizdarības, policijas formālās attieksmes dēļ un Izglītības un zinātnes ministrijas ilgstošas neieinteresētības dēļ iestādes audzēkņiem veidojusies nesodāmības un netaisnības apziņa, bet cietušie, kā arī tie iestādes darbinieki, kas centušies kaut ko panākt, jūtas bezspēcīgi, neaizsargāti un zaudē ticību, ka iespējams panākt uzlabojumus. Kvalitatīva sociālās korekcijas darba trūkuma un vienaudžu savstarpējo konfliktu un vardarbības ignorēšanas dēļ atrašanās SKII „Strautiņi” nespēj uzlabot ievietoto jauniešu uzvedību, sociālās iemaņas un attieksmi. Gluži pretēji – daudziem nepilngadīgajiem SKII „Strautiņi” kļūst par noziedzības, vardarbības un netaisnības skolu.

Risinājums

Ņemot vērā ilgstošās problēmas sociālās korekcijas izglītības iestādē „Strautiņi”, 2007. gadā Izglītības un zinātnes ministrija sadarbībā ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekciju, SKII „Naukšēni” un SKII „Strautiņi” izstrādāja jaunu sociālās korekcijas programmu.

Sociālās korekcijas programmā īpaši akcentēta individuālā sociālā korekcija, kas paredz, ka ikvienam bērnam sociālais pedagogs, psihologs un audzinātājs izstrādā individuālu sociālās korekcijas plānu un pēc noteiktas sistēmas seko līdzī tā īstenošanas gaitai. Sociālās korekcijas programma paredz trīs posmus: vērtībizglītība un sagatavošana dzīvei sabiedrībā, darba prasmju, tehnoloģiju apguve un karjeras izglītība, kā arī audzēkņu reintegrācija.

Sociālās korekcijas programmas īstenošanas posmi:

- 1. Problēmas identificēšana – audzēkņa uzņemšana iestādē, audzēkņa personības izpēte un individuālā korekcijas plāna izstrād.;*
- 2. Adaptācija.*
- 3. Sociālā korekcija grupā un individuāli: darba prasmju, tehnoloģiju apguve un karjeras izglītība; vērtībizglītība un sagatavošana dzīvei sabiedrībā.*
- 4. Reintegrācija.*

Līdzšinējā sociālās korekcijas programmas realizācija noritējusi veiksmīgi un devusi plānotos rezultātus. Darbs pie programmas realizēšanas turpinās.

2.4.7. Brīvības atņemšanas vietas

Latvijā ir piecas brīvības atņemšanas vietas, kurās uzturas bērni vecumā no 14 gadiem, – Daugavpils cietums, Liepājas pirmstiesas izmeklēšanas cietums, Matīsa cietums, Ilģuciema cietums, Cēsu audzināšanas iestāde nepilngadīgajiem. 2007. gadā valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektori veica piecas bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes nepilngadīgo ieslodzījuma vietās.

Pārbaudēs konstatētas šādas būtiskākās tendences un trūkumi:

- bērnu izglītošana cietumos galvenokārt tiek nodrošināta sadarbībā ar vietējām izglītības iestādēm, izglītošanas procesā īpašu uzmanību pievēršot bērnu individuālajām spējām un iepriekšējam sagatavotības līmenim;

- apkopojot pārbaudēs iegūto informāciju par profesionālās izglītības pieejamību, noskaidrots, ka Ilģuciema cietumā bērniem ir dota iespēja apgūt izglītības programmas ar profesionālu ievirzi, bet Liepājas pirmstiesas izmeklēšanas cietumā no 2007. gada septembra tika sāktas metālapstrādes un kokapstrādes mācības. Pārējās ieslodzījuma vietās izglītības programmas ar profesionālu ievirzi netiek piedāvātas;

- veicot pārrunas ar bērniem, kā arī apkopojot anketu rezultātus, secināts, ka joprojām nepieciešams attīstīt kvalitatīva brīvā laika pavadīšanas iespējas, dažādojot pieejamo nodarbību klāstu.

Vairākos gadījumos brīvības atņemšanas vietu administrācijām, kā arī Ieslodzījuma vietu pārvaldei sniegti konkrēti ieteikumi konstatēto trūkumu novēršanai:

- Matīsa cietumā rast iespēju izveidot psihologa amata vietu;

- Daugavpils cietumā turpināt iesākto izglītības procesa nodrošināšanu, turpmāk ieviešot vispārējās vidējās izglītības programmu un dalību dažādu projektu programmās, uzlabojot bērnu sadzīves apstākļus;

- Liepājas pirmstiesas izmeklēšanas cietuma Sociālās rehabilitācijas daļas personālam veikt audzinoša rakstura pasākumus, lai novērstu audzēkņu savstarpējos konfliktus un nepieļautu savstarpēju audzēkņu fizisku un emocionālu aizskaršanu, rast iespēju veikt atbilstošus pasākumus, lai bērniem būtu iespēja izteikt anonīmus ziņojumus, sūdzības un ierosinājumus;

- Liepājas pirmstiesas izmeklēšanas cietumā rast iespēju izveidot psihologa un/vai sociālā pedagoga amata vietu, lai bērniem nodrošinātu regulāru psiholoģisko un sociālpedagoģisko atbalstu un konsultācijas.

2007. gadā veikto bērnu tiesību ievērošanas pārbaūžu laikā konstatēts, ka iepriekšējās pārbaudēs konkrētām iestādēm sniegtie ieteikumi un uzdevumi trūkumu novēršanai tiek ņemti vērā.

Plānots, ka 2008. gadā inspekcija visās brīvības atņemšanas vietās veiks plānveida pārbaudes, pielietojot pilnveidoto pārbaūžu metodiku⁵, kas dos iespēju pēc vienotas metodikas salīdzināt visu minēto ieslodzījuma vietu veiktās darbības bērnu tiesību nodrošināšanā.

2.4.8. Modeļu aģentūras un modeļu skolas

2006. un 2007. gadā inspekcijai jau vairākkārt ir nācies saskarties ar vecāku bezatbildību, parakstot saviem bērniem ārkārtīgi neizdevīgus līgumus, kuri ierobežo pat bērna pamattiesības un brīvību. Līgumi parakstīti, bērnus iesaistot gan bērnu fotomodeļu, gan modeļu aģentūrās. Inspekcijā

⁵ Vairāk par inspekcijas pilnveidoto bērnu tiesību ievērošanas pārbaūžu metodiku lasiet 12. lappusē

saņemtās sūdzības liecina, ka divu gadu laikā firmas atkal un atkal piedāvājušas faktiski neizpildāmus līgumus un ka daļa vecāku tos joprojām paraksta, pat neizlasot un neizvērtējot tajos ietvertos pienākumus.

Pirmkārt, šādu līgumu uzlikto pienākumu izpilde bieži apdraud bērna veselību un attīstību. Otrkārt, līguma nosacījumi paredz arī tādus pienākumus, kas var traucēt bērnam apgūt izglītību, kā arī ierobežot bērna tiesības uz brīvo laiku. Treškārt, līgumi mēdz būt finansiāli neizdevīgi gan bērniem, gan vecākiem, jo līguma nosacījumu neizpildīšanas gadījumā vecāki uzņemas milzīgu finansiālu slogu.

Jāņem vērā, ka civiltiesiskajās attiecībās puses (bērns, vecāks, aģentūra), savstarpēji vienojoties, var noslēgt gandrīz jebkura satura līgumu, ja vien tā priekšmets nav prettiesiska rīcība (piemēram, bērna iesaistīšana prostitūcijā). Līdz ar to bērna interesēm neatbilstošus līgumus parasti var lauzt vien tiesas ceļā.

Fotomodeļu vai modeļu aģentūru līgumos ietvertie punkti

- *Bērns un viņa vecāks pilnvaro aģentūru savā vārdā slēgt līgumus un uzņemas atbildību par to izpildi, tai skaitā bērnam jebkurā brīdī ir jābūt aģentūras rīcībā, piemēram, gatavībā doties nekavējoties uz ārzemēm. Attaisnojoši apstākļi, lai atteiktos no kāda uzdevuma, ir tikai karš, nāve, u.tml., savukārt tādi faktori kā bērna slimība vai izlaiduma eksāmeni netiek uzskatīti par svarīgiem.*
- *Jaunietim (jau no 14 gadu vecuma) tiek uzlikts pienākums turpmākos piecus gadus saglabāt konstantu svaru, auguma izmērus, savu privāto dzīvi un dzīves plānus saskaņot ar aģentūru.*
- *Jaunietim uzlikt par pienākumu nestāties laulībā, izvairīties no grūtniecības.*
- *Ja kāds no līgumā ietvertajiem vecāku un bērnu pienākumiem netiek pildīts, vecākam jāmaksā pat vairāku desmitu tūkstošu latu sods.*

Turklāt minētie līgumi parakstīti ar fiziskām vai juridiskām personām, par kuru sniegto pakalpojumu kvalitāti vecāki nav pārliecinājušies vai pat nav paaugstinājušies, ko īsti attiecīgā persona nodrošina viņu bērnam. Jāpiebilst, ka Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta otrā daļa nosaka, ka „visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas (..), prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses”. Taču, kā liecina prakse, ne vienmēr tas tiek ievērots, tāpēc jebkurā gadījumā atbildība gulstas uz vecākiem.

Pārskata periodā inspekcija par vairākiem gadījumiem nodevusi informāciju izmeklēšanai Valsts policijā, vienlaikus ar vairāku plašsaziņas līdzekļu starpniecību informējusi gan vecākus, gan bērnus par to, kam īpaši pievērst uzmanību, izvēloties modeļu aģentūru, un kādi riski pastāv, nepārdomāti iesaistoties kādās nepārbaudītās modeļu aģentūrās, modeļu skolās u.tml. pasākumos.

Savukārt 2008. gadā, izvērtējot Valsts policijas sniegto informāciju par izmeklēšanas rezultātiem, plānots izvērtēt, vai nav nepieciešams realizēt plašāku informatīvu darbu.

2.4.9. Psihoneiroloģiskās slimnīcas

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija 2007. gadā veica trīs bērnu tiesību un personas lietu pārbaudes bērnu psihoneiroloģiskajā slimnīcā „Ainaži”. Pārbaudēs tika konstatēts, ka apmēram⁶ ceturtdaļa slimnīcas pacientu ir jau sasnieguši pilngadību, puse no slimnīcas pacientiem ir bāreņi vai bez vecāku gādības palikuši bērni.

Daudzi bērni slimnīcā uzturas ilgstoši 2–3 gadus, daži pacienti slimnīcā uzturas jau 8–9 gadus. Saskaņā ar Ministru kabineta 1998. gada 2. jūnija noteikumu Nr.208 „Obligātās prasības slimnīcām” 1.1. apakšpunktā noteikto slimnīca ir stacionāra tipa ārstniecības iestāde, arī nozaru hospitāļi, specializētie centri un medicīnas augstskolu klīnikas, kur pacientam sniedz neatliekamo medicīnisko

⁶ Informācijā par pārbaudēm slimnīcā netiek norādīt precīzi skaitļi, jo slimnīcas klientu skaits gada laikā mainījās.

palīdzību, nosaka diagnozi un veic ārstēšanu un kur pacients visu diennakti atrodas pastāvīgā un nepārtrauktā ārstniecības personu aprūpē un uzraudzībā līdz noteiktas diagnostikas vai ārstniecības pakāpes sasniegšanai, un kur pacientam ir nodrošināta gultasvieta un ēdināšana.

Lielākā daļa no bērniem, kuri ilgstoši uzturas slimnīcā, ir bāreņi vai bez vecāku gādības palikuši bērni. Dažos gadījumos bērnu ārpusģimenes aprūpes iestāžu vadītāji, kuri pilda bērnu aizbildņa pienākumus, neinteresējas par bērnu veselības stāvokli, neapciemo viņus un nerūpējas par to, lai bērniem tiktu nodrošināta iespēja iegūt izglītību atbilstoši viņu spējām. Slimnīcas direktore patvaļīgi ir pieteikusi dažus bērnus mācībām Ainažu pilsētas izglītības iestādēs, tādējādi pārkāpjot sava amata pilnvaras.

Pārbaudot bērnu personas lietas, konstatēts, ka slimnīcas rīcībā nav pilnīgas informācijas par aptuveni 10% bērnu juridiskajiem pārstāvjiem (vecākiem, aizbildņiem) un viņu dzīvesvietu.

Pēc pārbaudes rezultātu izvērtēšanas inspekcija ir iesaistījusi atbilstošo pašvaldību bāriņtiesas un bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādes, lai tiktu veikti nepieciešamie pasākumi bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām prasībām. Vienlaikus inspekcija ir lūgusi Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Iedzīvotāju reģistra departamentam sniegt ziņas par slimnīcā esošo bērnu un viņu vecāku vai aizbildņu deklarētajām dzīvesvietām, kā arī informējusi Veselības ministriju par konstatētajiem bērnu tiesību pārkāpumiem slimnīcā.

2.4.10. Interneta vide

Analizējot saņemtos zvanus uz inspekcijas bērnu un pusaudžu uzticības tālruni, kā arī apkopojot inspektoru praktisko pieredzi darbā ar bērniem, tikšanos laikā secināts, ka bērni neapzinās interneta vides bīstamību un iespējamus riskus. Nereti bērni interneta vidē mēdz justies drošāki un atļauties vairāk nekā reālajā dzīvē. Nav noslēpums, ka internetā iespējams ieraudzīt (un attiecīgi jebkurš var ievietot) vardarbīgas fotogrāfijas vai filmas, lasīt sev vai citiem adresētus vardarbīgus, pazemojošus tekstus, kā arī pašiem kļūt psiholoģiski vardarbīgiem pret citiem.

Psihologi skaidro, ka saskaršanās ar agresiju interneta vidē var graut bērna psihi. Viņam var sākt zust robežas starp patieso un virtuālo realitāti, vājināties izpratne par fiziskās agresijas vai psiholoģiskās vardarbības reālajām sekām, jo virtuālajā vidē sekas nereti ir neadekvātas realitātei, arī šīs vides ietekme var izpausties kā nopietnas grūtības veidot attiecības ar citiem cilvēkiem.

Nemot vērā minēto, inspekcija aktīvi iesaistījās bērnu, jauniešu un pieaugušo izglītošanā par drošību interneta vidē. 2007. gadā inspekcija turpina darboties „Net-Safe” un „Hotline” projektu Uzraudzības komisijā, kas ir konsultatīva institūcija ar mērķi uzraudzīt „Net-Safe” un „Hotline” projektu aktivitātes, kā arī veicināt drošāka interneta attīstību Latvijā. Projektu ietvaros tiek informēti un izglītoti bērni, jaunieši, skolotāji un vecāki interneta satura drošības jomā par iespējamiem draudiem interneta vidē – naida kurināšanu, bērnu pornogrāfiju un pedofiliju, personas privātās informācijas zagšanu un datu ļaunprātīgu izmantošanu utt.

Pārskata periodā inspekcija laidusi klajā informatīvo izdales materiālu – bukletu „Par Tev drošu internetu”, kurā apkopoti praktiski padomi bērniem un pusaudžiem, kas noder, strādājot vai vienkārši pavadot laiku interneta vidē⁷.

Vēl 2007. gadā inspekcijas bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa konsultanti – psihologi kopā ar Latvijas Nacionālās bibliotēkas Atbalsta biedrību un Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariāta „Net-Safe” projektu pārstāvjiem veica 31 informēšanas kampaņu dažādās Latvijas skolās, lai pievērstu uzmanību informācijai par drošības un izglītības iespējām internetā. Skolēni tika iepazīstināti ar izglītojošo datorspēli bērniem „Uzcel Gaismas pili!”, kā arī projektu „Net-Safe” un bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa 80006008 darbību.

⁷ Vairāk par bukletu „Par Tev drošu internetu” lasiet 28. lappusē

Secinājums. Analizējot 2007. gadā biežāk konstatētos bērnu tiesību pārkāpumus, secināms, ka inspekcijai arī nākamā pārskata periodā jāpilnveido pārbaūžu un metodiskā darba metodes, kas nodrošinātu lielāku izpratni par bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem valsts, pašvaldību un nevalstisko organizāciju speciālistiem un mudinātu darbā ar bērniem izmantot vairāk mūsdienu prasībām atbilstošas darba metodes.

2.5. Uzticības tālruņa darbības nodrošināšana

Pamatojoties uz inspekcijas nolikuma 3.5. punktu, inspekcija sniedz konsultācijas un psiholoģisku atbalstu bērniem krīzes situācijās. Šīs funkcijas inspekcijā veic Uzticības tālruņa darbības nodrošināšanas departaments.

Uzticības tālrunis 80006008 ir viena no Bērnu un ģimenes lietu ministrijas Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas struktūrvienībām, kas savu darbību sāka 2006. gada 1. februārī. Bērnu uzticības tālrunim ir svarīga loma bērnu tiesību nodrošināšanā, jo bērni un pusaudži var saņemt tūlītēju un tiešu palīdzību no uzticības tālruņa konsultantiem. Nonākot krīzes situācijā, bērnam vai pusaudzim ir iespēja zvanīt uz uzticības tālruni, jo šis ir bezmaksas pakalpojums, kas pieejams katru dienu. Uzticības tālruņa darba laiks ir no plkst. 8:00 līdz 23:00 darba dienās, no 8:00 līdz 22:00 sestdienās un no 10:00 līdz 22:00 svētdienās. Palīdzību bērni un pusaudži var saņemt, gan izrunājot problēmas, kas viņus satrauc, gan nopietnākos gadījumos saņemot tūlītēju un konkrētu palīdzību, uzticības tālruņa konsultantam sazinoties ar policiju, bērnu tiesību inspektoriem, bāriņtiesu vai sociālajiem dienestiem.

2.5.1. Konsultantu profesionālā palīdzība

Bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa konsultantu galvenais uzdevums ir sniegt psiholoģisko palīdzību bērniem un pusaudžiem, kuri nonākuši dažādās krīzes situācijās, apjukuši, nomākti, dusmīgi, kā arī izglītēt un palīdzēt rast risinājumus jautājumos, kas saistīti ar viņu veselīgu psihisko attīstību. Bērni runā par savām sāpēm, aizvainojumu un bezpalīdzību attiecībās ar tuviniekiem, draugiem, skolotājiem un klasesbiedriem. Smagākajos gadījumos bērni stāsta par tīšu emocionālo,

17. attēls. „Ēnu diena” inspekcijas Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunī, 06.12.2007.

atgriezties, daži no viņiem izsaka vēlmi labāk dzīvot bērnumā nekā atgriezties mājās. Šādās situācijās konsultants sniedz ne tikai psiholoģisko palīdzību, bet jau konkrēti iesaistās problēmas risināšanā, sazinoties ar policiju, bāriņtiesu vai sociālajiem dienestiem. Ir situācijas, kad tālruņa

fizisko vai seksuālo vardarbību. Ja vardarbība notiek ģimenē, bērni var ilgi nevienam par to nestāstīt, kaunēties un vainot sevi par notiekošo, dzīvojot cerībā, ka situācija mainīsies un viņu vecāki sāks pret viņiem izturēties labāk. Bieži vien stāstīt par attiecībām ar saviem vecākiem ir visgrūtāk un tikai galējā izmisumā, kad ilgu laiku bērni jutušies nevienam nevajadzīgi un nemīlēti, sisti un pazemoti, tiek meklēta palīdzība, piezvanot uz uzticības tālruni. Reizēm bērnu izmisums un bezcerība ir tik liela, ka viņi aizbēg no mājām un nevēlas tur vairs

konsultanti nekavējoties sazinās ar policiju, lai sniegtu bērniem palīdzību, piemēram, kad bērni aizbēguši no mājām un nezina, kurp doties. Tālruņa konsultanta spēja ātri reaģēt, sazinoties ar policiju, bija ļoti svarīga situācijā, kad kāds zēns atkārtoti zvanīja un lūdza palīdzību, jo esot nopietni ievainots – sadurts ar nazi. Gadījumos, kad bērni stāsta par nopietnām problēmām skolā saistībā ar vienaudžu vai skolotāju vardarbību, tālruņa konsultanti sadarbojas ar valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektoriem. Ja bērns ir sniedzis ziņojumu, inspektori brauc pārbaudēs uz skolu un sadarbībā ar skolotājiem un vecākiem palīdz risināt radušās problēmas.

Pusaudžus vairāk ietekmē vecumposma krīze, kad viņi meklē savu identitāti, jūtas apjukuši ķermeņa izmaiņu dēļ, mēģina eksperimentēt, lietojot alkoholu, smēķējot un pat izmēģinot narkotikas. Tālruņa darbiniekiem bieži tiek uzdoti jautājumi par intīmajām attiecībām, kurus grūti izrunāt ar vecākiem, tiek lūgta informācija par alkohola, nikotīna un narkotiku lietošanas sekām, kā ar tām tikt galā. Bieži vien bērniem šķiet, ka uzticības tālruņa darbinieki var atbildēt uz visiem viņu jautājumiem un atrisināt visa veida problēmas. Konsultantu uzdevums ir sniegt informāciju par to, kādās situācijās un kur bērns var meklēt palīdzību.

Uzticības tālruņa konsultanti ir īpaši apmācīti, lai katrs bērns un pusaudzis, kurš ir piezvanījis, varētu justies saprasts, uzklaussīts un atbalstīts, kā arī lai atbilstoši izvērtētu situāciju un nekavējoties sniegtu palīdzību katrā konkrētā gadījumā. Darbiniekiem kvalifikācijas paaugstināšanai regulāri notiek gan supervīzijas, gan dažādi semināri.

2.5.2. Starptautiskā sadarbība

Kopš 2007. gada 22. jūnija bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis uzņemas Starptautiskajā bērnu uzticības tālruņu asociācijā (*Child Helpline International*). Tā apvieno vairāk nekā 150 bērnu uzticības tālruņu no visas pasaules. Asociācijas galvenā misija ir sniegt atbalstu fiziskām personām un organizācijām, kas strādā, lai pasargātu bērnus no vardarbības un nevērības. Līdz ar to regulāri tiek saņemta jaunākā informācija par psiholoģiskās palīdzības sniegšanas metodēm bērniem, kuri zvina uz uzticības tālruni, tiek nodrošināta pieredzes apmaiņa ar citiem speciālistiem no dažādām pasaules valstīm un saņemta citu valstu uzticības tālruņu datu statistika un analīze.

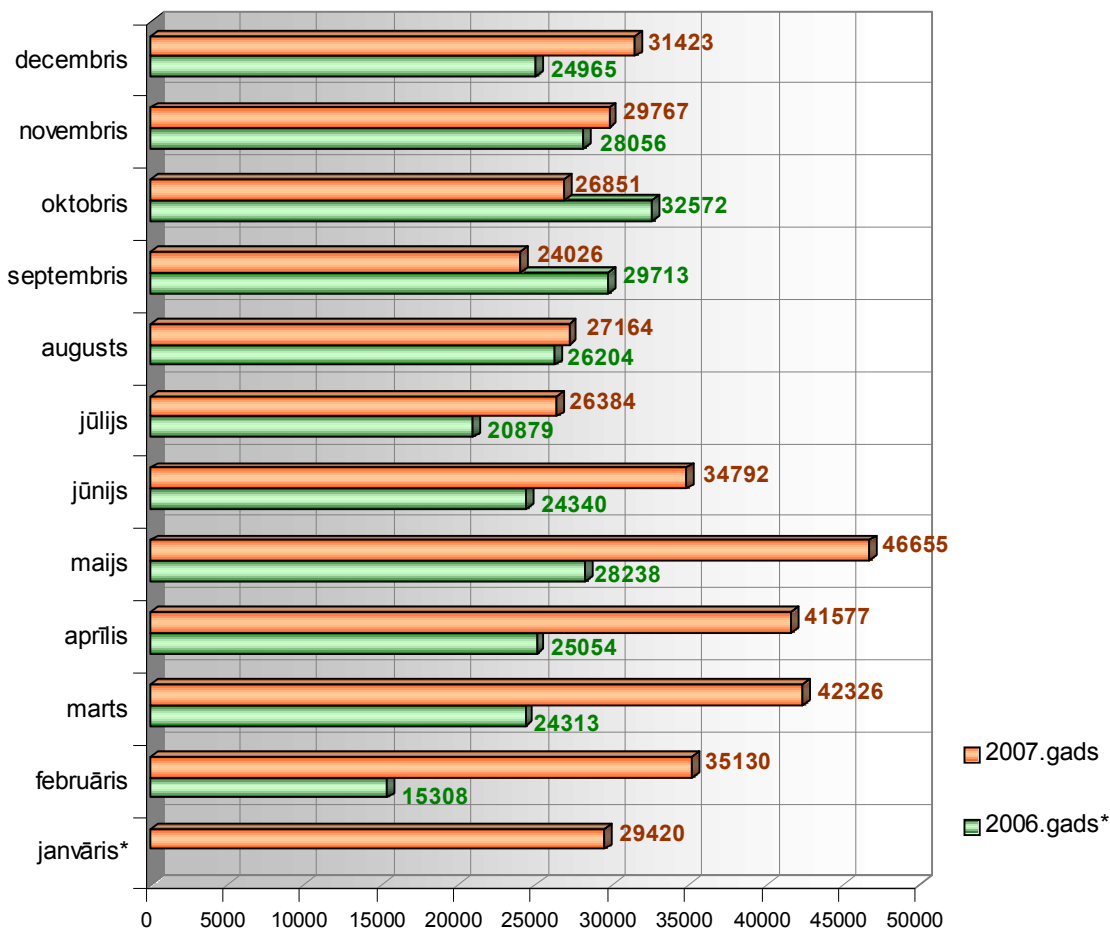
18. attēls. Eiropas reģionālā bērnu uzticības tālruņu konference, Bukarestē (Rumānija), 03.-05.12.2007.

2.5.3. Saņemto zvanu analīze

2006. gadā uzticības tālruņa konsultanti uzklaussīja 279 642 zvanītājus, savukārt 2007. gadā uzklaussīti 395 515 zvanītāji.

Salīdzinot 2006. un 2007. gadā saņemto zvanu skaitu, varam secināt, ka uzticības tālrunis ir iemantojis bērnu uzticību. (Skat. 19. attēlā.)

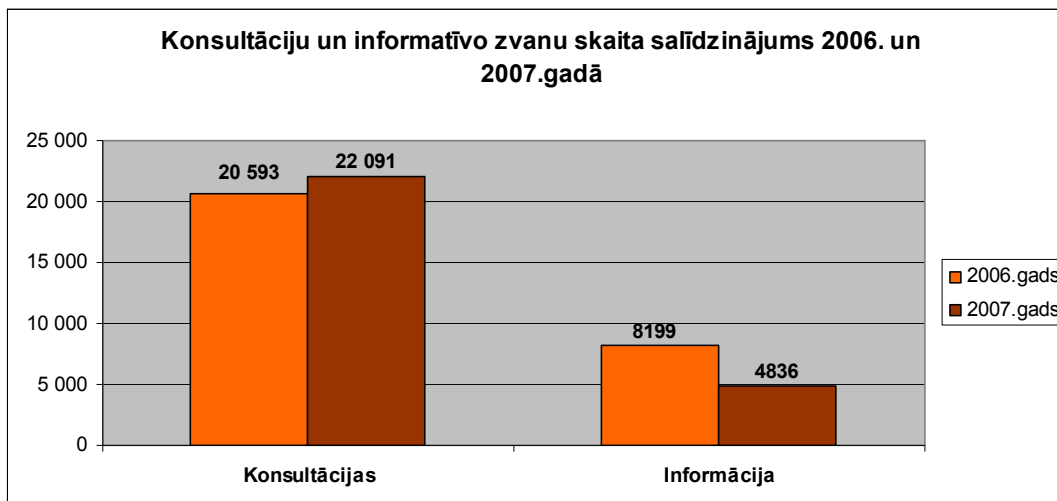
Zvanu skaits uz uzticības tālruni 2006. un 2007. gadā pa mēnešiem

* Uzticības tālrunis darbojas no 2006. gada 1. februāra

19. attēls.

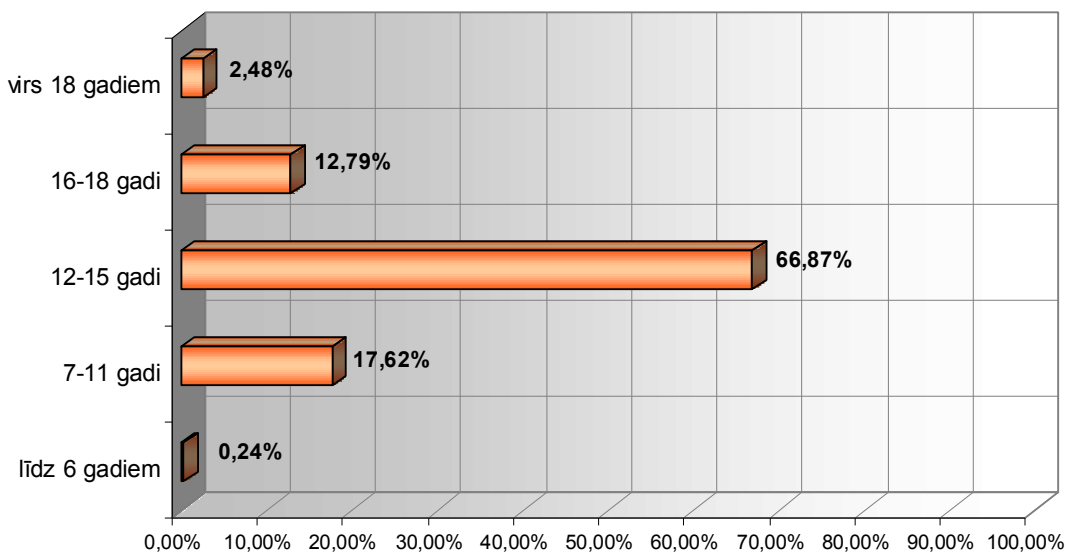
No visiem saņemtajiem zvaniem 22 091 gadījumā tika sniegtas psiholoģiskās konsultācijas, un 4836 gadījumos bērniem tika sniegta nepieciešamā informācija par citas palīdzības saņemšanas iespējām (piemēram, Atkarības profilakses centra, „Papardes zieda” koordinātes u.c.). Salīdzinājumā ar 2006. gadu (Skat. 20. attēlā, 42. lpp) var vērot, ka konsultāciju skaits pieaug, ko varētu skaidrot ar bērnu lielāku uzticēšanos tālrūpa konsultantiem. Turpretī zvanu skaits, kad nepieciešama konkrēta informācija, samazinās, kas varētu liecināt par bērnu un pusaudžu lielāku vispārējo informētību dažādos jautājumos.

20. attēls

Visbiežāk psiholoģiskā palīdzība tika sniegta 12–15 gadus veciem pusaudžiem (*Skat. 21.attēlā*), jo viņi vēlas izrunāties par jautājumiem, kas saistīti ar viņu fizioloģisku attīstību, savstarpējām attiecībām, viņi meklē savu identitāti, izjūt vajadzību pašrealizēties un būt pieņemti. Bieži vien šajā vecumā viņi jūtas vecāku un vienaudžu nesaprasti un arī paši sevi nesaprot, līdz ar to piezvanot pusaudži cenšas rast atbildi, kas viņiem traucē labi justies.

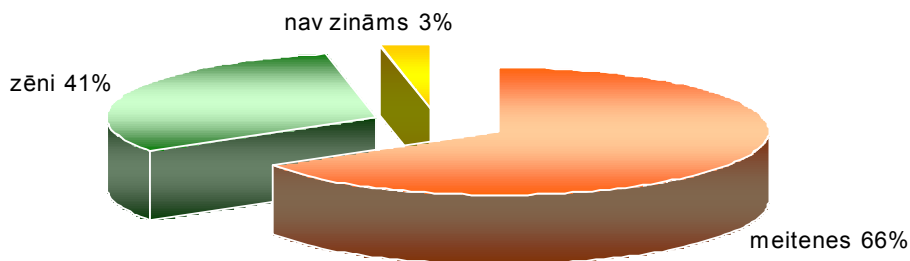
Zvanītāju iedalījums pēc vecuma, 2007. gads

21. attēls.

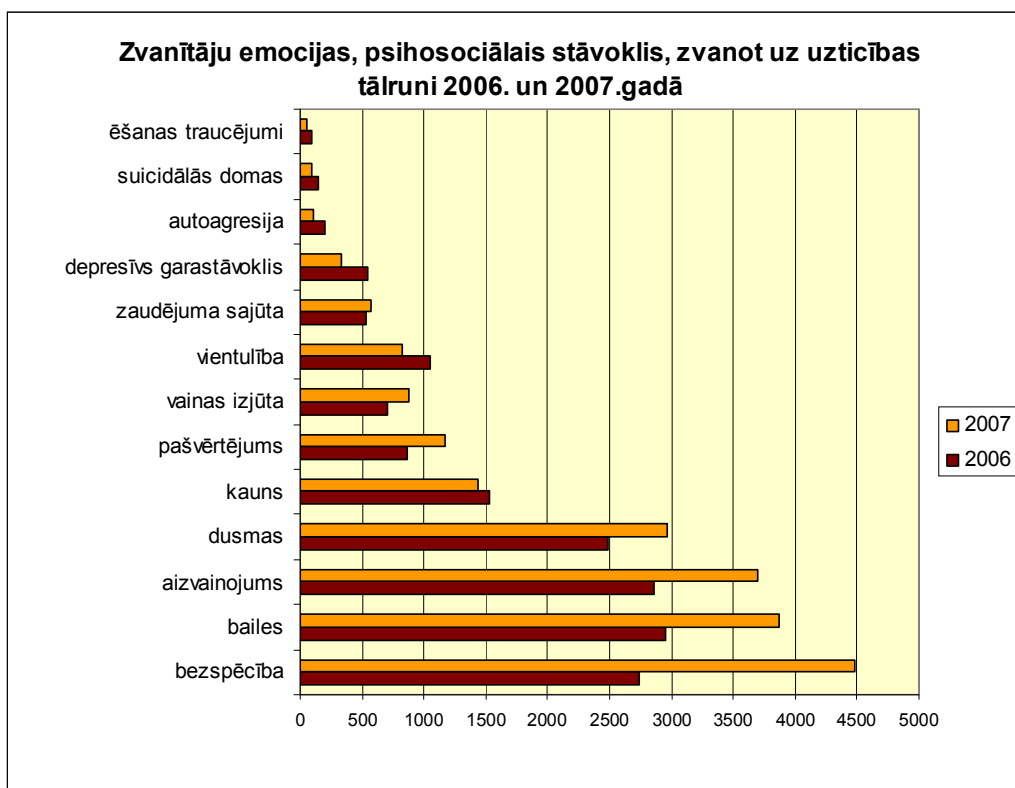
Pēc atbildēto zvanu statistikas var secināt, ka uz uzticības tālruni biežāk zvina meitenes (*Skat. 22. attēlā, 43.lpp*). Šis fakts varētu būt saistīts ar to, ka meitenes daudz emocionālāk reaģē un viņām ir svarīgi izrunāties, lai mazinātu savu satraukumu un atrisinātu radušās situācijas. Zēni ir noslēgtāki un vairāk uzskata, ka pašiem jātiek galā ar problēmām, reāli rīkojoties, nevis tikai parunājot.

Zvanītāju iedalījums pēc dzimuma

22. attēls.

Lielākoties bērni ar tālruna konsultantiem ir runājuši par bailēm, dusmām, aizvainojumu un bezspēcību savā dzīves situācijā. Nereti tieši šīs emocijas ir pamats bērnu destruktīvai uzvedībai, jo tas ir vienīgais viņiem zināmais uzvedības veids, kā paust savu attieksmi pret pasauli, izrādīt savas sāpes par nesaņemto mīlestību. Viens no būtiskākajiem konsultantu uzdevumiem, īpaši krīzes situācijās, ir runāt ar bērniem un pusaudžiem par viņu emocijām konkrētājā brīdī, lai mazinātu viņos spriedzi, nomierinātu un tādējādi veicinātu viņu spēju domāt par konkrētiem risinājumiem. Kā redzam (*Skat. 23. attēlā*), salīdzinājumā ar 2006. gadu aizvien vairāk bērni pauž savas bailes, dusmas, aizvainojumu un bezspēcību, kas var liecināt par viņu gatavību runāt un izpaust savas jūtas un norādīt uz nesakārtotību viņu apkārtējā vidē – aizņemtajiem vecākiem, neieinteresētajiem skolotājiem, kuri dažkārt uzskata, ka problēmas ir jārisina bērniem pašiem. Tas pastiprina bērnu un pusaudžu bezspēcības izjūtu, jo īpaši situācijās, kad bērni sastopas ar emocionālu, fizisku vai seksuālu vardarbību.

23. attēls.

No 22 091 konsultācijas, kuras 2007. gadā sniedza uzticības tālruņa konsultanti, 4500 (20,4%) bija saistītas ar vardarbību (*Skat. 24. attēlā*). Zvanītāji visbiežāk ir minējuši vardarbību skolā starp vienaudžiem (41%) un vecāku vardarbību ģimenē (17%).

Visbiežāk minētais vardarbības veids, par ko runā zvanītāji, ir emocionālā vardarbība (49%), kā arī bieži bērni un pusaudži ar konsultantiem ir runājuši par pret viņiem vērstu fizisku vardarbību (45%). Zvanītāji visbiežāk ir minējuši vardarbību izglītības iestādēs – tie ir 56% no visiem saņemtajiem zvaniem par vardarbības gadījumiem.

Zvanītāju minētie vardarbības gadījumi 2007. gadā

Vardarbības gadījumu norises vieta	Fiziska vardarbība	Emocionāla vardarbība	Seksuāla vardarbība	%
Vienaudžu vardarbība izglītības iestādē	575	1271	35	41
Pedagogu vardarbība izglītības iestādē	486	163	16	15
Vienaudžu vardarbība aprūpes iestādē	19	17	0	1
Pedagogu vardarbība aprūpes iestādē	13	16	0	1
Vecāku vardarbība ģimenē	430	315	25	17
Vecvecāku vardarbība ģimenē	66	45	6	3
Patēva/pamātes vardarbība ģimenē	49	26	22	2
Brāļu/māsu vardarbība ģimenē	146	77	22	5
Vardarbība partnerattiecībās	24	37	21	2
Vardarbības gadījumi, kas notikuši ārpus ģimenes, izglītības iestādes, aprūpes iestādes, partnerattiecībām	215	257	106	13
Kopā	2023	2224	253	100

24. attēls.

Bērni daudz runā par to, ka cieš no vienaudžu apsmiekla, ņirgāšanās, pazemošanas. Vienaudžu izsmiekls un nepatiesie pārmetumi bieži vien viņus aizvaino. Jo īpaši klasesbiedru izsmiekls bērnos rada bezspēcības izjūtu, ko bieži vien pastiprina skolotāju un vecāku nevēlēšanās iesaistīties konfliktsituācijas risināšanā. Bezspēcība bērnos rada dusmas, kas tiek izteiktas, lai beidzot kāds pievērstu uzmanību viņu problēmām.

„Nevaru to vairs izturēt. Es ļoti labi mācos, bet pirms vairākiem mēnešiem neiedevu meitenēm norakstīt matemātiku, un tagad viņas mani katru dienu apsaukā dažādos rupjos vārdos. Es nezinu, ko man darīt – varbūt sākt sliktāk mācīties?” (Meitene, 10 gadi)

Gadījumos, kad jaunieši vai bērni zvana un runā par vienaudžu vardarbību, konsultantu galvenais uzdevums ir kopā ar bērnu rast viņā resursus, lai viņš spētu cīnīties un risināt radušos situāciju. Daudzos gadījumos bērni par piedzīvoto vardarbību nevienam nav stāstījuši, jo varmāka viņus ir iebiedējis. Līdz ar to uzticības tālruņa konsultantiem bieži vien jāskaidro bērniem, ka pret

viņiem neviens nedrīkst izturēties vardarbīgi un ka viņi nav vainīgi pie šīs situācijas, kad kāds bijis pret viņiem vardarbīgs. Bieži vien pats zvanītājs neredz arī izeju no esošās situācijas, jo bailes, kauns un pazemojums ir vienīgie, par ko viņi domā.

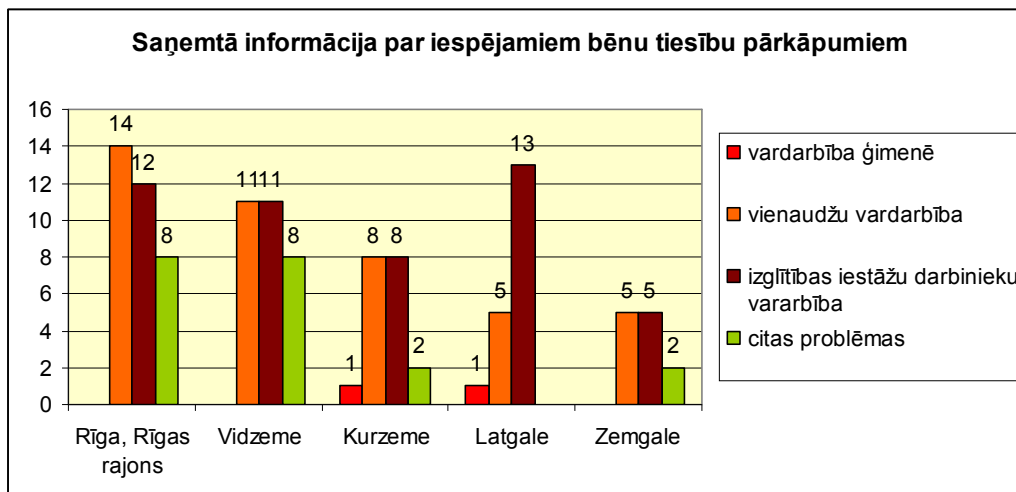
„Lielie skolas puīši man bieži atņem naudu. Es baidos kādam par to pastāstīt, jo viņi draud, ka citādi pēc stundām mani piekaus.” (Zēns, 14 gadi)

Runājot par seksuālu vardarbību, bērni visbiežāk stāsta par nepatīkamiem seksuāliem pieskārieniem gan no pieaugušo, gan vienaudžu puses kā, piemēram, dzimumorgānu aizskaršanu, intīmu glāstīšanu, par to, ka kāds pieaugušais viņus novēro, kad viņi mazgājas vai pārgērbjas. Zvanītājus satrauc arī seksuāla rakstura sarunas, jo īpaši pieaugušo sarunas, kas rada viņos neaizsargātības, pretīguma un kauna sajūtu. Šīs sarunas var notikt gan tiešā, gan pastarpinātā veidā ar telefona un/vai elektroniskā pasta starpniecību. Bērni un pusaudži zvana arī tad, kad jūtas šokēti par pornogrāfisku informāciju, kuru ir ieraudzījuši internetā. Retāk bērni uzdrošinās atklāt smagākus seksuālās vardarbības veidus – tādus kā izvarošana vai bērna piespiešana uz seksuālām darbībām, jo bērni un pusaudži pēc pārdzīvotās seksuālās vardarbības bieži izjūt lielu kaunu un vaino sevi notikušajā. Arī varmāka bieži vien iebiedē savus upurus, lai tie nevienam neizstāstītu par notikušo. Ir arī gadījumi, kad par seksuālo vardarbību ziņo bērnu un pusaudžu vienaudži, vecāki, brāļi un māsas vai kaimiņi.

„Es jūtos slikti, kad tētis vakaros ienāk manā istabā un skatās, kā es izģērbjos. Reizēm viņš lūdz, lai es to daru lēnāk. It kā jau tas ir mans tētis, bet es nezinu, kāpēc jūtos par to slikti.” (Meitene, 14 gadi)

2.5.4. Sadarbība ar valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektoriem un institūcijām

2007. gadā 114 gadījumi tika nodoti izskatīšanai valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektoriem. 44 gadījumos zvanītāja sniegtā informācija neapstiprinājās. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektoriem informācija tika nodota tajos gadījumos, kad bērns lūdza palīdzību un iejaukšanos problēmas risināšanā, sniedzot precīzas ziņas par skolu, klasi, iesaistītajiem skolotājiem vai bērniem, kā arī dzīvesvietas adresi, ja vardarbība notikusi mājās. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektoriem par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem divos gadījumos ziņojumi tika nodoti par vardarbību ģimenēs, 43 gadījumos – par vienaudžu vardarbību, 49 gadījumos – par izglītības iestāžu darbinieku vardarbību pret bērniem, bet 20 gadījumos – par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem citur. Kā redzams 25. attēlā (46. Lpp), visvairāk ir saņemtu ziņojumu par pārkāpumiem vienaudžu starpā Rīgā un Rīgas rajonā (14), kā arī Vidzemē (11), bet visvairāk ziņojumu par izglītības iestāžu darbinieku vardarbību ir no Latgales (13), tad Rīgas un Rīgas rajona (12) un Vidzemes (11). Visvairāk par pārkāpumiem ir ziņots Rīgā un Rīgas rajonā (34) un vismazāk Zemgalē (12).

25. attēls.

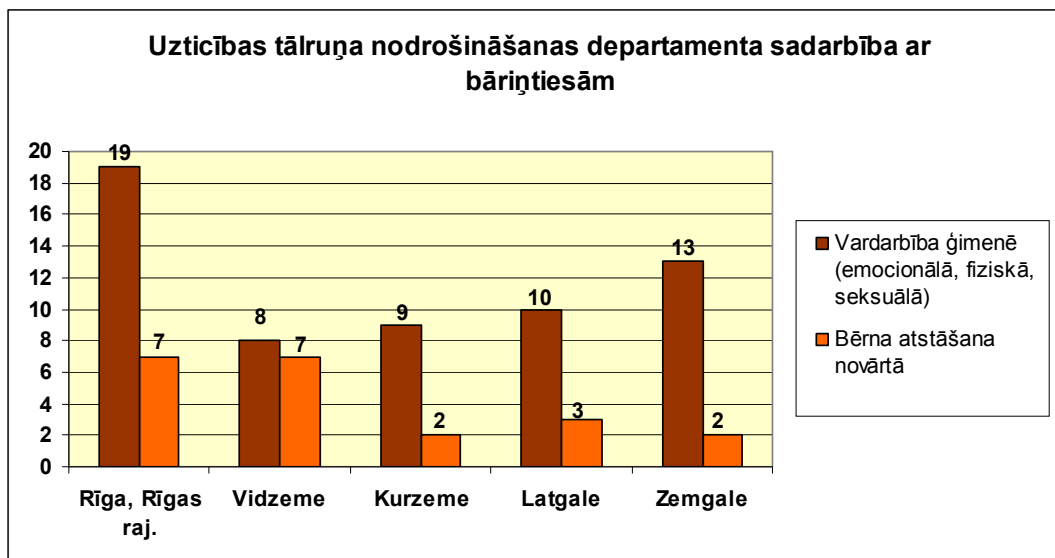
Ja ir saņemta informācija par iespējamu vardarbību pret bērnu, tad atsevišķos gadījumos kopā ar inspektoru uz konkrēto iestādi dodas uzticības tālruņa psihologs. 2007. gadā uzticības tālruņa psihologi piedalījās desmit pārbaudēs, kurās bija jāveic psiholoģiskā izpēte. Gadījumos, kas saistīti ar pedagogu pārkāpumiem, vienam skolotājam pēc pārbaudes tika samazināts mācību stundu skaits, piecu skolotāju atbilstība ieņemamajam amatam tika nodota izskatīšanai skolu direktoriem, vienam pedagogam piemērots administratīvs sods, izteikts viens mutisks brīdinājums, vienā gadījumā pēc atkārtotiem pārkāpumiem no amata atbrīvota bērnu noma direktore. Ja vardarbība notikusi starp vienaudžiem, problēmas risināšanā visbiežāk tiek iesaistīti skolotāji, skolas direktors, bērnu vecāki, skolas psihologs un sociālais darbinieks.

Vairumā gadījumu uzticības tālruņa darbinieki bērnus uzklausā un psiholoģiski atbalstā, bet nereti no bērniem tiek saņemta informācija par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem ģimenē. Par iespējamo vardarbību ģimenē tiek informēta bāriņtiesa, sociālais dienests un citas institūcijas.

2007. gadā tika sagatavotas 103 vēstules dažādu pilsētu un pagastu bāriņtiesām, kā arī citām institūcijām, kas nodrošina bērnu tiesību aizsardzību. 22 gadījumos saņemta informācija neapstiprinājās. Vairākos gadījumos tika nosūtītas atkārtotas vēstules institūcijām, ja saņemta informācija bija nepilnīga vai nebija pārliecības, ka ir veikts darbs, kas veicinātu bērna tiesību ievērošanu.

15 gadījumos tika nosūtītas vēstules citām bērnu tiesību aizsardzības institūcijām – Valsts policijai, sociālajam dienestam, kā arī trīs gadījumos pasažieru autobusu pārvadājuma uzņēmumiem.

Visvairāk ieniegumu (36) ar sūdzībām par vardarbību ģimenē, bērna pamešanu novārtā tika saņemti par Rīgas rajonā dzīvojošajām ģimenēm, 20 gadījumos par ģimenēm Vidzemē. Vismazāk (13) sūdzību bijis par vardarbību ģimenē vai pamešanu novārtā Latgalē, kas varētu būt saistīts ar to, ka šajā rajonā informācija par tālruni nav tik daudz popularizēta. Kā redzam 26. attēlā (47. lpp), vairāk ziņojumi tika sniegti par dažāda veida vardarbību, salīdzinot ar ziņojumiem par bērna atstāšanu novārtā. Bāriņtiesa informēja, ka trīs gadījumos bērni tika ievietoti krīžu centrā un tiks izskatīts jautājums par vecāku tiesību atņemšanu, 13 gadījumos bērniem sniegta rehabilitācijas kurss, sniegta psihologa palīdzība un ģimenes atrodas bāriņtiesas uzraudzībā, divos gadījumos bērniem tika ieteiktas internātskolas. Bāriņtiesas iesaka psihologa konsultācijas vecākiem un bērniem gadījumos, kad vērojami konflikti, bet nav konstatēta fiziska vai emocionāla vardarbība.

26. attēls.

Bērni ļoti pārdzīvo attiecību problēmas ģimenē – gan bērnu, gan pieaugušo vidū (vecāki, vecvecāki), gan starp brāļiem un māsām, kā arī vecāku šķiršanos. Pēc apkopotajiem saņemto zvanu datiem var secināt, ka arī ģimenēs pieaugušie pret bērniem bieži vien izturas emocionāli un nereti arī fiziski vardarbīgi. Bērni stāsta, ka baidās iet mājās, jo vecāki rāsies vai sitīs viņus par uzvedību vai sliktām atzīmēm.

„Es visu laiku mājās jūtos slikti, man gribas raudāt. Nezinu, varbūt tas ir tādēļ, ka mamma ar tēti taisās šķirties. Viņi jau gadu par to strīdas un runā, bet neko nedara. Man ir apnicis žēlot mammu, jo viņa visu laiku raud. Viņi ir aizņēmti tikai ar sevi, manas problēmas viņus neinteresē.”
(Meitene, 15 gadi)

„Ko lai es daru – mamma mani nopēra ar siksnu, jo es nebiju izslaucījusi istabu?” (Meitene, 6 gadi)

Lai bērniem nodrošinātu drošu dzīves vidi, pārtrauktu fizisku un emocionālu vardarbību, četri bērni tika ievietoti krīžu centrā, no kuriem divos gadījumos vecākiem tika atņemtas aprūpes tiesības, pārējos divos gadījumos tika noteikts psihosociāls darbs ar bērnu vecākiem. Divos gadījumos, kuros bērni dzīvo ar māti, bet vardarbība tika konstatēta no tēva puses, tēviem tika aizliegts kontaktēties ar bērniem. 13 gadījumos bērniem tika sniegts rehabilitācijas kurss, psihologa palīdzība, kā arī ģimenes atrodas bāriņtiesas uzraudzībā. Deviņos gadījumos tika informēts sociālais dienests, lai palīdzētu ģimenēm risināt radušos situāciju.

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijā krīzes situācijās bērniem ir iespējams saņemt psihologa bezmaksas klātienē konsultācijas. 2007. gadā uzticības tālruņa konsultanti sniedza 38 konsultācijas bērniem un pusaudžiem krīzes situācijās, kas galvenokārt bija saistītas ar dažāda veida vardarbību izglītības iestādēs un ģimenē.

Bērni sev interesējošus jautājumus var sūtīt arī uz e-pastu: pasts@bti.gov.lv. 2007. gadā uzticības tālruņa darbinieki atbildējuši arī uz bērnu iesūtītajiem jautājumiem.

2.5.5. Atbalsts uzticības tālrunim

Pārskata periodā bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis ar privātā sektora pārstāvju sniegto atbalstu īstenoja vairākas nozīmīgas aktivitātes, kuras paplašināja uzticības tālruņa iespējas sniegt bērniem nepieciešamo palīdzību.

Arī svētdienās bērni var saņemt psiholoģisku palīdzību

Ar starptautiskā mobilo pakalpojumu operatora „Tele2” atbalstu, sākot no 2007. gada 4. novembra, bērniem ir iespēja saņemt profesionālas psiholoģiskās konsultācijas un atbalstu arī svētdienās.

Mūsu uzticības tālruņa darbības rezultāti pierādījuši, ka bērniem psiholoģiskā palīdzība ir ļoti nepieciešama visas 24 stundas diennaktī. Uzticības tālruņa attīstības stratēģijā bija plānots, ka, saņemot papildu valsts finansējumu, konsultācijas svētdienās varētu ieviest 2009. gadā. Taču ar „Tele2” ziedojumu inspekcija to varēja realizēt, sākot no 2007. gada novembra.

Jau pirmo divu mēnešu (2007. gada novembra un decembra) darbības rezultāti svētdienās pierādījuši, ka šo iespēju bērni un pusaudži aktīvi izmanto – pirmo divu mēnešu laikā svētdienās konsultanti atbildējuši uz 7438 bērnu zvaniem.

27. attēls. Preses konference – Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis saņem „Tele2” ziedojumu, 01.11.2007.

Uzticības tālrunis darbojās arī Ziemassvētkos

Ar elektronisko sakaru pakalpojumu sniedzēja „Lattelecom” atbalstu 2007. gada Ziemassvētku brīvdienās no 22. līdz 26. decembrim uzticības tālrunis bērniem bija pieejams visu diennakti. Šajā laikā tika saņemti 3276 bērnu zvani, no kuriem 198 gadījumos bērniem bija nepieciešamas psiholoģiskās konsultācijas.

Analizējot saņemtos zvānus, jāsecina, ka svētku laikā bērniem visbiežāk nācies saskarties ar tādām emocionālām problēmām kā bezspēcība (57), aizvainojums (47), bailes (31), dusmas (31). Viņus visvairāk satraukušas vienaudžu attiecību problēmas – partnerattiecības (47), attiecības skolā ar vienaudžiem (34), attiecības ar vecākiem (28). Bērni arī stāstījuši par piedzīvoto vecāku vardarbību ģimenē (fiziskā – 11, emocionālā – 5), kā arī izglītības iestādē (fiziskā – 2, emocionālā – 10).

Ziemassvētku laikā bērni visvairāk stāstīja par pārdzīvojumiem, ko radījusi vecāku šķiršanās un vienaldzība pret viņiem. Daudzi jutās nomākti, jo vecāki pastiprināti lietoja alkoholu un nespēja vai nevēlējās sarīkot sev un bērniem patīkamus svētkus. Pusaudži biežāk pauda satraukumu par problēmām partnerattiecībās un dalījās savās sāpēs par piedzīvoto šķiršanos ar partneri.

Informatīvi izglītojoša akcija

Popularizējot uzticības tālruni, „Lattelecom” sadarbībā ar Latvijas Nacionālās bibliotēkas atbalsta biedrību un Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariāta projekta „Net Safe” pārstāvjiem 2007. gadā 31 Latvijas skolā organizēja informatīvu kampaņu, kurā skolēni tika iepazīstināti ar izglītojošo datorspēli bērniem „Uzcel Gaismas pili!”, ar projektu „Net Safe” par drošu internetu, kā arī informēti par bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa darbību.

2.6. Līdzdalība bērnu tiesību aizsardzības sistēmas pilnveidošanā

Saskaņā ar inspekcijas nolikuma 2.4. punktu inspekcija sniedz ieteikumus valsts un pašvaldību iestādēm un citām institūcijām, lai nodrošinātu un pilnveidotu bērnu tiesību aizsardzību, un saskaņā ar 3.9. punktu – izstrādā un iesniedz Bērnu un ģimenes lietu ministrijai priekšlikumus normatīvo aktu pilnveidošanai bērnu tiesību aizsardzības jomā.

2.6.1. Radošās darbnīcas pedagogiem un bērnu ārpusģimenes aprūpes iestāžu darbiniekiem

Viena no inspekcijas biežāk konstatētajām problēmām, risinot vardarbības gadījumus, bija profesionāļu (aprūpes iestāžu darbinieku, pedagogu) nepietiekamās praktiskās iemaņas, lai adekvāti reaģētu un spētu konstruktīvi risināt situācijas, kad bērni izturas agresīvi, provocējoši vai vardarbīgi. Tāpēc pārskata periodā liela uzmanība tika pievērsta tieši vardarbības jautājumam iestādēs.

Inspekcija organizēja seminārus ārpusģimenes aprūpes iestāžu un speciālo internātskolu direktoriem, kuros tika iztirzāti vardarbības novēršanas jautājumi, kā arī starpinstitucionālās un starpprofesionāļu sadarbības jautājumi.

Inspekcija organizēja arī profesionālās izaugsmes seminārus – radošās darbnīcas ārpusģimenes aprūpes iestāžu speciālistiem „Harmonisku attiecību veidošana bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādē”, savukārt izglītības iestāžu pedagogiem bija iespēja piedalīties semināros – radošajās darbnīcās „Harmoniskas vides veidošana skolā”. Radošajās darbnīcās 2007. gadā kopā piedalījās 150 pedagogi un bērnu aprūpes iestāžu speciālisti, un tās guva lielu atsaucību, jo 80% laika tika veltīts tieši praktisko iemaņu apgūšanai, darbojoties grupās vai analizējot dažādus tematiskus videomateriālus.

28. attēls. Radošās darbnīcas ārpusģimenes aprūpes iestāžu audzinātājiem, 10.-11.10.2007.

Fragments no inspekcijas organizētā semināra – radošās darbnīcas tematiskā plāna:

Temats „Konflikti un to risināšana”

- *Konflikta būtība, to rašanās teorētiskie aspekti, mērķi un nozīme audzināšanas procesā, konfliktu īpatnības ārpusģimenes sociālās aprūpes centros.*
- *Konfliktu veidi, iedalot tos gan pēc iesaistīto dalībnieku statusa un vecuma, gan pēc satura (vērtību un vajadzību konflikti, cīņa par varu, uzmanības deficīts utt.)*
- *Biežākie konfliktu rašanās cēloņi, analizējot reālos gadījumus Latvijas ārpusģimenes sociālajos aprūpes centros.*
- *Bērnu un pusaudžu vecumposmu īpatnības, to ietekme uz bērnu un pusaudžu uzvedību, uztveri un reakciju dažādās dzīves situācijās.*

(Turpin. 50.lpp)

- *Konfliktu risināšanas metodes un tehnikas, konflikta būtības saskatīšana, reālo cēloņu un iemeslu atklāšana, konkrēti soļi un uzvedības modeļi konflikta laikā un pēc tam, iesaistāmo personu loks un atbildības sadalīšana.*
- *Komunikācijas prasmes attīstīšana, saskarsmes iemaņu pilnveidošana.*
- *Dialogu veidošanas tehnikas, jautājumu uzdošanas māka, prasme klausīties un sadzirdēt.*

Temats „Kā izprast bērna uzvedību?”

- *Sociāli emocionālo problēmu iedalījums, biežākie rašanās cēloņi, iedalījums, to izpausmes.*
- *Kā palīdzēt bērniem ar sociāli emocionālām problēmām? Praktiski veicamās darbības, rīcība, uzvedība.*
- *Darbs ar sevi – audzinātājām – kā reaģēt uz bērnu dusmām un agresivitāti. Uzvedības modeļi, tehnikas un domu kontrolēšana.*
- *Kā veidot bērniem pozitīvu nolūku, vērtību sistēmu.*

Ņemot vērā lielo ieinteresētību piedalīties minētajos semināros, inspekcija 2008. gadā plāno organizēt astoņas radošās darbnīcas ne mazāk kā 200 pedagogiem, bērnu aprūpes iestāžu darbiniekiem un audzēkņiem par konfliktsituāciju risināšanu.

2.6.2. Ieteikumi izglītojamo iesaistīšanai skolas vides sakopšanā

Bērnu tiesību ievērošanas pārbaūžu laikā izglītības iestādēs un tikšanās laikā ar pedagogiem konstatēts, ka izglītības iestādēs ir daudz neskaidru jautājumu par bērnu iesaistīšanu skolas vides sakopšanā, tādēļ inspekcija ir izstrādājusi ieteikumus izglītojamo iesaistīšanai skolas vides sakopšanā.

Ieteikumi izstrādāti, ņemot vērā to, ka no bērnu tiesību aizsardzības viedokļa, kā arī audzināšanas procesa ietvaros, lai nostiprinātu atbilstošas vērtību sistēmas nostiprināšanu bērņā, ir pilnīgi pieļaujami iesaistīt izglītojamos tādos regulāros skolas vides labiekārtošanas darbos kā klases telpas sakārtošana pirms vai pēc mācību stundas (t.sk. tāfeles tīrīšana, izdales materiālu un mācību līdzekļu izdalīšana un savākšana un citi klases dežurantu pienākumi); savas personīgās mācību vietas uzkopšana un sakārtošana, kā arī vispārēja klases sakārtošana. Tāpat izglītojamos var un ir vēlams iesaistīt visas skolas vides labiekārtošanā – teritorijas uzkopšanas darbos, izglītības iestādes dekorēšanā svētku pasākumiem un citos. Protams, visos gadījumos ņemot vērā bērnu tiesību aizsardzības principus.

Bērnu tiesību aizsardzības principi, kas jāņem vērā, iesaistot bērnus izglītības iestādes sakopšanas un labiekārtošanas darbos:

- 1. Izglītojamo iesaistīšanas darbā mērķis ir izglītības un audzināšanas procesa īstenošana, nevis bērnu nodarbināšana vai iestādes tehniskās darbības nodrošināšana. Tādējādi ar bērnu darbu nedrīkst aizstāt tos pienākumus, kas jāveic algotam darbiniekam (piemēram, kurinātājs, apkopēja, dežurants, virtuves bloka darbinieki utt.). Sistemātisku nodarbināšanu šādos darbos var vērtēt kā bērna ekonomisko ekspluatāciju Bērnu tiesību aizsardzības likuma 15. panta pirmās daļas izpratnē.*
- 2. Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 23. panta pirmo daļu bērna pienākumi pret sabiedrību pieaug atbilstoši vecumam. Tādējādi, iesaistot bērnus skolas vides sakārtošanā, jāvērtē attiecīgā vecuma bērnu spēja veikt praktiskus pienākumus, kā arī uzņemties atbildību par paveikto.*
- 3. Bērnu iesaistīšana skolas vides sakopšanā nedrīkst kavēt mācību procesu, t.i., bērnu nedrīkst nodarbināt mācību stundu laikā, ja vien tas nenotiek, piemēram, audzināšanas stundas laikā vai kā*

pasākums mācību procesa ietvaros. Nav pieļaujama atsevišķu bērnu nodarbināšana, kamēr pārējie klasesbiedri turpina mācības.

Bērna iesaistīšanai darbos laika ziņā jābūt saprātīgai, lai neliegtu viņam iespēju sagatavoties mācībām, atpūsties, piedalīties interešu izglītības pasākumos.

4. Izvērtējot pienākumus, ko var uzdot veikt bērniem, jāņem vērā arī normatīvajos aktos noteiktie ierobežojumi par darba veidiem, ko atļauts vai aizliegts pildīt noteikta vecuma bērniem.

5. Lai novērstu konfliktus un pārpratumus iestādes administrācijas, pedagogu, izglītojamo un viņu vecāku starpā, ieteicams konkrētu kārtību, kā bērni iesaistās izglītības iestādes sakopšanā, iestrādāt izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumos. Tos būtu nepieciešams izstrādāt sadarbībā gan ar skolēnu pašpārvaldi, gan vecāku pārstāvjus, un ar tiem iepazīstināt gan izglītojamos, gan viņu vecākus. Iekšējās kārtības noteikumos iespējams atrunāt gan pieļaujamās nodarbošanās, kur iesaistāmi bērni, gan darbus ārpus mācību laika, piemēram, skolas sakopšanu vasaras brīvlaikā utt.

2.6.3. Metodiski ieteikumi iekšējās kārtības noteikumu īstenošanai ārpusģimenes aprūpes iestādēs

Inspekcija, identificējot problēmu, kas saistīta ar iekšējās kārtības noteikumu īstenošanu ārpusģimenes aprūpes iestādēs, sagatavojusi metodiskos ieteikumus iekšējās kārtības noteikumu izstrādei bērnu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas iestādēs.

Metodiskajos ieteikumos aplūkoti tādi jautājumi kā:

- iekšējās kārtības noteikumu izstrāde (ievērojot bērnu līdzdalības principu);
- būtiskākās bērna tiesības;
- būtiskākie bērna pienākumi;
- normatīvajos aktos atrunātie pieļaujamie bērna tiesību ierobežojumi;
- bērna atbildība;
- kabatas naudu (summas personīgajiem izdevumiem) izmaksas kārtība.

2.6.4. Atbildības noteikšana amatpersonām, kuru darbs saistīts ar bērniem

Aprūpes iestādes amatpersonu atbildība

Izvērtējot valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektoru 2007. gada 1. pusgadā veiktajās bērnu tiesību ievērošanas pārbaudēs un bērnu personu lietu pārbaudēs konstatētos bērnu tiesību pārkāpumus, inspekcija ir rosinājusi Bērnu un ģimenes lietu ministrijai izvērtēt nepieciešamību izdarīt papildinājumus Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā, nosakot bērnu aprūpes iestādes amatpersonām atbildību par:

- izziņas nepieprasīšanu⁸ no Sodurēģistra;
- uz bērna vārdu neatvērtu kredītiestādes kontu apgādnieka zaudējuma gadījumā;
- neziņošanu kompetentām iestādēm bērnu tiesību pārkāpumu gadījumā;
- neziņošanu Bērnu un ģimenes lietu ministrijai par adoptējamiem bērniem.

Vienlaikus inspekcija ir izteikusi priekšlikumu papildināt Administratīvo pārkāpumu kodeksu, paredzot atbildību nepilngadīgajai personai (bērnam) par aprūpes vai izglītības iestādes iekšējo kārtības noteikumu neievērošanu.

⁸ Par 2007. gadā atklātajiem gadījumiem, kad iestādes nav pieprasījušas Sodurēģistra izziņas par saviem darbiniekiem, lasiet 12. – 13. lpp.

Personu atbildība organizēto pasākumu laikā

Inspekcija konstatējusi vēl kādu iespējamu nepilnību normatīvajos aktos. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta pirmā daļa paredz, ka bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citu iestāžu vadītāji un darbinieki, bērnu pasākumu un tādu pasākumu organizatori, kuros piedalās bērni, ir atbildīgi par bērna veselības un dzīvības aizsardzību, par to, lai bērns būtu drošībā un lai viņam tiktu sniegti kvalificēti pakalpojumi. Tā paša panta otrā daļa paredz, ka par minētajiem pārkāpumiem personas saucamas pie disciplinārās vai citas likumā noteiktās atbildības. Tomēr praksē bieži izrādās, ka iespējamā atbildība aprobežojas tikai ar disciplinārsodu.

2007. gada vasarā inspekcija no preses vairākas reizes saņēmusi informāciju par bērnu nāves gadījumiem, kas notikuši izglītības iestāžu organizētajos pasākumos. Minētajos gadījumos pastāv bažas par izglītības iestāžu pasākumu organizēšanas kvalitāti un savlaicīgu riska novērtēšanu, it īpaši attiecībā uz peldēšanu, kā arī par skolotāju atbildību.

2007. gada vasara, Saldus

1. un 2. klase divu audzinātāju pavadībā iet pārgājienā. Sākotnēji bijis plānots viens maršruts, bet tad tas mainīts – noorganizēta ekskursija pie Saldus ezera. Izmaiņas ar vecākiem neesot saskaņotas. Abas klases atpūtušās ezera malā, pusdienlaikā bērni palaisti ūdenī – nevis peldēties, bet pabradāt seklumā. Astoņus gadus vecā puikas pazušana pamanīta brīdī, kad bērni jau iznākuši krastā un viena trūcis (t.i., brīdī, kad viņš pazudis zem ūdens, neviens nav ievērojis).

Skolotājam ir dokumenti, kas apliecina pirmās palīdzības sniegšanas iemaņas, bet konkrētajā situācijā skolotāja sapratusi, ka reāli to nespēs sniegt, un saukusi palīdzību. Skolotājam piemērots disciplinārsods – rakstisks aizrādījums.

Kriminālprocess uzsākts, bet izbeigts. Uzraugošā prokurora komentārs – nevar piemērot pantu par nolaidību, kā arī pantu par valsts amatpersonas bezdarbību. Krimināltiesību eksperts paudis viedokli, ka pastāv „likuma robs”.

2007. gada vasara, Priedaine (Lielupe)

Ekskursijā no Rīgas uz Lielupi devušies kādas Rīgas skolas divu piekto klašu skolēni. Peldvieta izvēlēta „skaistā vietā” blakus jahtklubam, bet nav oficiāla peldvieta. VUGD šo vietu raksturojis kā peldēšanai ļoti bīstamu, jo netālu no krasta pēkšņi sākas liels dziļums. Peldēšanu uzraudzījušas divas skolotājas.

Skola pirms ekskursijas prasījusi, lai bērni uzrāda vecāku piekrišanu tam, ka viņi drīkst iet peldēties. Peldēšanās laikā 13 gadus vecs zēns noslīcis. No šī zēna vecākiem nav bijusi piekrišana, ka bērns drīkst iet peldēties.

Viena no skolotājām mēģinājusi zēnu glābt, bet nav varējusi atrast – atradis tikai VUGD nirējs.

Policija uzsāka kriminālprocesu, kas vēlāk tika izbeigts. Pēc uzraugošā prokurora norādījumiem kriminālprocess atsākts pēc KL XIII nodaļas (Noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību).

Saistībā ar minēto gadījumu juridisko problemātiku inspekcija sniegusi vairākus priekšlikumus:

1) Izglītības un zinātnes ministrijai – izvērtēt noteikumus attiecībā uz izglītības iestādes organizēto pasākumu drošību, kas paredzēti Ministru kabineta 2001. gada 20. novembra noteikumos Nr. 492 „Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos”. Piemēram, šie noteikumi paredz vairākas prasības attiecībā uz izglītības iestāžu organizētajām ekskursijām, pārgājieniem, sporta sacensībām u.c., kā arī to, ka izglītības iestādei jāizstrādā drošības instrukcijas par drošību iestādes organizētos pasākumos un atbildīgajām personām jānodrošina to ievērošana. Tomēr noteikumi neparedz konkrētas prasības, ar kurām tie būtu jāpapildina, piemēram, cik pieaugušajiem jābūt pasākumos uz noteiktu bērnu skaitu, un noteikums, ka drīkst izmantot tikai oficiālas peldvietas, u.c.

2) Bērnu un ģimenes lietu ministrijai – izvērtēt iespēju izstrādāt grozījumus Krimināllikumā un Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā, kas paredzētu amatpersonu atbildību, ja iestājušies šādi nosacījumi:

- personas amata vai no normatīvajiem aktiem izrietošs pienākums rūpēties par bērna drošību;
- bērna nostādīšana dzīvībai vai veselībai bīstamā stāvoklī vai šāda stāvokļa pieļaušana (ne tikai tieša vai netieša nodoma, bet arī noziedzīgas pašpaļāvības vai noziedzīgas nevērtības dēļ);
- iestājušās smagas sekas (personas nāve, smagi miesas bojājumi).

2.6.5. Par bērnu drošību, atrodoties nakts laikā ārpus mājām

Inspektori, sadarbojoties ar Valsts policijas darbiniekiem, ir konstatējuši, ka daudzas pašvaldības savos saistošajos noteikumos nav paredzējušas nakts laiku, kad 16 gadu vecumu nesasnējušas personas nedrīkst atrasties sabiedriskā vietā bez vecāku vai viņu likumisko pārstāvju uzraudzības. Tādējādi nepilnību dēļ pašvaldību saistošajos noteikumos daudzās pašvaldībās policijas darbiniekiem nav tiesiska pamata aizturēt 16 gadus nesasnējušās personas. Līdz ar to var tikt apdraudēta bērnu drošība nakts laikā.

Pamatojoties uz minēto, inspekcija ir sniegusi priekšlikumus grozījumiem Bērnu tiesību aizsardzības likumā, lai noteiktu konkrētu laiku, kas uzskatāms par nakts laiku. Par nakts laiku uzskatāms laiks no plkst. 23.00 līdz 6.00, ja attiecīgā pašvaldība nav noteikusi citādi.

2.6.6. Darbs ar bērniem, kuriem nepieciešama ārstēšana no apreibinošu vielu atkarības, kā arī citiem riska grupu bērniem – problemātika, priekšlikumi normatīvo aktu grozījumiem

Inspekcijā 2007. gadā notikušas divas diskusijas par problēmām saistībā ar atkarības vielu lietošanu bērnu vidū, kā arī par nepieciešamību ieviest Latvijā bērnu obligātu ārstēšanu no atkarības vielām. Diskusijās piedalījās Bērnu un ģimenes lietu ministrijas, Labklājības ministrijas, Veselības ministrijas, Izglītības ministrijas, Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas, Rīgas Domes labklājības departamenta, rehabilitācijas centra "Dzīves enerģija", Straupes narkoloģiskās slimnīcas pusaudžu kolektīva "Saulrīti", Latvijas Pašvaldību savienības, Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centra u.c. institūciju speciālisti.

Saistībā ar diskusijās lemtu, inspekcija lūgusi Ārlietu ministrijai palīdzību apkopojot informāciju par bērnu obligātās ārstēšanas no atkarības vielām risinājumiem citās Eiropas valstīs. Apkopojot informāciju par Igaunijas, Lietuvas, Beļģijas, Dānijas, Īrijas, Zviedrijas, Grieķijas un Vācijas pieredzi, secināts, ka gandrīz visās valstīs, izņemot Dāniju un Vāciju, pastāv mehānisms, kā atbildīgās institūcijas var iejaukties, ja bērnam nepieciešama obligāta ārstēšana un bērns tai nepiekrīt. Piemēram, Beļģijā šādu piekrišanu dod jaunatnes tiesnesis, Grieķijā - Tieslietu ministrs. Īrijā, ja bērns izdarījis likumpārkāpumu un ir atkarīgs no apreibinošām vielām, bērna vai vecāku piekrišana ārstēties netiek prasīta.

Tāpat inspekcija, veicot problēmas izpēti, apkopojusi pašvaldību administratīvo komisiju sniegto informāciju par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa - pienākuma ārstēties no alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu vai citādas atkarības - izpildi pašvaldībās.

Apkopojot informāciju, tika secināts, ka lielākā daļa pašvaldību administratīvās komisijas, par kuru praksi saņemta informācija, nav piemērojušas likumā noteikto normu par bērna ārstēšanu no apreibinošajām vielām - praksē nav izskatītas administratīvo pārkāpumu lietas, kad bērnam par administratīvā pārkāpuma izdarīšanu tiktu uzlikts vai būtu nepieciešams uzlikt pienākumu ārstēties no apreibinošo vielu atkarības. No pašvaldību sniegtās informācijas secināts, ka tikai 16 gadījumos

par Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā paredzētu pārkāpumu atsevišķas Rīgas, Valmieras, Balvu, Kuldīgas, Liepājas rajona pašvaldību administratīvās komisijas, kā arī Liepājas pilsētas domes un Jelgavas domes administratīvās komisijas papildus piemērotajam audzinoša rakstura piespiedu līdzeklim ir uzlikušas bērnam par pienākumu ārstēties no apreibinošo vielu atkarības.

Kā iemeslus, kāpēc minētais audzinoša rakstura piespiedu līdzeklis netiek piemērots, pašvaldības visbiežāk minējušas:

- *lietu par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu izskatīšana tiek kavēta, jo neierodas bērni, kā arī viņu vecāki;*
- *nepilngadīgās personas nepilda komisijas uzlikto pienākumu ārstēties;*
- *bērns, kā arī viņa likumiskie pārstāvji nedod piekrišanu likuma 7.panta otrajā daļā minētā papildus piespiedu līdzekļa piemērošanai;*
- *policija administratīvo pārkāpumu lietas nesūta pašvaldības administratīvajai komisijai, vai arī lietas tiek sūtītas bez atbilstošiem dokumentiem, līdz ar to izskatīto lietu skaits ir neliels;*
- *uzliekot pienākumu bērnam ārstēties, pilsētā nav iespējams veikt ārstēšanu;*
- *ārstniecības iestādēs trūkst narkologu, kas varētu izsniegt atkārtotu nosūtījumu, līdz ar to ir problemātiski pagarināt bērna ārstēšanas termiņu;*
- *ambulatori nemotivētus bērnus neārstē, bērna ārstēšanas process jāfinansē.*

Izvērtējot sniegto informāciju, inspekcija secinājusi, ka, lai veicinātu likuma "Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem" piemērošanu, nepieciešams izstrādāt metodiskos ieteikumus pašvaldībām par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu, īpaši attiecībā uz pašvaldību minētajām problēmām. Ieteikumos tai skaitā nepieciešams izskaidrot likuma normas par pienākuma uzlikšanu bērnam ārstēties no pareibinošajām vielām piemērošanas kārtību, sniegt informāciju par komisijas lēmuma pildīšanas uzraudzību un iespēju vecākus saukt pie administratīvās atbildības, ja bērns netiek ārstēts vecāku vainas dēļ, kā arī iekļaut informāciju par kārtību, kādā notiek bērna ārstēšana, kā arī informāciju par ārstēšanas finansēšanu.

Diskusiju laikā izstrādāti vairāki priekšlikumi normatīvo aktu grozījumiem.

Grozījumi likumā "Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem"

Diskusijas laikā pēc narkotisko vielu rehabilitācijas centru u.c. organizāciju priekšlikuma tika panākta vienošanās, ka ja bērns, saistībā ar atkarības vielu lietošanu, ir izdarījis tādus nodarījumus vai pārkāpumus, par kuriem likumā ir paredzēta kriminālatbildība vai administratīvā atbildība, nepieciešams paredzēt kārtību, kādā tiesa (pašvaldības administratīvā komisija) var pieņemt lēmumu par pienākuma uzlikšanu bērnam ārstēties no attiecīgās atkarības arī tad, ja tam nepiekrīt pats bērns un viņa vecāki.

Tāpat diskusijas dalībnieki vienojās, ka šādu piespiedu līdzekli atsevišķos gadījumos būtu nepieciešams piemērot no 9 gadu vecuma līdzšinējo 11 gadu vietā.

Ņemot vērā minēto, inspekcija iesniedza Bērnu un ģimenes lietu ministrijai attiecīgus priekšlikumus. Priekšlikumi iekļauti likumprojektā "Grozījumi likumā "Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem"". Minētos priekšlikumus saskaņojušas visas ieinteresētās institūcijas, tai skaitā Veselības ministrija informējusi, ka nepieciešamo institucionālos risinājumus attiecīgās normas ieviešanai būs iespējams nodrošināt no 2010. gada 1. janvāra.

Grozījumi Ministru kabineta 2002. gada 2. jūlija noteikumos nr.279 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe un pirmās palīdzības pieejamība izglītības iestādēs"

Diskusijas dalībnieki pēc veselības ministrijas priekšlikuma vienojās, ka nepieciešams uzlabot narkotisko un alkoholisko vielu lietošanas profilakses un koordinācijas pasākumus izglītības

iestādēs, tai skaitā, nepieciešams precizēt skolu māsu atbildību un pienākumus, konstatējot atkarības vielu lietošanu, kā arī nepieciešams skolās izstrādāt rīcības plānu gadījumiem, ja izglītības iestādē ir notikusi vai ir aizdomas par alkoholisko dzērienu, narkotisko, psihotropo vai citu apreibinošo vielu lietošanu, glabāšanu un izplatīšanu.

Nemot vērā minēto, inspekcija lūdza Izglītības un zinātnes ministrijai izdarīt attiecīgus grozījumus minētajos Ministru kabineta noteikumos. 2007. gadā Izglītības un zinātnes ministrija izveidoja attiecīgu darba grupu, kas izstrādāja jaunu Ministru kabineta noteikumu "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe un pirmās palīdzības pieejamība izglītības iestādēs" projektu. Noteikumu projektā plānots iekļaut sadarbībā ar inspekciju un Veselības ministriju izstrādāts paraugplāns rīcībai gadījumos, ja izglītības iestādē ir notikusi vai ir aizdomas par alkoholisko dzērienu, narkotisko, psihotropo vai citu apreibinošo vielu lietošanu, glabāšanu un izplatīšanu. Tai skaitā, plānā iekļautas norādes par izglītības iestādes darbinieku un vadības nepieciešamību atkarības vielu apkarošanā sadarboties ar citām institūcijām (policiju, sociālajiem dienestiem).

Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā

Diskusijas laikā tika konstatēts, ka normatīvajos aktos jautājums par bērna ārstēšanu no apreibinošo vielu atkarības nav risināts viennozīmīgi. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 48. panta piektajā daļā noteikts, ka bērnam nodrošināma obligāta ārstēšana no atkarību izraisošajām vielām. Savukārt Ārstniecības likuma 61. pantā noteikts, ka ārstēšana no apreibinošo vielu atkarības notiek labprātīgi pēc personas vēlēšanās. Diskusijas laikā tika akcentēts, ka tieši apreibinošo vielu atkarības, kā arī mazgadības dēļ bērns bieži nedod (nespēj dot) piekrišanu ārstēšanai. Tāpat arī vecāki bieži nevēlas atzīt šās problēmas pastāvēšanu savā ģimenē, līdz ar to būtu nepieciešama atbildīgo institūciju iejaukšanās un obligāti (bez vecāku un bērna piekrišanas) nodrošināma ārstēšanās. Tomēr diskusijas dalībnieku vidū netika panākta vienošanās par nepieciešamību izdarīt attiecīgas izmaiņas normatīvajos aktos.

Neraugoties uz to, inspekcija iesniegusi priekšlikumus Bērnu un ģimenes lietu ministrijai, ko ministrija, savukārt, atbalstījusi un iesniegusi Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijai attiecīgus grozījumus Bērnu tiesību aizsardzības likumā, papildinot likuma 48.panta piekto daļu un 49.panta trešo daļu ar jaunu teikumu, nosakot: "Ja bērns vai viņa vecāki nepiekrīt obligātajai ārstēšanai un sociālajai rehabilitācijai, to var veikt, ja saņemta bērna dzīvesvietas bāriņtiesas piekrišana."

2.6.7. Bērnu tiesību uz kvalitatīvu un profesionālu psiholoģisku palīdzību nodrošināšana

Inspekcija 2007. gadā sāka izstrādāt likumprojektu psihologu profesionālās darbības regulēšanai, lai tiktu nodrošinātas bērnu tiesības uz kvalitatīvu un profesionālu psiholoģisku palīdzību.

2.6.8. Metodiskie ieteikumi par emocionālo vardarbību pret bērnu saskarsmes tiesību nodrošināšanas procesos

Civillikums paredz bērnam tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus (saskarsmes tiesības) ar jebkuru no vecākiem, kā arī ar brāļiem, māsām, vecvecākiem un citām personām, ar ko viņš ilgu laiku dzīvojis kopā, ja šāda saskarsme atbilst bērna interesēm. Arī vecākiem un citām minētajām personām ir tiesības uz saskarsmi ar bērnu. Tomēr inspekcija saņēmusi daudz sūdzību, kā arī lūgumu pēc konsultācijām gadījumos, kad viens vai otrs vecāks nepieļauj otra vecāka saskarsmi ar bērnu, kā arī ietekmē viņu, nostādot pret otru vecāku. Tiek saņemtas sūdzības arī gadījumos, ja vecāki tomēr dzīvo kopā un savas nesaskaņas risina bērna

klātbūtnē. Šāda rīcība iespaido gan bērna veselību, gan uzvedību un vērtējama kā emocionāla vardarbība, kaut arī uzbrukumu un konfliktu mērķis nav pats bērns, bet viņam tuvi cilvēki (tēvs, māte, vecvecāki).

Lai vērstu sabiedrības, it īpaši bērnu tiesību jomā strādājošo profesionāļu vērību uz jebkāda veida vardarbības nepieļaušanu pret bērnu, inspekcija izstrādājusi metodiskos ieteikumus, kuros skaidrots, kāpēc bērnu pretēji viņa gribai nevar pakļaut piespiedu saskarsmei ar personu, kura pret viņu bijusi vardarbīga, kā arī kāpēc viena vecāka fiziska iespaidošana bērna klātbūtnē ir vērtējama kā emocionāla vardarbība pret bērnu.

2.6.9. Priekšlikumi, kā nodrošināt kompensatoros pasākumus bērniem ar mācīšanās grūtībām

Pašreizējais regulējums normatīvajos aktos bērniem ar mācīšanās grūtībām pieļauj izglītības iestādēm licencēt un akreditēt speciālās izglītības programmas, kā arī paredzēt kompensatoro pasākumu pielietošanu valsts pārbaudes darbos. Tomēr normatīvie akti nenosaka izglītības iestādēm pienākumu organizēt šādas izglītības programmas, nedz arī pienākumu piemērot kompensatoros mehānismus. Līdz ar to patlaban izglītības iestādēs bērniem ar mācīšanās grūtībām, tai skaitā disleksiju, netiek nodrošināti kompensatorie pasākumi, kas ļautu viņiem kvalitatīvi iegūt izglītību.

Inspekcija, sadarbojoties ar vecāku biedrības „Pro Futuro” disleksijas atbalsta grupu, 2007. gadā organizēja attiecīgās jomas ekspertu diskusiju, kurā tika apkopotas vēl vairākas nepilnības normatīvajos aktos attiecībā uz kompensatoro pasākumu nodrošināšanu bērniem ar mācīšanās grūtībām.

Secināts, ka paralēli izglītības procesa regulējošo normatīvo aktu izmaiņām ir nepieciešams veikt izmaiņas arī normatīvajos aktos, kas regulē pedagoģiski medicīnisko komisiju darbu. Izmaiņas ir nepieciešamas, lai tiem bērniem, kuriem pedagoģiski medicīniskā komisija konstatē mācīšanās grūtības, tiktu sagatavoti kvalitatīvi ieteikumi turpmākā izglītības procesa nodrošināšanai, un šie ieteikumi palīdzētu gan bērnu vecākiem, gan pedagogiem organizēt kvalitatīvu mācību procesu.

Savukārt izglītības iestādēm būtu nepieciešams noteikt par pienākumu realizēt pedagoģiski medicīnisko komisiju izstrādātos ieteikumus un nodrošināt bērniem iespēju iegūt izglītību atbilstoši viņu spējām.

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas priekšlikums Izglītības un zinātnes ministrijai ir izveidot šādu sistēmu, kurā:

- komisija novērtē bērna vajadzības un sniedz ieteikumus nepieciešamo kompensatoro pasākumu veikšanai;
- skolas ņem vērā un nodrošina komisijas sniegto atzinumu;
- IZM nodrošina nepieciešamo finansējumu.

2.6.10. Vienošanās par koordinētu pazudušo bērnu meklēšanu un palīdzības sniegšanu bezvēsts pazudušo bērnu tuviniekiem

Tā kā Latvijā jau vairākus gadus par aktuālu problēmu kļuvusi bērnu pazušana, tad koordinētas bezvēsts pazudušo bērnu meklēšanas funkcija, palīdzības un atbalsta nodrošināšana pazudušo bērnu tuviniekiem, kā arī preventīvu pasākumu realizēšana tika atzīta par ļoti nozīmīgu, nepieciešamu ieguldījumu minētās problemātikas risināšanā.

Tāpēc 2007. gada 14. jūnijā inspekcija, Valsts policija, SO „Bezvēsts pazudušo bērnu meklēšanas biedrība” parakstīja vienošanos par sadarbību savstarpēja atbalsta sniegšanai bezvēsts pazudušo bērnu meklēšanā. Minētā vienošanās paredz, ka inspekcija, sadarbojoties ar Valsts policiju un Bezvēsts pazudušo bērnu meklēšanas biedrību, informē sabiedrību, kā arī valsts pārvaldes un pašvaldību organizācijas, tai skaitā budžeta iespēju ietvaros izgatavojot informatīvos materiālus par

bezvēsts pazudušo un kļaiņojošo bērnu meklēšanu, atbalsta iespējām, kā arī par bērnu aizsardzību no noziedzīgiem nodarījumiem.

Vienošanās arī nosaka, ka inspekcija nodrošina profesionālas psihologa neklātienes konsultācijas bezvēsts pazudušo bērnu radniekiem, draugiem un tuviniekiem, izmantojot inspekcijas bērnu un pusaudžu uzticības tālruni, kā arī nodrošina profesionāla psihologa klātienes konsultācijas bezvēsts pazudušo bērnu radniekiem, draugiem un tuviniekiem.

Sadarbības ietvaros pārskata periodā tika plānots un arī realizēts darbs pie sabiedrības informēšanas par bērnu drošības jautājumiem. Laika posmā no septembra līdz novembrim tika realizēta informatīva sociālā kampaņa par bērnu drošību ārpus mājām „Stopēt bīstami”. Kampaņas laikā uzrunāti gan bērni, gan viņu vecāki visā Latvijā, informējot tos par situācijām, kurās bērniem potenciāli draud lielākas briesmas, kā arī piedāvāti praktiski padomi, kā rīkoties, ja viņi nokļuvuši draudīgā situācijā⁹.

⁹ Vairāk par informatīvu sociālo kampaņu „Stopēt bīstami” 26. – 28. lpp.

2.7. Iestādes vadības un darbības uzlabošanas sistēmas efektīva nodrošināšana

Lai uzlabotu inspekcijas efektīvas darbības nodrošināšanu, pārskata gadā veikti vairāki pasākumi iekšējās kontroles, kvalitātes vadības, riska vadības un iespējamās korupcijas novēršanas jomās.

Nemot vērā, ka inspekcija kā atsevišķa iestāde izveidota 2005. gada 1. decembrī, pārskata gadā liels uzsvars tika likts uz mērķiem, kas vērsti uz iestādes attīstību.

Korupcijas novēršanas un apkarošanas, kā arī iekšējās kontroles sistēmā īstenoti vairāki pasākumi. 2007. gadā izstrādāti un apstiprināti 18 iekšējie normatīvie akti, kuros definēti procesi, noteikta šo procesu secība un mijiedarbība, kā arī noteikta kontrole. 2007. gadā tika organizētas deviņas reģionālo inspektoru pārbaudes, kā arī pēc nepieciešamības veiktas ieteikumu ieviešanas pēcpārbaudes.

2007. gadā inspekcijā saskaņā ar bērnu un ģimenes lietu ministra rīkojumu tika veikta funkciju izpildes izvērtēšana atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kompetencei.

Pamatojoties uz minēto, Bērnu un ģimenes lietu ministrijas izveidotā funkciju izpildes izvērtēšanas komisija 2007. gada 1. jūnijā bērnu un ģimenes lietu ministram iesniegusi inspekcijas funkciju izpildes izvērtēšanas komisijas ziņojumu. Izvērtējot konstatēto un izvirzītos ieteikumus, tika izstrādāts inspekcijas darbības efektivitātes paaugstināšanas plāns, par kura izpildi katru mēnesi tika sniegti ziņojumi bērnu un ģimenes lietu ministram. Saskaņā ar plānu tika izdarīti grozījumi bērnu personas lietu pārbaudes aktos un inspekcijas procesa aprakstā "Rīcība, veicot bērnu personas lietu pārbaudi", kā arī noteikta kārtība statistiskās informācijas par situāciju bērnu tiesību aizsardzības jomā apkopošanu inspekcijas Bērnu tiesību aizsardzības departamentā.

Savukārt atbilstoši 2005. gada 29. novembra Ministru kabineta noteikumu Nr. 898 „Valsts bērnu tiesību aizsardzības nolikums” 13. punktā ietvertajam, inspekcija katru ceturksni sniedza bērnu un ģimenes lietu ministram pārskatu un analīzi par inspekcijas funkciju izpildi un finanšu līdzekļu izlietojumu.

Inspekcijā izstrādāts „Pretkorupcijas pasākumu plāns”. Pārskata gadā veikta plāna izpildes novērtēšana. Reizi gadā tiek sniegta informācija Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam par „Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programmas 2004.–2008. gadam” izpildi. Iespējamās korupcijas novēršanai inspekcijā darbojas Ētikas komisija. Pārskata gadā tā nav saņēmusi nevienu iesniegumu par inspekcijas darbinieku pārkāpumiem.

Pārskata periodā liela uzmanība pievērsta cilvēkresursu analīzei. Regulāri veikta ierēdņu amata pienākumu un darbinieku darbības un tās rezultātu novērtēšana un noteikta darbinieku kvalifikācijas pakāpe. Kvalitātes standartu paaugstināšanu veicinājusi arī regulāra darbinieku kvalifikācijas celšana. Nākamajā gadā inspekcijā jāturpina pilnveidot sadarbību, lai kvalitatīvāk tiktu nodrošināta nepārtraukta dažādu līmeņu vadītāju, darbinieku un ierēdņu savstarpēja sazināšanās un informācijas apmaiņa, kā arī kontroles termiņu ievērošana.

Pārskata gadā tika nodrošināta 2006. gada 22. augusta Ministru kabineta noteikumos Nr. 655 „Valsts budžeta iestāžu un pašvaldību gada pārskatu sagatavošanas kārtība” ietverto prasību ievērošana grāmatvedības uzskaitē. Uzskaites kārtošana tiek ievēroti iekšējās kontroles principi, lai nepieļautu risku, ka grāmatvedības uzskaites sistēmā netiek reģistrēti visi saimnieciskie darījumi un nav nodrošināta precīza izdevumu uzrādīšana grāmatvedības uzskaitē atbilstoši darījumam.

2007. gadā pirms finanšu gada pārskata sastādīšanas veikta materiālo vērtību inventarizācija.

Lai nodrošinātu iepirkumu sistēmas likumību, efektīvu, no riskiem pasargātu darbību, kā arī resursu taupīšanas nolūkos organizētas iepirkumu procedūras. Pārskata periodā notikušas 15 iepirkumu procedūras un slēgti 105 saimnieciskie līgumi inspekcijas darbības nodrošināšanai.

Lai nodrošinātu normatīvo aktu prasības, kas valsts institūcijā uzliek pienākumu rīkoties ar finanšu līdzekļiem un mantu lietderīgi, kā arī veicinātu inspekcijas mērķu sasniegšanu ilgtermiņā, nepieciešams nostiprināt iekšējās kontroles sistēmu, to regulāri uzraudzīt un novērtēt. Tā kā darbinieku skaits inspekcijā nav liels, iekšējo kontroli realizēja priekšniece un administrācija. Katru

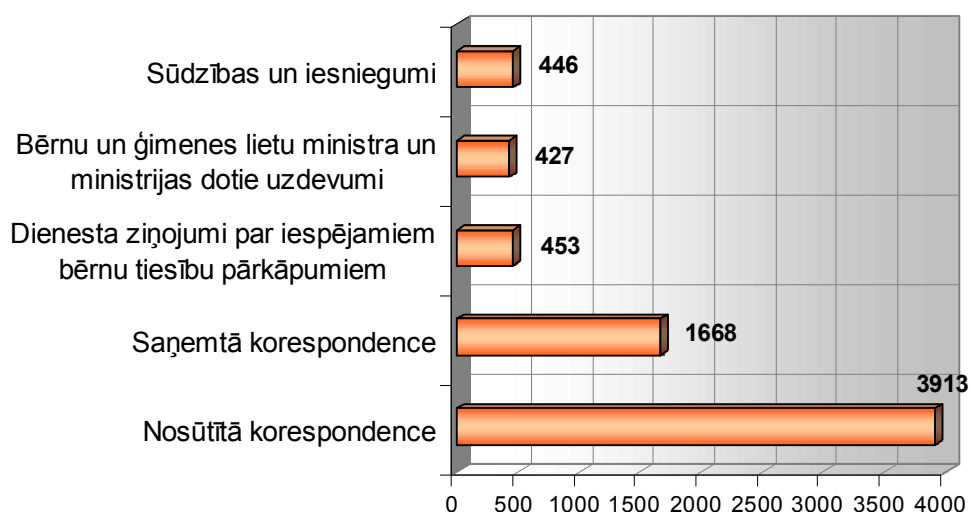
nedēļu, mēnesi un ceturksni tika sagatavots darbības pārskats, uz kura pamata inspekcijas vadība analizēja plāna izpildes gaitu un nepieciešamības gadījumā koriģēja inspekcijas darbību. Vienlaikus katra mēneša beigās Finanšu nodaļas vadītāja iesniedza mēneša bilanci, lai informētu par finanšu izlietojuma gaitu. Tādējādi pārskata gadā finanšu izlietojums bija vienmērīgs un atbilstošs apstiprinātajai budžeta tāmei, savlaicīgi novēršot iespējamās riska situācijas.

2.8. Lietvedība

2007. gadā inspekcijas lietvedības sistēmā kopumā reģistrēti 2994 saņemtie dokumenti, tai skaitā sūdzības un iesniegumi, bērnu un ģimenes lietu ministra un ministrijas uzdevumi, kā arī dienesta ziņojumi par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem.

Savukārt pārskata periodā reģistrēti 3913 nosūtītie dokumenti. Nosūtītā korespondence ietver gan visām pašvaldībām nosūtītos inspekcijas sagatavotos ieteikumus un metodiskos materiālus¹⁰, gan inspekcijas nosūtītos uzaicinājumus speciālistiem piedalīties 2007. gada konferencē „Citāds bērns skolā”¹¹, kā arī aicinājumus uz semināru vispārīgā izglītībā skolēnu pašpārvalžu pārstāvjiem¹². Vēl 2007. gadā izglītības iestādēm izsūtīti inspekcijas organizēto skolēnu konkursu rezultāti un paziņojumi par uzvarētājiem¹³.

Saņemtā un nosūtītā korespondence 2007. gadā

29. attēls.

¹⁰ Vairāk par inspekcijas sagatavotajiem un nosūtītajiem ieteikumiem un metodiskajiem materiāliem pašvaldību speciālistiem lasiet 22.lappusē un 50. – 56. lpp.

¹¹ Vairāk par konferenci „Citāds bērns skolā” - 23. lpp.

¹² Vairāk par tikšanos ar Latvijas skolu pašpārvalžu pārstāvjiem lasiet 25. – 26. lpp.

¹³ Vairāk par inspekcijas organizētajiem skolēnu konkursiem lasiet 24. – 25. lpp.

3. Budžeta informācija

Valsts budžeta finansējums un tā izlietojums 2007. gadā atspoguļots 30. attēlā.

<i>Nr. p.k.</i>	<i>Finanšu līdzekļi</i>	<i>Iepriekšējā gadā (faktiskā izpilde)</i>	<i>Apstiprināts likumā „Par valsts budžetu” (latos)</i>	<i>Pārskata gada faktiskā izpilde (latos)</i>
1.	Finanšu resursi izdevumu segšanai (kopā)	-	764 303	764 303
1.1.	Dotācijas	-	764 303	764 303
1.2.	Maksas pakalpojumi un citi pašu ieņēmumi	-	-	-
1.3.	Ārvalstu finansiāla palīdzība	-	-	-
2.	Izdevumi (kopā)	-	764 303	764 303
2.1.	Uzturēšanas izdevumi (kopā)	-	744 303	744 303
2.1.1.	Subsīdijas un dotācijas, tai skaitā iemaksas starptautiskajās organizācijās	-	-	-
2.1.2.	Pārējie uzturēšanas izdevumi	-	744 303	744 303
2.2.	Izdevumi kapitālieguldījumiem	-	20 000	20 000

30. attēls.

Ziedojumi

2007. gadā ir saņemts starptautiskā mobilo pakalpojumu operatora „Tele2” ziedojums 10 tūkstoši latu, kas paredzēts bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa darbības nodrošināšanai svētdienās, sedzot darbinieku darba algas un sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas.

Pārskata periodā izlietots 1465 latu, savukārt atlikumu – 8535 latu – plānots izlietot 2008. gadā, turpinot nodrošināt uzticības tālruņa darbību svētdienās.

4. Personāls

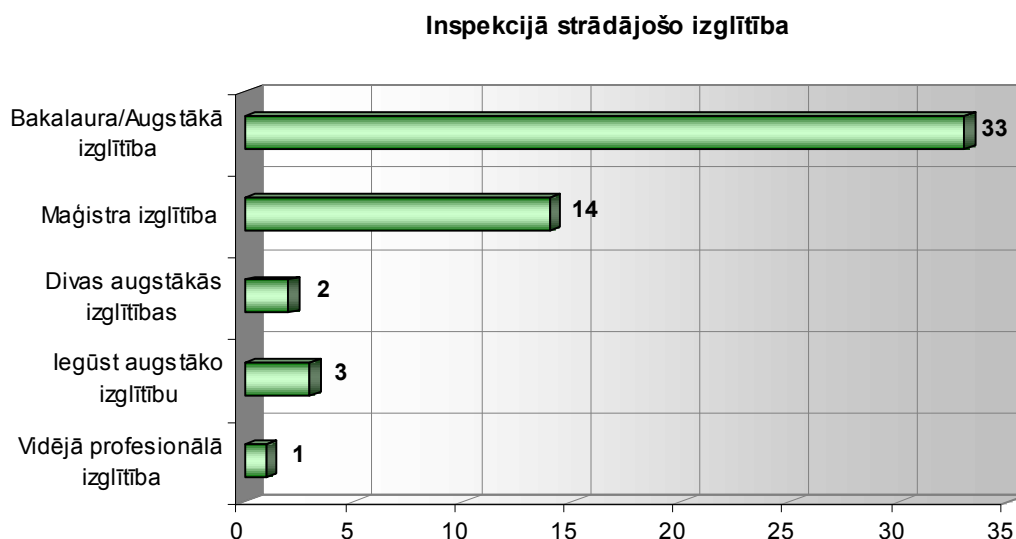
Skaitis

Pārskata gadā inspekcijā strādāja 53 cilvēki, no tiem 27 darbinieki, 24 ierēdņi un 2 ierēdņu pretendenti. Salīdzinot ar 2006. gadu, strādājošo skaits ir palielinājies par 6 cilvēkiem (skat. xxx attēlu). Pārskata gadā strādājošo skaita pieaugums saistāms ar reģionālo valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektoru darbības sākšanu Bauskā un Cēsīs, kā arī nepieciešamību palielināt bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa konsultantu skaitu.

2007. gadā inspekcijā darbā pieņēma 23 ierēdņus vai darbiniekus un ar 14 darbiniekiem pēc pašu vēlēšanās darba tiesiskās attiecības pārtrauca.

Izglītība

Gandrīz visi inspekcijā strādājošie – 92% – ir ieguvuši augstāko izglītību. No tiem 67% ir ieguvuši vienu augstāko izglītību, 29% ir ieguvuši maģistra grādu, bet 4% – divas augstākās izglītības (Skat. 31. attēlā).

31. attēls.

Demogrāfija

Pārskata gadā inspekcijā strādāja 49 sievietes un 4 vīrieši. Vidējais inspekcijā strādājošo vecums ir 34 gadi.

Profesionālās kompetences paaugstināšana

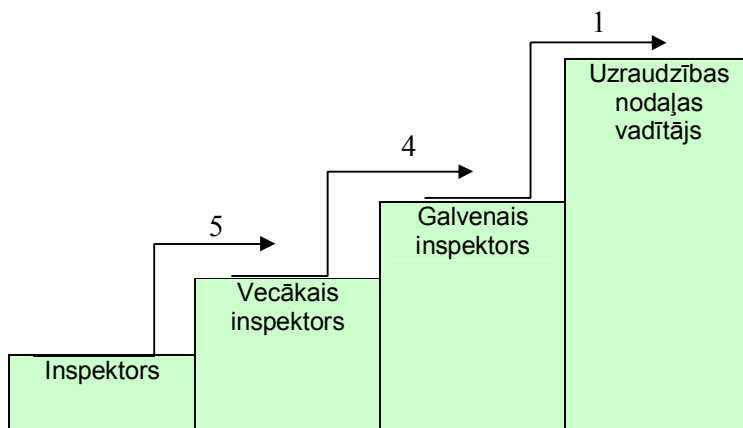
Lai papildinātu inspekcijā strādājošo speciālistu profesionālo kompetenci, pārskata gadā 90% inspekcijas ierēdņu un darbinieku apmeklēja 48 kursus un seminārus, tai skaitā gan mācības konkrētās nozarēs, kas atbilst inspekcijas speciālistu vajadzībām (jurisprudencē, psiholoģijā, bērnu tiesību aizsardzībā), gan mācības un ievadkursus saistībā ar darba specifiku valsts iestādē. Valsts administrācijas skolā apgūti kursi „Personālvadība”, „Iekšējā kontrole”, „Disciplinārā uzraudzība un disciplinārlietu izmeklēšana” u.c.

Inspekcija, pieaicinot lektoros, kas specializējušies bērnu tiesību aizsardzībā, nodrošinājusi iespēju inspektoriem paaugstināt savu kompetenci tieši savā darbības jomā.

Karjeras attīstība inspekcijā

Izvērtējot inspekcijā strādājošo darbības rezultātus, kā arī ņemot vērā amata un darba vietu resursus, pārskata gadā vairāki Bērnu tiesību aizsardzības departamenta ierēdņi tikuši paaugstināti amatā, tādējādi realizējot karjeras attīstības iespējas inspekcijā (*Skat. 32. attēlā*).

Inspektoru karjeras attīstība inspekcijā 2007. gadā

32. attēls.

5. Komunikācija ar sabiedrību

5.1. Sadarbība ar plašsaziņas līdzekļiem

2007. gadā inspekcija, īstenojot efektīvu sadarbību ar nacionālajiem un reģionālajiem plašsaziņas līdzekļiem, veicināja sabiedrības informētību par aktuāliem bērnu tiesību aizsardzības problēmjautājumiem, inspekcijas darbības rezultātiem un aktualitātēm, kā arī par inspekcijas piedāvātajām iespējām, ko gada laikā varēja izmantot ikviens sabiedrības loceklis.

Pārskata periodā pavisam izsūtītas 70 preses relīzes, ar kuru starpniecību inspekcija visvairāk sabiedrības uzmanību pievērša dažādiem bērnu uzraudzības un drošības aspektiem, kā arī aicināja izmantot iespējas pedagogiem apmeklēt bezmaksas profesionālās izaugsmes seminārus¹⁴; dažādiem speciālistiem, kas strādā ar bērniem, piedalīties inspekcijas organizētajā konferencē „Citāds bērns skolā”¹⁵; bērniem – saņemt bezmaksas uzticības tālruņa konsultācijas pa telefonu un klātienē¹⁶, kā arī piedalīties inspekcijas organizētajos konkursos¹⁷. Ikviens interesents tika aicināts izmantot valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektoru klātienes konsultācijas un „karstā telefona” sniegtās iespējas dažādos Latvijas reģionos, kā arī piedalīties ģimenēm un bērniem organizētajos svētku pasākumos un informatīvi izglītojošās aktivitātes, ko organizēja inspekcija¹⁸.

Plašu rezonansi sabiedrībā izraisīja inspekcijas organizētā sociāli informatīvā kampaņa par bērnu drošību ārpus mājām „Stopēt bīstami”¹⁹ un kampaņas laikā izstrādātā pētījuma „Bērnu stopēšanas pieredze Latvijā” rezultāti.

Savukārt pēc žurnālistu pieprasījuma pārskata periodā inspekcijas speciālisti snieguši gandrīz 300 komentārus un intervijas gan nacionālajai, gan reģionālajai presei, radio un televīzijai par dažādiem aktuāliem bērnu tiesību jomas problēmjautājumiem.

33. attēls Preses konference - sociāli informatīvās kampaņas „Stopēt bīstami” noslēgums, pētījuma „Bērnu stopēšanas pieredze Latvijā” prezentācija, 29.11.2007.

¹⁴ Vairāk par profesionālās izaugsmes semināriem jeb radošajām darbnīcām pedagogiem lasiet 49. lpp.

¹⁵ Vairāk par konferenci „Citāds bērns skolā” lasiet 23. lpp.

¹⁶ Vairāk par inspekcijas bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa darbību lasiet 39. – 48. lpp.

¹⁷ Vairāk par inspekcijas organizētajiem konkursiem lasiet 24. – 25. lpp.

¹⁸ Vairāk par inspekcijas organizētajiem informatīvi izglītojošiem svētku pasākumiem ģimenēm un bērniem lasiet 26. lpp.

¹⁹ Vairāk par sociāli informatīvo kampaņu „Stopēt bīstami” lasiet 26. – 28. lpp.

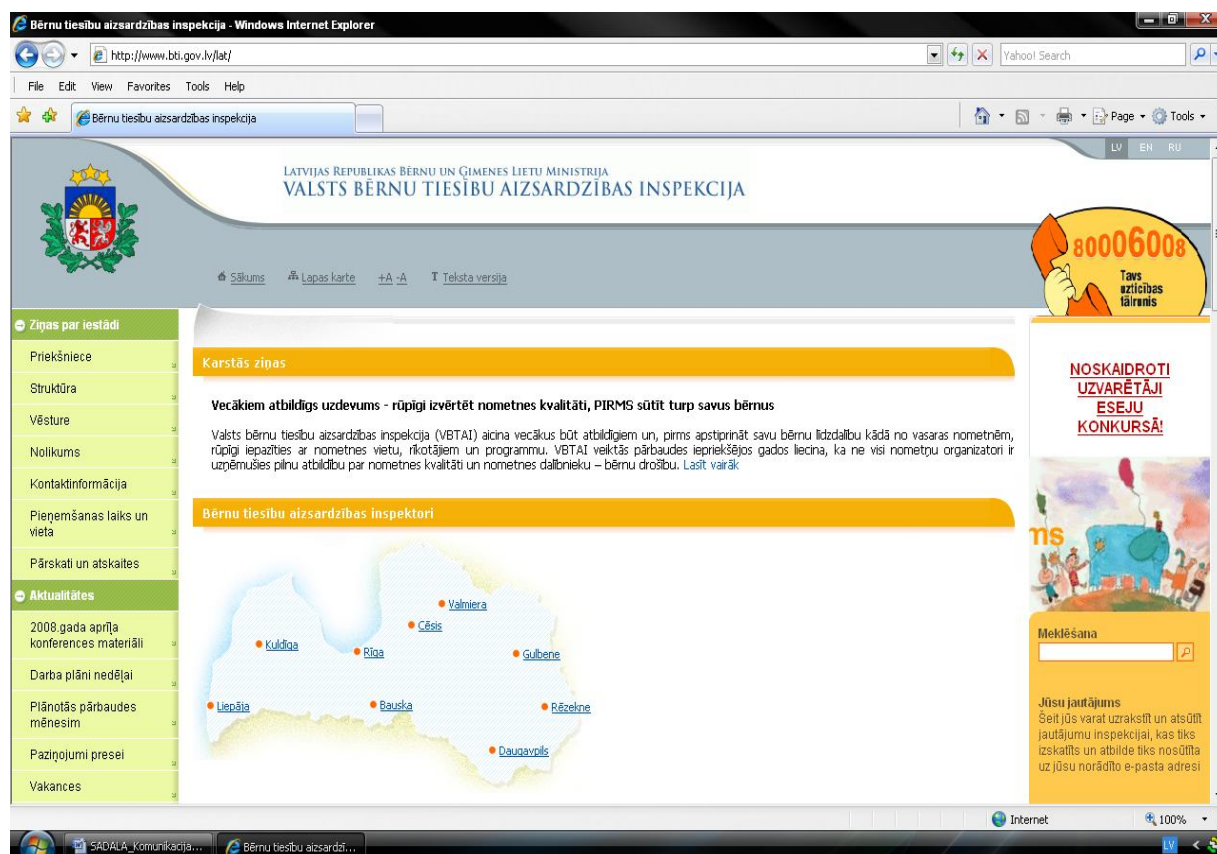
5.2. Inspekcijas interneta mājaslapa

Pārskata periodā inspekcijas mājaslapa regulāri tika papildināta ar jaunāko informāciju, lai ikviens interesents savlaicīgi varētu iepazīties ar aktualitātēm bērnu tiesību aizsardzības jomā, kā arī inspekcijas plānotajām un realizētajām aktivitātēm un darbības rezultātiem. Inspekcijas mājaslapa veidota kā noderīgs un praktisks izziņas avots gan vecākiem un bērniem, gan speciālistiem, kas strādā ar bērniem, gan citiem interesentiem.

Mājaslapā pieejami normatīvie akti bērnu tiesību aizsardzības jomā, inspekcijas apkopotie metodiskie materiāli par dažādiem aktuāliem nozares jautājumiem un speciālistu praktiskajā darbā noderīgām metodēm darbā ar bērniem. Pieejama arī informācija par bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa darbības rezultātiem un aktivitātēm, kā arī praktiskai izmantošanai (ar iespēju izdrukāt) piedāvāti visi inspekcijas izdotie informatīvie materiāli.

2007. gadā inspekcijas mājaslapai pievienotas arī sadaļas, kurās pamatinformācija lasītājiem ir pieejama arī krievu un angļu valodā.

Jebkuram interesentam no inspekcijas mājaslapas ir iespēja nosūtīt sev interesējošus jautājumus inspekcijas speciālistiem – juristiem, inspektoriem un psihologiem un saņemt atbildes uz tiem. Pārskata periodā šo iespēju izmantojuši vairāk nekā 150 inspekcijas mājaslapas apmeklētāji.

34. attēls.

6. Inspekcijas prioritātes 2008. gadā

Pasākumi starpinstitucionālās sadarbības uzlabošanai, nodrošinot bērnu tiesību aizsardzību. Ņemot vērā to, ka ātra un efektīva bērna tiesību nodrošināšana vai aizsardzība no prettiesiskām darbībām visbiežāk ir tieši saistīta un atkarīga no vairāku valsts un pašvaldību institūciju darbībām, aktuāla ir šo darbību savstarpēja saskaņošana. Inspekcijai bieži nākas iesaistīties dažādu problēmsituāciju risināšanā, kad bērns vai ģimene nav savlaicīgi saņēmusi palīdzību tādēļ, ka speciālists, strādājot ar šo gadījumu, savu darba daļu ir paveicis vai nu ar novēlošanos vai vispār nav ziņojis citām institūcijām. Turklāt bieži nav skaidra izglītības iestādes, sociālā dienesta, bāriņtiesas, policijas kompetence, saskaroties ar aizdomām par vardarbību pret bērnu, risinot skolas neapmeklēšanas, agresīvas uzvedības un citas problēmas. Tieši tādēļ inspekcija plāno 2008. gadā veikt virkni pasākumu, lai sekmētu sadarbības uzlabošanu.

Īpaši mazaizsargātu bērnu tiesību ievērošanas uzraudzība. Vēsturiski izveidojusies situācija, ka tie bērni, kas ilgstoši spiesti uzturēties institūcijās, vairāk pakļauti dažādiem ne vienmēr likumīgiem vai pamatotiem tiesību ierobežojumiem, tajā skaitā arī vienaudžu un personāla vardarbībai. Lai detalizēti izpētītu to bērnu situāciju, kuri atrodas ieslodzījuma vietās, ārstējas psihiatriskajās slimnīcās, dzīvo ārpusģimenes aprūpes iestādēs, inspekcija 2008. gadā veiks padziļinātas pārbaudes šajās institūcijās, iesaistot pārbaucēju veikšanā ne tikai valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektoros, bet arī inspekcijā strādājošos psihologus un krīzes centra „Dardedze” pārstāvjus.

Uzticības tālruņa darbības paplašināšana. Ņemot vērā inspekcijas uzticības tālruņa lielo popularitāti bērnu un pusaudžu vidū, inspekcija uzskata, ka nepieciešams nodrošināt iespēju bērniem zvanīt un saņemt atbalstu krīzes situācijā ne tikai darbdienās un sestdienās, bet arī svētdienās. 2008. gadā tiks turpināta iepriekšējā gadā veiksmīgi saktā sadarbība ar uzņēmumu „Tele2”, kas ļaus tālruņa darbību paplašināt.

**Bērnu un ģimenes lietu ministrijas
Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija
Teātra iela 3,
Rīga, LV – 1050,
Tālr.: 7 359 128
Fakss: 7 359 159
E-pasts: pasts@bti.gov.lv**